บทที่ 2
ความเป็นมาและพัฒนาการของการแสดงสิละในจังหวัดปัตตานี

ปัตตานีเป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศไทย ซึ่งมีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และอารยะธรรมเจริญรุ่งเรืองมาเป็นเวลานาน ปัตตานีในอดีตมีชื่อเสียงทางด้านการค้าและยังเป็นเมืองท่าสำคัญมาตั้งแต่ปลายสมัยอาณาจักรลังกาสุกะ ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 21 – 23 จึงเปรียบเสมือนยุคทองของปัตตานี ซึ่งมีการค้าขายทางเรืออย่างกว้างขวางกับนานาประเทศ เช่น สยาม จีน ญี่ปุ่น อินเดีย ชวา อาหรับ โปรตุเกส ฮอลันดา อังกฤษ เสปน ฯลฯ และกับเมืองต่างๆ บนคาบสมุทรมลายู ตลอดจนบริเวณใกล้เคียง ปัตตานีจึงรับเอาอารยะธรรมจากชนชาติต่างๆ ดังกล่าวมาผสมผสานจนเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และเป็นมรดกตกทอดมาจนทุกวันนี้ [1] ในบทนี้ผู้วิจัยจึงขอกล่าวถึงความเป็นมา และพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมของจังหวัดปัตตานี เพื่อให้เกิดความเข้าใจในเรื่องภูมิหลังของจังหวัดปัตตานีมากยิ่งขึ้น ต่อจากนั้นจึงเป็นเรื่องความเป็นมาของสิละในจังหวัดปัตตานี โดยผู้วิจัยได้นำเสนอดังหัวข้อต่อไปนี้

2.1 สภาพภูมิศาสตร์และพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดปัตตานี
2.2 วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีของจังหวัดปัตตานี
2.3 ความเป็นมาของสิละ
2.4 พัฒนาการของการแสดงสิละในจังหวัดปัตตานี
2.5 ประวัติคณะสิละพิกุลทอง
2.6 สรุปความเป็นมาและพัฒนาการของการแสดงสิละในจังหวัดปัตตานี

2.1 สภาพภูมิศาสตร์และพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดปัตตานี

จังหวัดปัตตานีตั้งอยู่ริมฝั่งทะเลด้านตะวันออกของภาคใต้ติดต่อกับอ่าวไทย มีพื้นที่อยู่ระหว่างละติจูด 06 องศา 32 ลิปดา 48 พิลิปดาเหนือ ถึงละติจูด 06 องศา 56 ลิปดา 48 พิลิปดาเหนือ และลองจิจูด 101 องศา 01 ลิปดา 18 พิลิปดาตะวันออก ถึงลองจิจูด 101 องศา 45 ลิปดา 15 พิลิปดาตะวันออก ทิศเหนือและทิศตะวันออกจดทะเลอ่าวไทย ทิศใต้จดจังหวัดยะลาและนราธิวาส ทิศตะวันตกจดสงขลา พื้นที่ของจังหวัดปัตตานีมีประมาณ 1,940.356 ตารางกิโลเมตร หรือ 1,212.723 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 2.7 ของพื้นที่ภาคใต้ และร้อยละ 0.37 ของพื้นที่ประเทศไทย มีชายฝั่งทะเลติดกับอ่าวไทยประมาณ 116

---

[1] กรมศิลปากร, <u>วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดปัตตานี</u> (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2543), หน้า 1.

กิโลเมตร อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ 1,056 กิโลเมตร [2] จังหวัดปัตตานีแบ่งการปกครองออกเป็น 12 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองปัตตานี อำเภอหนองจิก อำเภอโคกโพธิ์ อำเภอยะรัง อำเภอมายอ อำเภอปานาเระ อำเภอยะหริ่ง อำเภอสายบุรี อำเภอกะพ้อ อำเภอทุ่งยางแดง อำเภอไม้แก่น และอำเภอแม่ลาน

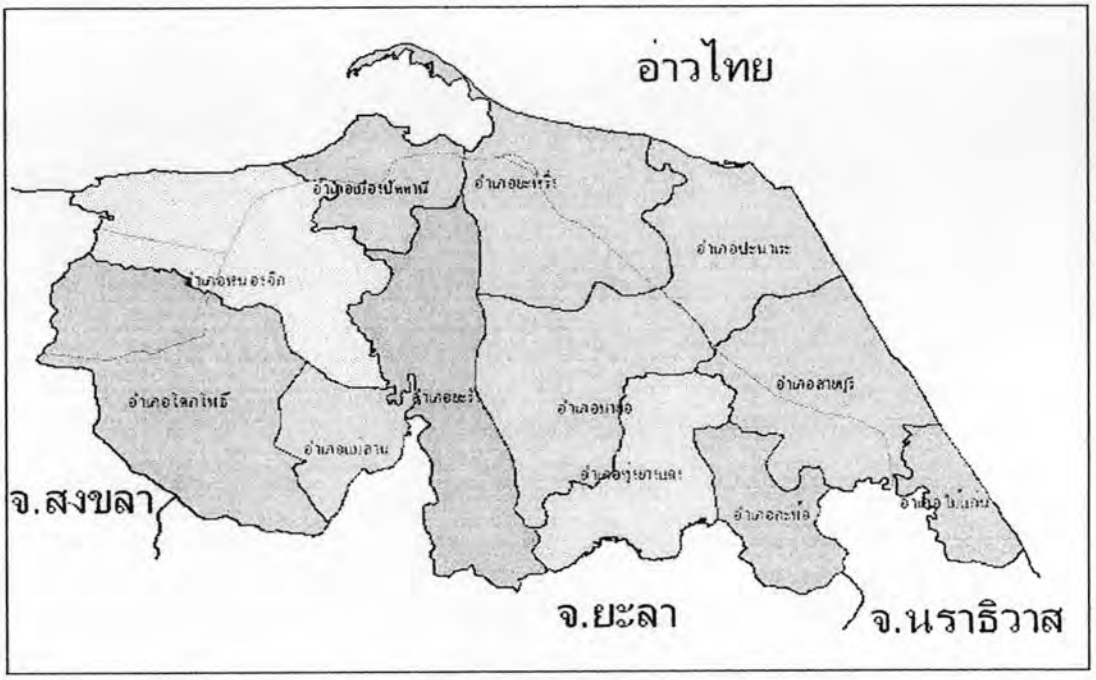

ภาพที่ 1: ภาพแผนที่แสดงที่ตั้งและอาณาเขตติดต่อของจังหวัดปัตตานี

ที่มา : กลุ่มงานข้อมูลสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานจังหวัดปัตตานี

ลักษณะภูมิประเทศแบ่งเป็น 3 ลักษณะ ประกอบด้วย พื้นราบชายฝั่งทะเล ได้แก่ ทางตอนเหนือและทางตะวันออกของจังหวัดมีหาดทรายยาว ลักษณะชายฝั่งทะเลมีการทับถมพอกพูนอยู่ตลอดเวลา พื้นที่ติดชายฝั่งทะเลเข้าไปเป็นที่ราบชายฝั่งกว้างประมาณ 10 - 30 กิโลเมตร พื้นที่ราบลุ่มซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดอยู่บริเวณส่วนกลางและตอนใต้ของจังหวัด ที่ดินมีความเหมาะสมทางการเกษตร รวมทั้งมีแม่น้ำปัตตานีไหลผ่าน และพื้นที่ภูเขาซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนน้อยอยู่ทางตอนใต้ของอำเภอโคกโพธิ์ ทางทิศตะวันออกของอำเภอสายบุรีและทางตอนใต้ของอำเภอกะพ้อ ซึ่งเทือกเขานี้เป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขาสันกาลาคีรี จังหวัดปัตตานีอยู่ภายใต้อิทธิพลของลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบกับพื้นที่ของปัตตานีอยู่ติดชายฝั่งทะเลด้านอ่าวไทยและมีแม่น้ำปัตตานี

---

[2] กรมศิลปากร, วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดปัตตานี (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2543), หน้า 3.

ไหลผ่านอากาศจึงอบอุ่นตลอดทั้งปี ฤดูการมี 2 ฤดูกาล คือ ฤดูร้อนเริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนกรกฎาคม และฤดูเริ่มตั้งแต่เดือนสิงหาคมถึงเดือนเมษายน [3]

จังหวัดปัตตานีเป็นแหล่งศูนย์รวมของประชากรหลากหลายเชื้อชาติและศาสนามาตั้งแต่ในอดีต ปัจจุบันจึงมีชาวปัตตานีเชื้อสายต่างๆ อยู่เป็นจำนวนมาก ทั้งเชื้อชาติไทย มลายู จีน เปอร์เซีย ญี่ปุ่น ฯลฯ นอกจากนั้นยังมีชนพื้นเมืองดั้งเดิมเช่นเผ่าเซมัง-ซาไก ซึ่งมีถิ่นที่อยู่บริเวณจังหวัดปัตตานีด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะแถบภูเขาและลุ่มน้ำปัตตานีต่อเนื่องไปตลอดถึงประเทศมาเลเซีย

ศาสตราจารย์ยอร์ช เซแดส เคยมีสมมุติฐานว่า ชนพื้นเมืองที่อาศัยอยู่บนแหลมมลายูมี 3 กลุ่ม คือ 1) นิกริโต เป็นกลุ่มแรกที่อพยบเข้ามาในภาคใต้ของประเทศไทย เช่น เซมัง หรือพวกเงาะ อาศัยตามป่าเขาในแถบจังหวัดปัตตานี ผมหยิก ยุ่ง ม้วน งอ และดกดำ ปัจจุบันได้สูญพันธุ์ไปหมดแล้ว คงเหลือแต่ซาไก ที่อำเภอธารโต จังหวัดยะลา หน้าตาคล้ายเซมังแต่ผิวเกลี้ยงสวยงามกว่า รูปร่างสูงกว่าเซมัง 2) โปรโตมาเลย์ หรือพวกมลายูเดิม เป็นกลุ่มที่มีความเจริญกว่าพวกนิกริโต ได้อพยบเข้ามาแทนที่กลุ่มนิกริโต 3) ดิวเทอโรมาเลย์ เข้ามาในภายหลังแต่มีความเจริญกว่า 2 กลุ่มแรก เนื่องจากรู้จักรวมกันเป็นหลักแหล่งรู้จักทำการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ และค้าขาย นอกจากนี้ยังนำวัฒนธรรมสัมฤทธิ์และเหล็กเข้ามาใช้เป็นครั้งแรก เมื่อพวกดิวเทอโรมาเลย์มีประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ได้รุกไล่คนพื้นเมือง 2 กลุ่มแรกให้ถอยร่นไปในส่วนลึกของแผ่นดิน อย่างไรก็ตามในเวลาต่อมาเมื่อมีการวิเคราะห์โครงกระดูกจากหลักฐานโบราณคดีและวิเคราะห์ ดี เอ็น เอ จากกลุ่มชาติพันธุ์ในปัจจุบันพบว่าไม่อาจกำหนดแบ่งกลุ่มลงไปตามสมมุติฐานเช่นนั้นได้ ปีเตอร์ เบลล์วูด นักโบราณคดีและนักมานุษยวิทยาจากมหาวิทยาลัยแห่งชาติออสเตรเลียได้เสนอว่า มนุษย์โบราณในตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะแหลมมลายูและหมู่เกาะต่างๆ ที่เป็นประเทศมาเลเซีย บรูไน ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซียนั้น ตั้งแต่ 40,000 ปีเป็นต้นมา ปรากฏหลักฐานว่ามี 2 ชาติพันธุ์หลักที่ผสมผสานกัน คือ มองโกลอยด์ใต้ และออสตราลอยด์ กลุ่มชาติพันธุ์ของมองโกลอยด์ใต้ที่ปรากฏในแหลมมลายู ก็คือคนที่พูดภาษาตระกูลไทและที่พูดภาษาตระกูลออสโตรเนเชียน (ภาษามาเลย์ / ภาษาอินโดนีเซีย) ส่วนกลุ่มชาติพันธุ์ออสตราลอยด์นั้นควรเรียกว่า "ออสตราโล – เมลานิเชียน" ซึ่งเป็นชนพื้นเมืองตามหมู่เกาะต่างๆ รวมถึงพวกเซมัง ซาไก ที่เรียกกันว่านิกริโตด้วย [4]

---

[3] กระทรวงศึกษาธิการ, รายงานผลการปฏิบัติการโครงการงานมหกรรมวัฒนธรรมพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี (ปัตตานี : ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดปัตตานี, 2538), หน้า 40.

[4] Bellwood, Peter. Prehistory of the Indo-Malaysian Arehipelago (Honolulu : University of Hawai 'I Press, 1997), pp 68-92, อ้างถึงใน กรมศิลปากร, วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดปัตตานี (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2543), หน้า 22.

กลุ่มชาติพันธุ์ที่เข้ามาทีหลังจะเข้าสู่แหลมมลายูเป็นส่วนใหญ่ ในสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์หรือตั้งแต่แรกเริ่มพุทธสตวรรษที่ 5 เป็นต้นมา หลังจากพัฒนาการการเดินเรือข้ามสมุทรครั้งสำคัญอันเนื่องมาจากการค้นพบการเดินเรือโดยใช้ลมมรสุม แหลมมลายูจึงเป็นสถานที่พบกันของนักเดินเรือจากตะวันออกและตะวันตกในเวลานั้น เนื่องจากใต้ละติจูด 5 องศาลงไปเป็นเขตลมสงบ การเดินเรือข้อมแหลมมลายูจึงมีข้อจำกัดในสมัยนั้น ด้วยเหตุที่แหลมมลายูมีสภาพภูมิศาสตร์ที่เอื้อต่อการเดินทางผ่านจากชายฝั่งทะเลด้านหนึ่งไปยังอีกด้านหนึ่ง โดยอาศัยแม่น้ำลำคลองเป็นเส้นทางข้ามสมุทรซึ่งมีเส้นทางสำคัญที่สุด 3 สาย คือ สายที่ 1ได้แก่ เส้นทางติดต่อระหว่างเมืองตะกั่วป่ากับไชยา และบริเวณรอบอ่าวบ้านดอน สายที่ 2 จากตรังมานครศรีธรรมราชหรือบริเวณใกล้เคียง โดยมีนครศรีธรรมราชเป็นศูนย์รวมปลายทาง และสายที่ 3 เป็นเส้นทางติดต่อระหว่างเมืองไทรบุรีกับลังกาสุกะ เส้นทางการค้าข้ามคาบสมุทรจากชายฝั่งด้านตะวันออกไปยังด้านตะวันตกทั้ง 3 สาย สามารถเดินเรือต่อไปยังบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและบริเวณแหลมอินโดจีน [5]

ปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ ได้ส่งผลให้แหลมมลายูกลายเป็นภูมิภาคที่มีความสำคัญทางด้านการค้า การปกครอง และวัฒนธรรม เพราะการเดินเรือทางเรือในบริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จำเป็นต้องผ่านแหลมมลายู การเดินทางสมัยก่อนพุทธสตวรรษที่ 5 ยังมีเทคนิคการต่อเรือที่ไม่ดี เรือมีขนาดเล็กและไม่สามารถใช้ประโยชน์จากกระแสลมมรสุมเพื่อการเดินเรือจึงต้องเดินทางเลียบชายฝั่ง แต่หลังจากพุทธศตวรรษที่ 5 เป็นต้นมาศักยภาพในการเดินเรือเพิ่มมากขึ้น เมื่อสามารถต่อเรือขนาดใหญ่ที่มีความแข็งแรงทนทานและสามารถใช้กระแสลมในการเดินเรือได้อย่างมีประสิทธิผล จากการพัฒนาการเดินเรือดังกล่าวได้ก่อให้เกิดเมืองท่าทั้งสองฝั่งบนแหลมมลายู เมืองท่าโบราณรุ่นแรกๆ ที่พบแล้วจากหลักฐานทางโบราณคดี ได้แก่ แหล่งเขาสามแก้ว จังหวัดชุมพร แหล่งควนลูกปัด คลองท่อม จังหวัดกระบี่ แหล่งสุไหงมาส รัฐเคดะห์ มาเลเซีย ส่วนเมืองที่ปรากฏในเอกสารจีนว่า "หลังหยาซู" ซึ่งเอกสารมลายูในพุทธศตวรรษที่ 24 เรียกว่า "ลังกาสุกะ" ซึ่งสันนิษฐานว่าอยู่แถบปัตตานีนั้นแม้จะยังไม่พบหลักฐานทางโบราณคดี แต่ก็อาจเป็นไปได้ว่าน่าจะเป็นเมืองท่ารุ่นแรกๆ เช่นกัน [6]

---

[5] ประทุม ชุมเพ็ง, "ตามพรลิงค์," (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์บัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2523), หน้า 77, อ้างถึงใน กรมศิลปากร, วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดปัตตานี (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2543), หน้า 23.

[6] กรมศิลปากร, แผนแม่บทโครงการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณยะรัง จังหวัดปัตตานี, (กรุงเทพฯ : สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานหางชาติ, 2540), หน้า 9-10, อ้างถึงใน กรมศิลปากร, วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดปัตตานี (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2543), หน้า 23.

ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 10 เป็นต้นมา กลุ่มชนชาติต่างๆ รวมเป็นแว่นแคว้นหรือรัฐที่ชัดเจนขึ้น ชนต่างเชื้อชาติก็เข้ามาติดต่อค้าขายมากขึ้น เช่น ชาวอินเดีย (ประกอบไปด้วยพวกอารยันที่เป็นชาติพันธุ์คอเคเซี่ยน มิลักขะ หรือชนพื้นเมืองเดิม ที่เป็นออสตราลอยด์และนิกรอโต) ชาวจีน (ประกอบด้วยพวกมองโกลอยด์เหนือ มองโกลอยด์ใต้) ชาวอาหรับ (ส่วนใหญ่เป็นชาติพันธุ์คอเคเซี่ยน) ชาวเมดิเตอเรเนียน (ส่วนใหญ่เป็นชาติพันธุ์คอเคเซี่ยน) ชนชาติต่างๆ เหล่านี้เริ่มรู้จักแหลมมลายูว่าเป็นแหล่งทรัพยากรทางธรรมชาติที่สำคัญและไม่ยากลำบากที่จะเดินทางเข้ามาติดต่อค้าขาย และบางกลุ่มก็เข้ามาตั้งถิ่นฐาน หลักฐานทางโบราณคดีประวัติศาสตร์และชาติพันธุ์วิทยาทำให้ทราบว่าชนชาติจากที่ต่างๆ ที่เดินทางมายังแหลมมลายู บางกลุ่มได้ตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ต่างๆ แถบปัตตานีและภูมิภาคนี้ในอดีต กลุ่มชนชาติที่สำคัญนอกเหนือจากชนพื้นเมืองที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ก่อนแล้ว ได้แก่ ชาวอินเดีย ชาวจีน และชาวอาหรับ [7]

ชาวอินเดีย ได้เดินทางมายังภูมิภาคนี้ตั้งแต่ก่อนพุทธศตวรรษที่ 5 จุดมุ่งหมายในชั้นต้นเพื่อทำการค้าขายกับชาวพื้นเมือง เนื่องจากชาวอินเดียทราบว่าดินแดนแหลมมลายูมีทรัพยากรธรรมชาติและสินค้าประเภทของป่ามากมาย เช่น ไม้กฤษณา ไม้จันทร์ นอแรด งาช้าง การบูร กำยาน และเครื่องเทศอีกหลายชนิด ซึ่งเป็นที่ต้องการของตลาดในเวลานั้น เมื่อชาวอินเดียเข้ามาติดต่อค้าขายกับชาวพื้นเมืองมากขึ้น บางส่วนได้ตั้งรกรากทำมาหากินและแต่งงานกับชาวพื้นเมืองนำความรู้และขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นระเบียบแบบแผน ศิลปวิทยาการ อักษร ภาษา ตลอดจนแนวปฏิบัติในศาสนาฮินดู พุทธศาสนาทางฝ่ายมหายานและเถรวาทเข้ามาเผยแพร่สู่ชาวพื้นเมืองอย่างกว้างขวาง วัฒนธรรมอินเดียผสมผสานกับวัฒนธรรมพื้นเมืองดั้งเดิมเป็นรากฐานบ้านเมืองตามแบบแผน จึงก่อให้เกิดการสร้างเมืองตามชายฝั่งทะเลและลุ่มน้ำสำคัญในภาคใต้ทั้งฝั่งอันดามันและฝั่งอ่าวไทย

ชาวจีน เดินทางเข้ามาในแหลมมลายูประมาณพุทธศตวรรษที่ 5 เช่นกัน จุดประสงค์ในการเดินทางมาภูมิภาคนี้เพื่อติดต่อค้าขายกับชาวพื้นเมือง สินค้าที่ชาวจีนนำเข้ามาซื้อขายแลกเปลี่ยน ได้แก่ ผ้าไหม ผ้าแพร หยก ชา เครื่องปั้นดินเผา ถ้วยชาม เครื่องสัมฤทธิ์ เครื่องเงิน ฯลฯ ส่วนสินค้าที่ราชสำนักจีนต้องการ เช่น งาช้าง นอแรด ไข่มุก ขนนกกินปลา เครื่องเทศ และไม้หอม แม้ว่าจะยังไม่พบหลักฐานโบราณวัตถุที่เป็นของจีนในช่วงศตวรรษแรกๆ ในเขตจังหวัดปัตตานีก็ตาม แต่หลักฐานจากเอกสารจีนที่บันทึกถึงเรื่องเมืองหรือรัฐที่เรียกว่า "หลังหยาซู" ในพุทธศตวรรษที่ 11 – 12 หรือ "หลังหยาซีเจีย" ในพุทธศตวรรษที่ 16 – 18 นักวิชาการสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นเมืองลังคาโสกะตามศิลาจารึกทมิฬในพุทธศตวรรษที่ 16 และเล็งกาสูกะตามเอกสารจีนในพุทธศตวรรษที่ 20 และเอกสารมลายูในพุทธศตวรรษที่ 24 ซึ่งระบุว่า "ลังกาสุกะ" อยู่บริเวณจังหวัดปัตตานีปัจจุบัน จึงกล่าวได้ว่าชาวจีนได้

---

[7] กรมศิลปากร, วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดปัตตานี (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2543), หน้า 23-27.

เข้ามาติดต่อค้าขายกับปัตตานีอย่างน้อยพุทธศตวรรษที่ 11 – 12 แล้ว อย่างไรก็ดีชาวจีนได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานที่ปัตตานีเป็นจำนวนมากตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา ซึ่งเป็นสมัยที่ปัตตานีเป็นเมืองท่านานาชาติที่สำคัญของภูมิภาคนี้ ต่อมาเมื่อได้ย้ายเมืองแห่งใหม่มาอยู่ที่จะบังติกอบริเวณปากแม่น้ำปัตตานีในปัจจุบัน เนื่องจากเป็นบริเวณที่เหมาะสมต่อการค้าขาย เรือสินค้าสามารถเข้าออกโดยสะดวก ชาวจีนส่วนหนึ่งได้อพยพเข้ามาอยู่ที่บริเวณริมแม่น้ำปัตตานีดังปรากฏหลักฐานที่หลงเหลืออยู่ ได้แก่ อาคารแบบจีนบริเวณถนนปัตตานีภิรมย์ และถนนอาเนาะรูในเขตเทศบาลเมืองปัตตานีปัจจุบันล้วนเป็นสถาปัตยกรรมแบบจีน ชาวจีนส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในตัวเมืองซึ่งเป็นย่านการค้าปัตตานีในสมัยนั้น ทั้งชาวพื้นเมืองและชาวจีนเกิดการผสมผสานทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งบางกลุ่มก็ตั้งรกรากเป็นพลเมืองของปัตตานีสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน

ชาวอาหรับ จากการสำรวจแหล่งโบราณคดีอำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี พบหลักฐานสำคัญที่เกี่ยวกับการค้าขายของชาวอาหรับ หรือชนชาติที่อยู่ในภูมิภาคตะวันออกกลางในปัจจุบัน ได้แก่ เหรียญทองและเหรียญเงินรูปพระพักตร์พระเจ้าซักซานิด ซึ่งเป็นพระเจ้าแผ่นดินแห่งประเทศเปอร์เซีย เหรียญนี้กำหนดอายุได้ว่าอยู่ในสมัยพุทธศตวรรษที่ 10 นอกจากนั้นยังพบหลักฐานสำคัญคือเศษเครื่องปั้นดินเผาเนื้อดินเคลือบสีฟ้าเขียวที่เรียกว่าเครื่องถ้วยแบบเปอร์เซีย หรือเครื่องถ้วยแบบบาสรา เศษเครื่องถ้วยชนิดนี้พบในสถูปที่บ้านจาเละ ชุมชนโบราณยะรัง กำหนดอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 12 ในพุทธศตวรรษที่ 13 – 14 ปรากฏเอกสารอาหรับที่กล่าวถึงการเดินทางเข้ามาสู่แหลมมลายูและในพุทธศตวรรษที่ 21 ชื่อ "ลังกาสุกะ" ซึ่งเชื่อว่าน่าจะเป็นชื่อเดียวกับเมืองโบราณที่อยู่ในเขตจังหวัดปัตตานีก็ปรากฏอยู่ในเอกสารอาหรับ ดังนั้นจึงเป็นไปได้ว่าตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 21 เป็นต้นมาชาวอาหรับส่วนหนึ่งคงเข้ามาตั้งถิ่นฐานในปัตตานีเช่นเดียวกัน และเป็นแรงสนับสนุนในการเผยแพร่ศาสนาอิสลามที่ปัตตานี

นักวิชาการทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีเชื่อว่าปัตตานีเป็นที่แวะพักจอดเรือเพื่อแลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้าระหว่างพ่อค้าชาวอินเดียทางฝั่งตะวันตกกับพ่อค้าชาวจีนทางตะวันออก และชนพื้นเมืองบนแผ่นดินและตามหมู่เกาะใกล้เคียงต่างๆ นอกจากนี้ยังเชื่อมั่นอีกด้วยว่าปัตตานีเดิมเป็นอาณาจักรที่เก่าแก่ตามที่ปรากฏในเอกสารโบราณที่กล่าวมา หลักฐานทางโบราณคดีที่แสดงร่องรอยของความเจริญรุ่งเรืองในอดีตของปัตตานีที่บริเวณอำเภอยะรัง เป็นซากร่องรอยของเมืองโบราณขนาดใหญ่ซ้อนทับกันถึง 3 เมือง มีซากโบราณสถานปรากฏไม่น้อยกว่า 40 แห่ง ซากเนินโบราณสถานบางแห่งได้รับการขุดแต่งและอนุรักษ์ไว้ เช่น โบราณสถานบ้านจาเละ 3 แห่ง ซึ่งเป็นซากอาคารศาสนาสถานก่ออิฐที่มีการขัดแต่งประดับฐานชั้นล่างๆ และยังค้นพบโบราณวัตถุจำนวนมาก เช่น สถูปจำลองดินเผา พระพิมพ์ดินดิบและดินเผาบางชิ้น มีตัวอักษรซึ่งนักภาษาโบราณอ่านและแปลว่าเป็นอักษรปัลลวะ (อินเดียใต้) ภาษาสันสกฤตเขียนเป็นคาถาเนื่องในพุทธศาสนาลัทธิมหายาน พระโพธิสัตว์สัมฤทธิ์ และเศษภาชนะ

ดินเผาประเภทต่างๆ โบราณวัตถุเหล่านี้มีอายุอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 12 – 13 สอดคล้องกับเอกสารจีนที่ได้กล่าวถึงไว้ นอกจากนั้นหลักฐานที่ได้ขุดค้นพบยังแสดงให้เห็นด้วยว่าบริเวณที่เป็นที่ตั้งอำเภอยะรังในปัจจุบันเป็นชุมชนที่มีความเจริญทางด้านวัฒนธรรมสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาสนาพุทธที่ได้รับอิทธิพลจากอินเดียไว้อย่างเต็มที่ มีความสัมพันธ์กับดินแดนใกล้เคียง เช่น บริเวณดินแดนภาคกลางของประเทศไทยและบริเวณคาบสมุทรอินโดจีนด้วย และคงจะเป็นชุมชนที่มีกิจกรรมสืบต่อเรื่อยมาจนถึงราวพุทธศตวรรษที่ 15 ก่อนที่อาณาจักรศรีวิชัยจะมีอำนาจรุ่งเรืองครอบคลุมคาบสมุทรมลายูในที่สุด [8]

เมืองปัตตานีตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม จากหลักฐานทางโบราณคดีเมืองโบราณยะรัง แสดงว่าประชาชนโดยทั่วไปก่อนหน้านั้นนับถือศาสนาพุทธและพราหมณ์มาแต่เดิม และเปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลามหลังจากที่อาณาจักศรีวิชัยได้เสื่อมอำนาจลง อิทธิพลของศาสนาอิสลามจากราชวงศ์มัชปาหิตในชวาได้แผ่อำนาจเข้ามาสู่แหลมมลายู ก่อตัวขึ้นเป็นอาณาจักรมะละกาในราวพุทธศตวรรษที่ 19 แผ่อิทธิพลไปสู่เมืองต่างๆ ทำให้เจ้าเมืองเปลี่ยนการนับถือศาสนาเดิมมาเป็นศาสนาอิสลามทั้งหมด ก่อให้เกิดความร่วมมือทางด้านการเมืองและการเศรษฐกิจการค้าในภูมิภาคนี้อย่างเข้มแข็ง ศาสนาอิสลามได้เจริญรุ่งเรืองควบคู่ไปกับการค้า มีการก่อสร้างมัสยิดขึ้นเพื่อใช้เป็นที่ประกอบศาสนกิจ มัสยิดที่สำคัญคือ "มัสยิดกรือเซะ" ซึ่งเป็นมัสยิดใหญ่ประจำเมืองและมัสยิดบ้านดาโต๊ะ บริเวณที่เป็นท่าเรือทางตอนเหนือของอ่าวปัตตานี นอกจากนั้นยังมีมัสยิดและสุเหร่าในเขตชุมชนอิสลามถูกสร้างขึ้นอีกหลายแห่ง

จากหลักฐานเอกสารโบราณของจีน อาหรับ ชวา มลายู และจารึกของชาวอินเดียที่ปรากฏนามเมืองหรือรัฐสำคัญแห่งหนึ่งบนแหลมมลายู ซึ่งออกเสียงตามสำเนียงในแต่ละภาษา เช่น หลังหยาซู หลังยาซีเจีย (ภาษาจีน พุทธศตวรรษที่ 11 -12 และ 16 – 18) ลังกาโสกะ อิลังคาโสกะ (ภาษาสันสกฤต พุทธศตวรรษที่ 9 และพุทธศตวรรษที่ 16) เล็งกะสุกะ (ภาษาชวา พุทธศตวรรษที่ 20) ลังคะศุกา (ภาษาอาหรับ พุทธศตวรรษที่ 21) ลังกะสุกะ ลังกาสุกะ (ภาษามลายู พุทธศตวรรษที่ 24) ชื่อที่ปรากฏนี้นักวิชาการสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นชื่อเมืองเดียวกันที่น่าจะตั้งอยู่ในรัฐเคดะห์ ประเทศสหพันธรัฐมาเลเซียและจังหวัดปัตตานีในประเทศไทย แต่ในสมัยหลังศูนย์กลางของเมืองแห่งนี้น่าจะอยู่ที่จังหวัดปัตตานี เนื่องจากชาวพื้นเมืองในพุทธศตวรรษที่ 24 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 25 ยังกล่าวว่าเมืองปัตตานีพัฒนาขึ้นมาจากเมืองลังกาสุกะสอดคล้องกับตำนานเมืองไทรบุรีที่กล่าวว่า ราชามะโรงมหาวงศ์ทรงสร้างลังกาสุกะบนฝั่งตะวันตกที่เคดะห์ และพระราชนัดดาของพระองค์ได้มาสร้างลังกาสุกะที่ปัตตานี ชาวพื้นเมืองปัตตานีเรียกบริเวณแถบนี้ว่า "ลังกาสุกะ" มาจนกระทั่งแม่น้ำปัตตานีเปลี่ยนทางเดินราว

---

[8] กรมศิลปากร, วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดปัตตานี (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2543), หน้า 28.

พุทธศตวรรษที่ 19 ชุมชนลังกาสุกะเริ่มเสื่อมลงไปเนื่องจากข้อจำกัดทางภูมิศาสตร์และศาสนาวัฒนธรรมของชาวเมืองได้เปลี่ยนแปลงไป

เมืองปัตตานีได้ชื่อว่าเป็นหัวเมืองฝ่ายใต้ปลายแหลมมลายู มีฐานะเป็นเมืองประเทศราชของกรุงศรีอยุธยามาตั้งแต่สมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (พ.ศ. 1991 – 2031) และอยู่ภายใต้อำนาจของกษัตริย์กรุงศรีอยุธยาเรื่องมา ในปี พ.ศ. 2054 โปรตุเกสสามารถยึดครองมะละกาได้สำเร็จ และพยายามขยายอิทธิพลทางการค้าขึ้นมาทางตอนเหนือของคาบสมุทรมลายู ประกอบกับสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 (พ.ศ. 2034 – 2072) ทรงยินยอมให้โปรตุเกสเข้ามาตั้งสถานีการค้าในเมืองชายทะเล เช่น มะริด นครศรีธรรมราช ตะนาวศรี รวมทั้งปัตตานีด้วย ทำให้ปัตตานีกลายเป็นเมืองท่าหลักเมืองหนึ่ง เป็นที่ตั้งของสถานีการค้าของพ่อค้าทั้งชาวตะวันตกและชาวตะวันออก ทั้งชาวอินเดีย จีน และญี่ปุ่น สินค้าที่สำคัญของเมืองปัตตานียุคนั้น ได้แก่ ไม้กฤษณา ไม้ฝาง เครื่องเทศ ของป่า และนอแรด นอกจากนี้ปัตตานียังเป็นจุดรับส่งสินค้าของนานาชาติ เช่น เครื่องถ้วยชาม อาวุธ ดินปืน ดีบุก และผ้าไหม

แม้ว่าปัตตานีเป็นเมืองประเทศราชของกรุงศรีอยุธยาก็ตาม แต่ด้วยเหตุเมืองปัตตานีมีความเจริญมั่นคงทางเศรษฐกิจเป็นอย่างดี ทำให้เจ้าเมืองปัตตานีต้องการเป็นอิสระหลายครั้ง ดังเช่น พ.ศ. 2092 ในรัชสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ พม่ายกทัพมาตีกรุงศรีอยุธยา พระยาตานีศรีสุลต่านได้นำกองทัพเรือประกอบด้วยเรือหย่าหยับ 200 ลำ ไปช่วยราชการสงคราม แต่เมื่อเห็นกองทัพกรุงศรีอยุธยาเสียทีแก่พม่า จึงถือโอกาสทำการขบถยกกำลังบุกเข้าไปในพระบรมมหาราชวัง สมเด็จพระมหาจักรพรรดิหนีข้ามฟากไปประทับบนเกาะมหาพราหมณ์ จนเมื่อกองทัพไทยรวบรวมกำลังได้แล้วจึงยกกองทัพเข้าโอบล้อมตีกองทหารเมืองตานีแตกไป ต่อมาในปี พ.ศ. 2146 สมเด็จพระนเรศวรมหาราช มีรับสั่งให้ออกญาเดโชยกทัพไปตีเมืองตานีเพื่อยึดเข้าไว้ในพระราชอำนาจ แต่ไม่สำเร็จเนื่องจากปัตตานีได้รับการช่วยเหลือจากพ่อค้าชาวยุโรป ทั้งอาวุธปืนใหญ่และทรัพย์สินเงินทอง ในสมัยพระเพทราชา ระหว่าง พ.ศ. 2231 – 2245 เมืองปัตตานีไม่พอใจในการสถาปนาขึ้นใหม่ของกษัตริย์ของกรุงศรีอยุธยา ประกาศไม่ยอมขึ้นกับกรุงศรีอยุธยาอีกครั้ง ทำให้ปัตตานีเป็นอิสระต่อเนื่องมาจนกระทั่งกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าใน พ.ศ. 2310 ตลอดมาจนสิ้นสมัยกรุงศรีอยุธยา

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ระหว่าง พ.ศ. 2325 – 2352 ทรงโปรดฯ ให้สมเด็จกรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทยกทัพหลวงลงมาปราบปรามพม่าที่มาตีหัวเมืองทางแหลมมลายูจนเรียบร้อย และในปี พ.ศ. 2328 กรมพระราชวังบวรฯ เสด็จลงไปประทับที่เมืองสงขลา ให้ข้าหลวงเชิญกระแสรับสั่งออกไปยังหัวเมืองที่เหลือ คือเมืองปัตตานี เมืองไทรบุรี และเมืองตรังกานู ให้มายอมเป็นเมืองขึ้นเช่นเดิม แต่สุลต่านมูฮัมหมัดพระยาตานีในขณะนั้นขัดขืน กรมพระราชวังบวรฯ จึงมีรับสั่งให้พระยากลาโหมยกกองทัพไทยลงไปตีเมืองปัตตานี

ได้ในปี พ.ศ. 2329 กวาดต้อนครอบครัวและศาสตราวุธมาเป็นอันมาก รวมทั้งปืนใหญ่ 2 กระบอก แต่สามารถนำไปได้เพียงกระบอกเดียว แล้วจึงนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงโปรดฯ ให้จารึกชื่อปืน "พญาตานี" ซึ่งนับว่าเป็นปืนใหญ่กระบอกใหญ่ที่สุดของประเทศ ปัจจุบันตั้งอยู่บริเวณหน้ากระทรวงกลาโหม กรุงเทพมหานคร ในปี พ.ศ. 2332 ตนกูลามิดดินเจ้าเมืองปัตตานีมีหนังสือไปชวนองค์เชียงสือเจ้าอนัมก๊กให้ร่วมกันตีหัวเมืองในพระราชอาณาจักร เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงทราบ จึงโปรดฯ ให้ยกทัพไปตีเมืองปัตตานีอีกครั้งหนึ่ง ต่อมาในปี พ.ศ. 2351 คาโต๊ะปังกาลันได้ก่อความไม่สงบขึ้น รัชกาลที่ 1 โปรดให้เจ้าพระยาพลเทพ (บุนนาค) ยกทัพหลวงออกไปสมทบเมืองสงขลา พัทลุง จะนะ ตีเมืองปัตตานีได้สำเร็จ

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ระหว่างปี พ.ศ. 2352 – 2367 เกิดความไม่สงบบ่อยครั้ง ดังนั้นจึงโปรดเกล้าฯ ให้พระยาอภัยสงครามและพระยาสงขลา (เถี่ยนจ๋อง) ผู้กำกับดูแลหัวเมืองมลายูแบ่งเมืองตานีออกเป็น 7 หัวเมือง และแต่งตั้งให้พระยาเมืองเป็นผู้ปกครอง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2359 เป็นต้นมา ได้แก่

1) เมืองปัตตานี	ต่วนสุหลง	เป็นเจ้าเมือง
2) เมืองยะหริ่ง	นายพ่าย	เป็นเจ้าเมือง
3) เมืองสาย	นิเดะห์	เป็นเจ้าเมือง
4) เมืองหนองจิก	ต่วนนิ	เป็นเจ้าเมือง
5) เมืองระแงะ	นิดะห์	เป็นเจ้าเมือง
6) เมืองรามันห์	ต่วนมันโซร์	เป็นเจ้าเมือง
7) เมืองยะลา	ต่วนยาลอ	เป็นเจ้าเมือง

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 โปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิกวิธีการปกครองบ้านเมืองแบบจตุสดมภ์ (เวียง วัง คลัง นา) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2435 เป็นต้นมา จัดการปกครองเป็นแบบ 12 กระทรวง มีกระทรวงมหาดไทยเป็นกระทรวงการแผ่นดิน โดยให้จัดการปกครองเป็นระบบเทศาภิบาล ทรงใช้นโยบายประนีประนอมและทรงดำเนินการทีละขั้นตอนโดยไม่ก่อให้เกิดการกระทบกระเทือนต่อการปกครองของเจ้าเมืองทั้ง 7 หัวเมืองในภาคใต้ทรงโปรดฯ ให้จัดแบ่งเป็น 4 มณฑล ได้แก่

1) มณฑลภูเก็ต	จัดตั้งในปี พ.ศ. 2437
2) มณฑลชุมพร	จัดตั้งในปี พ.ศ. 2439

3) มณฑลนครศรีธรรมราช	จัดตั้งในปี พ.ศ. 2439
4) มณฑลไทรบุรี	จัดตั้งในปี พ.ศ. 2440

มณฑลนครศรีธรรมราช ประกอบไปด้วยเมือง 10 เมือง โดยรวมเอาบริเวณ 7 หัวเมืองเข้าไว้ด้วย คือ เมืองนครศรีธรรมราช พัทลุง สงขลา ตานี ยะหริ่ง สายบุรี หนองจิก ยะลา ระแงะ และรามันห์ มีผู้ว่าราชการเมืองดูแลอยู่ในการปกครองของข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑล ปี พ.ศ. 2449 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้แยกหัวเมืองทั้ง 7 ออกจากมณฑลนครศรีธรรมราชมาตั้งเป็นมณฑลปัตตานี พร้อมทั้งเปลี่ยนฐานะเมืองเป็นอำเภอและจังหวัด ได้แก่

1) จังหวัดปัตตานี	รวมเมืองหนองจิกและเมืองยะหริ่ง
2) จังหวัดสายบุรี	รวมเมืองระแงะ
3) จังหวัดยะลา	รวมเมืองรามันห์

นอกจากนี้ยังแยกท้องที่อำเภอหนองจิกยกฐานะขึ้นเป็นอำเภอเมืองเก่า ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอมะกรูดและอำเภอโคกโพธิ์ตามลำดับ เมืองปัตตานีเดิมเปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอปะกาฮะรัง และจัดตั้งอำเภอขึ้นใหม่อีก 2 อำเภอ คือ อำเภอยะรัง และอำเภอปานาเระ ขึ้นกับจังหวัดปัตตานี

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เกิดภาวะเศรษฐกิจของประเทศตกต่ำภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 รัฐบาลจึงต้องตัดทอนรายจ่ายให้น้อยลงเพื่อรักษาเสถียรภาพทางการคลังของประเทศ จึงยุบเลิกมณฑลปัตตานีคงสภาพเป็นจังหวัด ยุบจังหวัดสายบุรีเป็นอำเภอตะลุบัน และแบ่งพื้นที่บางส่วนของสายบุรี คือ ระแงะ และบาเจาะ ไปขึ้นกับจังหวัดนราธิวาส

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2476 เป็นต้นมา จังหวัดปัตตานีมีการปกครองโดยผู้ว่าราชการจังหวัด โดยมีพระยารัตนภักดี (แจ้ง สุวรรณจินดา) เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นคนแรก ภายใต้การปกครองตามระบอบประชาธิปไตย โดยกระทรวงมหาดไทยได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. 2476 จัดระเบียบบริหารราชการส่วนภูมิภาคออกเป็นจังหวัดและอำเภอ หลังจากนั้นได้มีการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติดังกล่าวในปี พ.ศ. 2499 และ พ.ศ. 2505 และใช้บริหารราชการแผ่นดินมาจนถึงปัจจุบัน

ปัจจุบันปัตตานีเป็นแหล่งชุมชนที่มีผู้อยู่อาศัยหนาแน่นโดยเฉพาะบริเวณลุ่มน้ำปัตตานี จำนวนประชากร ณ เดือนธันวาคม 2548 รวมทั้งสิ้น 634,376 คน แยกเป็นชาย 313,132 คน หญิง 321,244 คน จำนวนหลังคาเรือน 141,507 หลังคาเรือน อัตราความหนาแน่นของประชากร 327 คนต่อตาราง

กิโลเมตร ประชากรส่วนใหญ่ร้อยละ 81.26 นับถือศาสนาอิสลาม ร้อยละ 17.83 นับถือศาสนาพุทธ และร้อยละ 0.91 นับถือศาสนาอื่น ๆ [9] มีศาสนสถานที่เป็นมัสยิด 580 แห่ง วัด 82 แห่ง และโบสถ์คริสต์ 3 แห่ง อาชีพหลักของชาวปัตตานี ส่วนใหญ่ทำการเกษตรและประมง นอกจากนั้นยังมีอาชีพเฉพาะอย่างที่เป็นภูมิปัญญามาตั้งแต่ดั้งเดิม ได้แก่ การทำนาเกลือ การทำเรือกอและ ช่างตีเหล็ก ทำกริช ทำกรงนก ทำเครื่องปั้นดินเผา ทำน้ำบูดู ทำข้าวเกรียบปลา ทำลูกหยีปรุงรส ทำงานทองเหลือง งานไม้ งานแกะสลัก เลี้ยงนกเขาชวา และนกกรงหัวจุก เป็นต้น [10]

จากการศึกษาสภาพภูมิศาสตร์และพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดปัตตานี พบว่าปัจจัยที่ส่งผลทำให้ให้ปัตตานีในอดีตเป็นศูนย์กลางทางด้านการค้าขายในคาบสมุทรมลายู และเป็นแหล่งรวมอารยะธรรมที่เจริญรุ่งเรืองมาเป็นเวลานาน สรุปเป็นประเด็นได้ดังนี้

2.1.1 สภาพภูมิศาสตร์ เนื่องจากสภาพภูมิศาสตร์ของจังหวัดปัตตานีมีความเหมาะสมตั้งอยู่ในคาบสมุทรมลายูใกล้เส้นศูนย์สูตรซึ่งมีสภาพภูมิศาสตร์เป็นเขตร้อนชื้น และเป็นเส้นทางผ่านของลมมรสุมอากาศจึงอบอุ่นตลอดทั้งปี จำทำให้มีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรทางธรรมชาติทั้งทางบกและทางทะเล ซึ่งทรัพยากรเหล่านี้เป็นที่ต้องการของชาวตะวันตกและชาวตะวันออก

2.1.2 เศรษฐกิจ เนื่องจากทรัพยากรธรรมชาติทั้งทางบกและทางทะเลมีความอุดมสมบูรณ์จึงกลายเป็นสินค้าสำคัญเพื่อการค้าขาย ทำให้ชาวจีน อินเดีย อาหรับ ต้องการเข้ามาเพื่อเป็นคนกลางในการขนส่งสินค้าในแถบบริเวณนี้ ต่อมาในสมัยที่ปัตตานีเป็นหัวเมืองประเทศราชของอยุธยากษัตริย์กรุงศรีอยุธยาทรงยอมให้ประเทศโปรตุเกสเข้ามาตั้งสถานีค้าขายทางชายฝั่งทะเลในเมืองปัตตานีได้จึงทำให้ปัตตานีกลายเป็นเมืองท่าสำคัญเมืองหนึ่ง และเป็นศูนย์กลางทางด้านการค้าระหว่างพ่อค้าชาวตะวันตกและชาวตะวันออกมากมาย ได้แก่ ชาวอินเดีย ชาวจีน ชาวญี่ปุ่น ชาวอาหรับ ชาวชวา และชาวโปรตุเกส ฯลฯ

2.1.3 เส้นทางการคมนาคม เนื่องจากมีเส้นทางการคมนาคมสามารถเดินทางติดต่อระหว่างสองฝั่งทะเลได้สะดวก 2 เส้นทาง ได้แก่ เส้นทางที่ 1 การเดินทางโดยอาศัยเส้นทางแม่น้ำและลำคลองเป็นเส้นทางติดต่อระหว่างเมืองไทรบุรีผ่านมายังเมืองลังกาสุกะ และสามารถเดินเรือต่อไปยัง

---

[9] จังหวัดปัตตานี, "เอกสารบรรยายสรุปจังหวัดปัตตานี ประจำปี 2549 กลุ่มงานข้อมูลสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานจังหวัดปัตตานี," กุมภาพันธ์ 2549.

[10] กรมศิลปากร, <u>วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดปัตตานี</u> (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2543), หน้า 17-18.

บริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและบริเวณแหลมอินโดจีนได้ และเส้นทางที่ 2 การเดินทางโดยอาศัยการเดินเรือทางทะเลที่สามารถเดินเรือได้อย่างมีประสิทธิภาพราวพุทธศตวรรษ ที่ 5 จึงได้ก่อให้เกิดเมืองท่าสำคัญขึ้นเพื่อใช้เป็นจุดแวะจอดพักและซ่อมแซมเรือ พ่อค้าจากชาติต่างๆ จึงได้นำเอาศิลปะและวัฒนธรรมของตนเองมาเผยแพร่และผสมผสานกับวัฒนธรรมพื้นเมืองเดิม และพัฒนาเรื่อยมาจนถึงพุทธศตวรรษที่ 15 ก่อนที่อาณาจักศรีวิชัยจะมีอำนาจรุ่งเรืองครอบคลุมคาบสมุทรมลายู

2.1.4 การผสมผสานระหว่างเชื้อชาติและศาสนา เนื่องจากตั้งแต่ต้นพุทธศตวรรษที่ 10 เป็นต้นมากลุ่มชนชาติต่างๆ ได้รวมกันเป็นแว่นแคว้นหรือรัฐที่ชัดเจนขึ้น ชนชาติต่างๆ ที่ได้เข้ามาติดต่อค้าขายกับเมืองปัตตานี บางส่วนได้ตั้งรกรากทำมาหากินและแต่งงานกับชาวพื้นเมืองนำความรู้และขนบธรรมเนียมต่างๆ เข้ามาเผยแพร่มากมาย ได้แก่ ชาวอินเดียได้นำความรู้และขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นระเบียบแบบแผน ศิลปวิทยาการ อักษร ภาษา ตลอดจนแนวปฏิบัติในศาสนาฮินดู ศาสนาพุทธฝ่ายเถรวาทและฝ่ายมหายานเข้ามาเผยแพร่สู่ชาวพื้นเมืองอย่างกว้างขวาง วัฒนธรรมอินเดียได้ผสมผสานกับวัฒนธรรมพื้นเมืองดั้งเดิมก่อให้เกิดเป็นรากฐานการสร้างบ้านเมืองในลำดับต่อมา ส่วนชาวจีนได้นำภูมิปัญญาเทคโนโลยีและวัฒนธรรมที่ติดตัวมาเผยแพร่ให้แก่ชาวพื้นเมือง เช่น การสร้างอาคารบ้านเรือนซึ่งได้รับอิทธิพลจากสถาปัตยกรรมแบบจีน เป็นต้น และชาวอาหรับได้เป็นแรงสนับสนุนในการเผยแพร่ศาสนาอิสลามที่เมืองปัตตานีในลำดับต่อมา

2.1.5 การเมืองการปกครอง เนื่องจากปัตตานีมีสภาพเศรษฐกิจและทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ กอรปกับเคยเป็นหัวเมืองประเทศราชของสยามมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา กษัตริย์สยามจึงพยายามรวบรวมหัวเมืองประเทศราชดังกล่าวเข้าไว้ในพระราชอาณาจักร ซึ่งถ้าสยามได้ปกครองหัวเมืองมลายูดังกล่าวก็จะเอื้อประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจให้แก่สยามไม่น้อย ถึงแม้เจ้าเมืองมลายูจะมีการตั้งตนเป็นอิสระหลายครั้งมาตั้งแต่สมัยอยุธยา จนในที่สุดในสมัยรัตนโกสินทร์ปัตตานีได้ตกอยู่ภายใต้การปกครองของราชอาณาจักรสยามเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายและการเมืองการปกครองของไทย ซึ่งประเด็นดังกล่าวมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรมของชาวมลายูปัตตานีหลายด้าน เช่น การแบ่งหัวเมืองประเทศราชดังกล่าวออกเป็น 7 หัวเมืองและมีหัวเมืองบางส่วนปกครองด้วยพระยาเมืองที่เป็นชาวไทยพุทธ ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชาวเมืองและพระยาเมือง เป็นต้น

2.1.6 อิทธิพลทางวัฒนธรรมของศรีวิชัยจากชวา ราวพุทธศตวรรษที่ 7-14 ซึ่งได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมฮินดูอินเดียที่ได้แผ่ขยายไปยังดินแดนชวา ทั้งการปกครองระบบกษัตริย์ ระบบบรรพชน การจัดระเบียบองค์กร การทหาร วรรณคดี ดนตรี นาฏศิลป์ เกษตรกรรม ศาสนาและพิธีกรรม การแบ่งชั้นวรรณะ วรรณคดีที่เนื่องมาจากมหากาพย์เรื่องรามายณะ เป็นต้น จนเกิดเป็นอาณาจักรแห่งวัฒนธรรมศรีวิชัยขึ้นและสืบทอดมาจนถึงสมัยมัชปาหิต อิทธิพลทางวัฒนธรรมของชวา

แผ่ขยายไปอย่างกว้างขวางในคาบสมุทรมลายูผสมผสานกับวัฒนธรรมพื้นเมือง ตลอดจนให้แบบอย่างแก่วัฒนธรรมของประชาชน โดยเฉพาะเมืองปัตตานีซึ่งมีการค้าขายแลกเปลี่ยนกับชวาก็ได้รับอิทธิพลชวาหลายด้าน เช่น กริช วายังยาวอ ภาษาชวา การแต่งกาย เป็นต้น

2.1.7 อิทธิพลของศาสนาอิสลามจากมะละกา ราวพุทธศตวรรษที่ 19 ซึ่งมะละกาได้รับอิทธิพลของศาสนาอิสลามจากราชวงศ์มัชปาหิตในชวาที่แผ่อำนาจเข้ามาสู่แหลมมลายูและก่อตัวขึ้นเป็นอาณาจักรมะละกาในราวพุทธศตวรรษที่ 19 ทำให้เจ้าเมืองมลายูเปลี่ยนการนับถือศาสนาเดิมมาเป็นศาสนาอิสลามทั้งหมดรวมทั้งปัตตานีด้วย ก่อให้เกิดความร่วมมือทางด้านการเมือง และการเศรษฐกิจการค้าในภูมิภาคนี้อย่างเข้มแข็ง ศาสนาอิสลามได้เจริญรุ่งเรืองควบคู่ไปกับการค้าขาย ทำให้ปัตตานีในพุทธศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมานับถือศาสนาอิสลามและเจริญรุ่งเรืองมาจนถึงพุทธศตวรรษที่ 21-23

จากข้อมูลดังกล่าว จะเห็นได้ว่าปัจจัยต่างๆ มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันตลอดระยะเวลาของพัฒนาการทางด้านประวัติศาสตร์ของชาวมลายู นอกจากปัจจัยดังกล่าวจะส่งผลดีให้กับศิลปวัฒนธรรมด้านต่างๆ ของชาวปัตตานี และชาวมลายูในภูมิภาคดังกล่าวแล้ว บนพื้นฐานทางวัฒนธรรมและระบบเศรษฐกิจการค้าที่เจริญรุ่งเรืองกลับกลายเป็นปมสำคัญนำไปสู่ความขัดแย้ง ระหว่างรัฐหรืออาณาจักรซึ่งมีอำนาจต่างๆ ดังนั้น ประวัติศาสตร์ของชาวมลายูปัตตานีจึงปรากฏไปด้วยเรื่องของการทำศึกสงครามเพื่อแย่งชิงอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจ

2.2 วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีของจังหวัดปัตตานี

ผู้วิจัยขอกล่าวถึงลักษณะทางวัฒนธรรมของจังหวัดปัตตานี เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานประกอบในการวิเคราะห์ความเป็นมาของสิละในลำดับต่อไป ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งเป็นหัวข้อดังนี้ คือ

2.2.1 ภาษาและการสื่อสาร
2.2.2 ศาสนาและความเชื่อ
2.2.3 วัฒนธรรมการแต่งกาย
2.2.4 ขนบธรรมเนียมประเพณี
2.2.5 การแสดงพื้นเมือง

2.2.1 ภาษาและการสื่อสาร

ภาษาที่ใช้สำหรับสื่อสารกันในจังหวัดปัตตานีจะใช้ภาษามลายูถิ่นปัตตานี ภาษามลายู ถิ่นปัตตานี หมายถึง ภาษาที่ประชาชนใช้พูดกันในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย ได้แก่ ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส และในอำเภอจะนะ อำเภอเทพา และอำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา ภาษามลายูถิ่นปัตตานีจัดเป็นภาษาถิ่นของภาษามลายู ส่วนภาษามลายูเป็นภาษาหนึ่งที่จัดอยู่ในแขนงภาษาหมู่เกาะมลายูตะวันออกซึ่งอยู่ในสาขาย่อยหมู่เกาะมลายู สาขาหมู่เกาะมลายูเป็นสาขาหนึ่งในตระกูลภาษาออสโตรเนเซียน หรือ ภาษามาลาโยโปลินเนเซียน มีการเรียกภาษามลายูถิ่นปัตตานีอย่างผิดๆ ว่าเป็นภาษายาวี ภาษาอิสลาม ความจริงคำว่า "ยาวี" ไม่ใช่ชื่อของภาษา แต่หมายถึงอักษรอาหรับที่ถูกนำมาประยุกต์ใช้ในการเขียนคำภาษามลายู ส่วนอิสลามเป็นชื่อศาสนาไม่ใช่ภาษา [11]

สำหรับชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เรียกภาษาของตนเองว่า "บาซอ นนายู" หรือ "บาฮา ซอ นนายู" แปลว่า ภาษามลายู (บาซอ / บาฮาซา – ภาษา) และเรียกตนเองว่า "ออแร นนายู" แปลวว่า คนมลายู คำว่า "นนายู" เป็นคำลดรูปของคำว่า "มลายู" นั่นเอง

บทบาทของภาษามลายูถิ่นปัตตานี นอกจากจะใช้เป็นภาษาที่ใช้สำหรับพูดคุยสนทนากันในชีวิตประจำ วันของชาวจังหวัดปัตตานีแล้ว ยังใช้สอนศาสนาอิสลาม และศาสนาคริสต์ ตลอดจนใช้ในวงการบันเทิงของชาวไทยมุสลิม เช่น หนังตะลุง ลิเกฮูลู และมะโย่ง อย่างไรก็ตามเนื่องจากภาษามลายูถิ่นปัตตานีมีสถานภาพเป็นเพียงภาษถิ่น จึงมีบทบาทเฉพาะในการพูดเท่านั้น หากจะต้องติดต่อ สื่อสารโดยการเขียน ชาวไทยมุสลิมมักใช้ภาษามลายูมาตรฐานโดยใช้อักษร "ยาวี" ในการเขียนเช่นเดียว กับมาเลเซีย แต่สำหรับคนรุ่นใหม่ซึ่งรู้ภาษาไทยมักจะใช้ภาษาไทยในการเขียนมากขึ้น

2.2.2 ศาสนาและความเชื่อ

ในยุคแรกๆ ก่อนที่ศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธจะเข้ามาเผยแพร่ในภูมิภาคนี้ ชาวปัตตานียึดถือปฏิบัติตามความเชื่อดั้งเดิม คือการนับถือภูตผีและปรากฏการณ์ธรรมชาติ เมื่อศาสนาพราหมณ์เข้ามาพิธีกรรมต่างๆ ก็มีมากขึ้นโดยผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิม และเมื่อพุทธศาสนาเข้ามา ก็เช่นเดียวกัน พิธีกรรมดั้งเดิมบางส่วนก็ยังคงอยู่บางส่วนก็อาจเลิกไป จนกระทั่งเมื่อศาสนาอิสลามเข้ามาภูมิภาคนี้ ประชาชนส่วนใหญ่เปลี่ยนศาสนามานับถือศาสนาอิสลาม หลักการปฏิบัติทางศาสนาจึงได้เปลี่ยนแปลง

---

[11] กรมศิลปากร, วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดปัตตานี (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2543), หน้า 78.

ไป พิธีกรรมความเชื่อบางส่วนยังคงตกทอดและสืบทอดต่อกันมา บางส่วนผสมผสานและบางส่วนที่ขัดกับหลักการของศาสนาอิสลามก็ยกเลิกไป ประชาชนบางกลุ่มที่ยังคงนับถือพุทธศาสนาก็ยังคงรักษาประเพณีปฏิบัติ พิธีกรรม และความเชื่อต่างๆ สืบต่อกันมาจนทุกวันนี้ [12]

ศาสนาพราหมณ์ หมายถึง ศาสนาดั้งเดิมตั้งแต่สมัยพระเวทของอินเดีย เริ่มขึ้นเมื่อประมาณ 1,000 ปีก่อนพุทธศาสนา ซึ่งเป็นลักษณะพหุเทวนิยม (นับถือเทพหลายองค์) แล้วเปลี่ยนแปลงไปทีละขั้นจนถึงขั้นเทพองค์เดียวที่เป็นนามธรรม ในที่สุดได้วิวัฒนาการมาเป็นศาสนาฮินดูซึ่งมีพระเจ้าสูงสุด 3 องค์ คือ พระพรหม พระศิวะหรือพระอิศวร และพระวิษณุหรือพระนารายณ์ เรียกรวมกันว่า "ตรีมูรติ" เนื่องจากศาสนาพราหมณ์มีหลายนิกาย แต่ละนิกายที่ร่องรอยทางวัฒนธรรมอยู่มากบนคาบสมุทรไทย คือ ไศวนิกายซึ่งนับถือพระอิศวรเป็นเทพสูงสุด และไวศณพนิกายซึ่งนับถือพระนารายณ์เป็นเทพสูงสุด ศาสนาพราหมณ์ได้เผยแพร่เข้ามาในภาคใต้ของประเทศไทยราวพุทธศตวรรษที่ 11 เป็นต้นมา อิทธิพลของศาสนาพราหมณ์มีผลต่อระบบความเชื่อของชาวใต้ ได้แก่ ความเชื่อทั่วไปเกี่ยวกับเทพเจ้า ความเชื่อเกี่ยวกับพระเจ้าสูงสุด ความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณ ความเชื่อเกี่ยวกับกรรม และความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ ระบบความเชื่อต่างๆ เหล่านี้ได้ก่อให้เกิดเป็นพิธีกรรมที่บ่งถึงความเชื่อของบุคคลและสังคม พิธีกรรมที่ยังคงตกทอดมาจนถึงปัจจุบันได้แก่ พิธีกรรมเรียกผีตายาย พิธีกรรมปูยอมือแน (พิธีลาซัง) ซึ่งเกี่ยวข้องกับพระแม่โพสพ เป็นต้น [13]

ศาสนาพุทธ เป็นศาสนาที่เกิดขึ้นมาในประเทศอินเดียเพื่อต่อต้านศาสนาพราหมณ์ โดยเกิดพร้อมกับศาสนาไชนะ ศาสนาทั้งสองนี้ปฏิเสธไม่ยอมเชื่อในเรื่องพระผู้เป็นเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ และไม่ยอมรับระบบวรรณะ ศาสนาทั้งสองศาสนาสอนให้ประชาชนไปสู่ปรินิพาน คือหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดโดยตนเองเช่นเดียวกัน ศาสนาพุทธได้เผยแพร่เข้ามายังภาคใต้ที่จังหวัดปัตตานีครั้งแรกราว พ.ศ. 900 – 1300 ซึ่งเป็นนิกายมหายานครั้งกษัตริย์ราชวงศ์กุษาณและกษัตริย์ราชวงศ์คุปตะทรงอุปถัมภ์ มีศูนย์กลางอยู่ที่คันธระและนาลันทา และในระยะเดียวกันเริ่มมีลัทธิมนตยานและวัชรยาน เริ่มเข้ามาเป็นระยะแรก การเผยแพร่พุทธศาสนาในครั้งนี้ทำให้ศิลปะของอินเดียได้เผยแพร่เข้ามาด้วย สกุลศิลปะอินเดียที่เข้ามาคือ คันธระ คุปตะ หรรษะ ประติหาระ ปัลลาวะ จาลุกยะ และราฏรกูตะ [14]

---

[12] กรมศิลปากร, วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดปัตตานี (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2543), หน้า 120.

[13] มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, "ศาสนาพราหมณ์ในภาคใต้," สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ 15 (2542) : 7347-7371.

[14] มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทยธนาคารไทยพาณิชย์, "ศาสนาพุทธในภาคใต้," สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ 15 (2542) : 7374.

ศาสนาพุทธ มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวจังหวัดปัตตานี ทั้งยังมีความสำคัญต่อการสร้างสรรค์ และจรรโลงวัฒนธรรมพื้นบ้านทุกสาขามาแต่อดีตสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ ด้านภาษา ศิลปกรรม การเมืองการปกครอง ค่านิยมและโลกทัศน์ และคติความเชื่อของชาวภาคใต้ ดังนั้นชาวจังหวัดปัตตานีที่นับถือศาสนาพุทธ จึงมีค่านิยมและโลกทัศน์ด้านศาสนาเหมือนกับชาวพุทธโดยทั่วไปในภาคใต้และในภูมิภาคอื่นๆ ของประเทศไทย อิทธิพลของศาสนาพุทธที่มีต่อคติความเชื่อของชาวจังหวัดปัตตานีและได้ถ่ายทอดออกมาในรูปแบบประเพณี เช่น ประเพณีลากพระ อำเภอโคกโพธิ์ ประเพณีชิงเปรตในงานบุญเดือนสิบ เป็นต้น

ศาสนาอิสลาม เป็นชื่อของศาสนาที่สำคัญศาสนาหนึ่งมีกำเนิดบนคาบสมุทรอาระเบีย เมื่อปี ค.ศ. 622 (พ.ศ.1165) ที่เมืองเกกะ ซาอุดิอาระเบีย เรียกศาสนิกชนของศาสนา นี้ว่า "มุสลิม" ถ้าเป็นชายเรียกว่า "มุสลินิน" ถ้าเป็นหญิงเรียกว่า "มุสลิมะ" คำว่าอิสลามในเชิงนิรุกติศาสตร์มีความหมายว่า ศานติ ความปลอดภัย ความสงบสุข การยอมรับ ส่วนความหมายโดยอรรถหมายถึง การมอบกายและจิตใจแก่พระผู้เป็นเจ้า คือ อัลลอฮฺ ศาสนาอิสลามมีลักษณะเป็นเอกเทวนิยมคือ นับถือพระอัลลอฮฺเพียงองค์เดียวและมีความเชื่อว่าสรรพสิ่งในโลกนี้พระอัลลอฮฺเป็นผู้สร้าง และทรงประทานโองการคือบทบัญญัติการถือปฏิบัติและการละเว้นปฏิบัติต่างๆ แก่ชาวโลกผ่านทางรอซูลของพระองค์ มีพระนาบีอดัมเป็นองค์แรกและองค์สุดท้ายคือนาบีมูฮัมมัดรวม 25 พระองค์จึงครบบริบูรณ์ ต่อมาสาวกของพระนบีมูฮัมมัดได้รวบรวมบทบัญญัติหรือโอวาทที่พระอัลลอฮฺประทานให้แก่รอซูลในที่ต่างๆ มารวมกันเป็นคัมภีร์อัล-กุรอาน ซึ่งเปรียบได้กับธรรมนูญการปกครอง การดำเนินชีวิตของมุสลิมควบคู่กันไป โอวาทและจริยาวัตรของท่านนบีมูฮัมมัดซึ่งมีผู้บันทึกไว้เรียกว่า "หะดิษ" และ "ซุนนะ" เพื่อใช้ดำเนินแบบอย่างในการดำเนินชีวิตของศาสนิกชน คำสอนของศาสนาอิสลามแบ่งออกได้ 2 ภาค คือ หลักศรัทธา (รุกนอิมาน) และหลักปฏิบัติ (รุกนอิสลาม) [15]

หลักศรัทธา (รุกนอิมาน) มี 6 ประการ คือ 1) ศรัทธาในองค์พระอัลลอฮฺเพียงองค์เดียว ไม่มีสิ่งใดเท่าเทียม 2) ศรัทธาในบรรดามะลาอิกฮฺ เทวทูตผู้รับใช้ขององค์อัลลอฮฺ 3) ศรัทธาในคัมภีร์หรืออัล-กุรอานของอัลลอฮฺ 4) ศรัทธาต่อบรรดารอซูลขององค์อัลลอฮฺ 5) ศรัทธาในวันพิพากษา คือเชื่อในโลกหน้า และ 6) ศรัทธาในการกำหนดสภาวะของพระผู้เป็นเจ้า

หลักปฏิบัติ (รุกนอิสลาม) มี 5 ประการ คือ 1) การปฏิญาณยืนยันความศรัทธาว่าจะเชื่อในองค์อัลลอฮฺและบรรดารอซูลของพระองค์และไม่มีพระเจ้าอื่นใด 2) การทำละหมาดหรือนมาซแสดง

---

[15] อนันต์ วัฒนานิกร, ประวัติศาสตร์เมืองลังกาสุกะ – เมืองปัตตานี (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มิตรสยาม, 2531), หน้า 124.

ความภักดีตอองค์อัลลอฮฺด้วยกายและจิตใจอันบริสุทธิ์วันละ 5 เวลา 3) การถือศีลอดในเดือนรอมฎอน ตั้งแต่เวลารุ่งอรุณไปจนถึงเวลาตะวันตกดินและงดกินงดดื่มงดการเสพเมถุน และหลีกเลี่ยงการทะเลาะวิวาทการนินทากล่าวร้าย 4) การบริจาคซะกาดหรือการบริจาคทานบังคับจากผู้มีทรัพย์สินให้แก่คนยากจนและคนที่มีสิทธิ์จะได้รับตามที่กฎหมายอิสลามกำหนดไว้ และ 5) การเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ ณ นครเมกกะประเทศซาอุดิอาระเบียอย่างน้อย 1 ครั้งในเมื่อมีทรัพย์และมีสุขภาพสมบูรณ์

ดังนั้น ความเชื่อของชาวมุสลิมในจังหวัดปัตตานีจึงมีหลักการของศาสนาอิสลามเป็นพื้นฐาน และมีวัฒนธรรมพื้นบ้านที่สืบทอดกันมาแต่อดีตที่ไม่ขัดกับหลักศาสนาเป็นสิ่งที่ประสมประสาน และวัฒนธรรมอันสืบเนื่องมาจากศาสนาอิสลามบางอย่างก็เข้าไปประสมประสานอยู่ในการดำเนินชีวิตของชาวไทยพุทธด้วยเช่นกัน เนื่องจากบรรพบุรุษของชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมในภาคใต้เคยนับถือศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธมาก่อน ทั้งเคยมีความสัมพันธ์กันในด้านการเมืองการปกครอง และมีสภาพภูมิประเทศและทรัพยากรคล้ายคลึงกัน อันเป็นเหตุให้วัฒนธรรมดั้งเดิมเป็นวัฒนธรรมร่วมสืบต่อกันมาช้านาน เช่น ความเชื่อในการรักษาโรคโดยใช้ไสยศาสตร์ การสะเดาะเคราะห์ เป็นต้น วัฒนธรรมพื้นบ้านที่ชาวมุสลิมปฏิบัติกันมาแต่เดิมถ้าไม่ขัดกับหลักศาสนาอิสลามก็ยังคงเป็นวัฒนธรรมที่ปรากฏมาจนทุกวันนี้ เช่น ประเพณีแห่นก ประเพณีลาซัง ประเพณีกินเหนียว เป็นต้น

2.2.3 วัฒนธรรมการแต่งกาย

ประเพณีการแต่งกายของชาวปัตตานีโดยทั่วไป ทั้งผู้ที่นับถือศาสนาพุทธและศาสนาอิสลามมีความนิยมเหมือนกันคือ การนุ่งผ้าถุงหรือโสร่ง คนปัตตานีนิยมนุ่งผ้าถุงหรือโสร่งทั้งผู้หญิงและผู้ชาย ผู้ชายนิยมนุ่งผ้าโสร่งลายตาหมากรุก ผู้หญิงนิยมนุ่งผ้าโสร่งปาเต๊ะ สวมเสื้อที่หาซื้อได้ตามท้องตลาดทั่วไป ในความนิยมที่เหมือนกันก็จะมีความแตกต่างที่เห็นได้ชัดเจนระหว่างผู้ที่นับถือศาสนาพุทธและศาสนาอิสลามคือ ผู้หญิงมุสลิมเมื่อออกจากบ้านจะแต่งกายแบบมิดชิด โดยใส่เสื้อแขนยาวและมีผ้าคลุมศีรษะ (กายกูบง) ผู้ชายเมื่อออกจากบ้านจะนุ่งผ้าโสร่งสวมเสื้อแขนยาวและจะมีผ้าโพกศีรษะ เรียกว่า "ผ้าตรือแบ" หรือ "ซือแบ" หากไม่ใช้ผ้าโพกศีรษะก็จะใช้หมวกที่เรียกว่า "กาปีเยาะ" หรือ "ซอเก๊าะ" ผู้หญิงมุสลิมนิยมนุ่งผ้าปาเต๊ะสวมเสื้อบานง หรือบายอ หรือกุรง หรือเสื้อประเภทท่อนที่ ตัดเย็บแบบสากลหรือเสื้อยืด ถ้าอยู่กับบ้านจะไม่ใช้ผ้าคลุมศีรษะเมื่อออกจากบ้านจึงจะคลุมศีรษะ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัยฐานะ และการศึกษาของแต่ละบุคคล ส่วนผู้ชายนิยมสวมเสื้อตือโละบางอ มีลักษณะเป็นเสื้อคอกลมอาจมีคอตั้งแบบคอจีนผ่าหน้าครึ่งหนึ่ง ติดกระดุมโลหะ 3 เม็ด แขนเสื้อทรง กระบอกกว้างยาวจดข้อมือแต่

พับชายขึ้นมาเล็กน้อย สวมกางเกงยาวแบบสากล สวมหมวกซอเก๊าะที่ทำด้วยกำมะหยี่สีต่างๆ หรืออาจสวมหมวกกะปิเยาะซึ่งเป็นหมวกทรงกลม [16]

ในวันนักขัตฤกษ์หรือวันสำคัญทางศาสนาอิสลาม ชายมุสลิมในท้องถิ่นนี้อาจจะแต่งกายที่เรียกว่า "ชุดสลีแน" ลักษณะเหมือนชุดประจำชาติมาเลเซีย (ชุดเกอบังซาอัน) ชุดสลีแนประกอบด้วยเสื้อตือโละบลางอ มีลักษณะเป็นเสื้อคอกลมอาจมีคอตั้งแบบคอจีนผ่าหน้าครึ่งหนึ่ง ติดกระดุมโลหะ 3 เม็ด แขนเสื้อทรงกระบอกกว้างยาวจดข้อมือแต่พับชายขึ้นมาเล็กน้อย นุ่งกับกางเกงจีน มีผ้าซอแก๊ะขนาดสั้นกว่าที่ใช้เป็นผ้านุ่งของผู้หญิงนุ่งทับกางเกงให้ยาวเหนือเข่า อาจเหน็บกริชที่สะเอว และใช้ผ้าสตาแงโพกศีรษะ (เป็นผ้าโพกศีรษะที่พับเป็นรูปต่างๆ) หญิงมุสลิมอาจแต่งกายด้วยเสื้อบานง ภาษามลายูกลางเรียกว่า "บันดง" เป็นเสื้อคอวีผ่าหน้าตลอดกลัดด้วยเข็มกลัดตัวเสื้อเน้นรูปทรงแขนยาวรัดรูปจดข้อมือ ชายเสื้อตรงหรือแหลมเล็กน้อย ต่อมาประยุกต์เป็นอีกแบบหนึ่ง คือเสื้อคอวีลึกปิดทับด้วยลิ้นผ้าสามเหลี่ยม เสื้อแบบนี้เรียก "บานงแมแด" เป็นเสื้อที่ได้รับอิทธิพลจากอินโดนีเซีย นิยมใช้ผ้าลูกไม้ ผ้ากำมะหยี่ ผ้าต่วน หรือผ้าชีฟองตัดเสื้อ ใช้นุ่งกับผ้าถุงธรรมดาหรือผ้าซอแกะ

การเหน็บกริช เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมการแต่งกายของชาวมลายู และเป็นอาวุธประจำตัวที่เคยนิยมใช้กันในภาคใต้ตลอดจนไปถึงประเทศมาเลเซีย ชวา และประเทศใกล้เคียง กริชเคยเป็นอาวุธประจำชาติของชวาและมาเลเซีย เป็นเครื่องบ่งบอกถึงความเป็นชายชาตรี บ่งถึงฐานะทางสังคม ฐานะทางเศรษฐกิจ และยศถาบรรดาศักดิ์ของผู้เป็นเจ้าของหรือของตระกูล โดยเฉพาะการใช้กริชในภาคใต้ตอนล่างนับตั้งแต่นครศรีธรรมราชลงไปนิยมกันอย่างแพร่หลายทั้งชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม ในอดีตทั้งในประเทศไทยและประเทศมาเลเซีย เคยให้เสรีภาพในการพกกริชไปได้ทุกแห่ง ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2467 ในมาเลเซียได้สั่งให้มีการห้ามเหน็บกริชเพราะเกรงว่าจะเป็นเหตุให้เกิดอันตรายหรือก่อเหตุรุนแรงขึ้นได้ ในระยะเวลาใกล้เคียงกันนั้นในภาคใต้กริชถือเป็นอาวุธต้องห้าม แต่ในส่วนลึกของความเชื่อถือยังมีสืบต่อมาจนทุกวันนี้ ปัจจุบันกริชกลายเป็นโบราณวัตถุที่มีราคาแพงและหายาก บทบาทของกริชที่หลงเหลืออยู่ในรูปของความเชื่อยังมีอยู่บ้างในท้องถิ่น เช่น ใช้ประกอบพิธีกรรมขึ้นเปลของเด็กพิธีโกนจุก บางทีก็ใช้สำหรับประกอบพิธีทำสัตย์สาบานหรือทำน้ำมนต์ขับเสนียดจัญไร [17]

---

[16] จิตติมา ระเด่นอาหมัด, "การแต่งกายของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้," ใน วารสารรูสะมิแล 9, ฉบับที่ 3 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2529) : 37-42.

[17] มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, "กริช," สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ 1 (2542) : 112-139.

2.2.4 ขนบธรรมเนียมประเพณี

ประเพณีของชาวจังหวัดปัตตานี หากแบ่งตามความเชื่อทางศาสนาสามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือ ประเพณีทางศาสนาพุทธและประเพณีทางศาสนาอิสลาม นอกจากนี้ยังสามารถแบ่งประเภทของประเพณีได้เป็น 2 ประเภท คือ ประเพณีในรอบปี ซึ่งเป็นประเพณีที่สำคัญอันเกี่ยวเนื่องกับศาสนาที่ปรากฏอยู่ในรอบปี เป็นเทศกาลของสังคมส่วนรวมที่ยึดถือปฏิบัติในรอบ 12 เดือน และประเพณีในรอบชีวิตซึ่งเป็นประเพณีอันเกี่ยวเนื่องกับชีวิตและความเป็นอยู่ในรอบอายุขัยของแต่ละบุคคล ถือเป็นงานส่วนบุคคล ซึ่งการประกอบพิธีกรมต่างๆ เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต ผู้วิจัยจะขอยกตัวอย่างประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวจังหวัดปัตตานีซึ่งมีมาแต่โบราณ และเป็นประเพณีที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันในบางขั้นตอนของกิจกรรม และเกี่ยวข้องกับการแสดงสิละ ดังนี้

1) ประเพณีมาแกปูโละ

ประเพณีมาแกปูโละ หรือ การกินเหนียว เป็นประเพณีท้องถิ่นที่นิยมทำกันทั้งชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมในเดือน 12 และเดือน 1 ของอิสลาม ซึ่งรวมเดือนมิยุนายนหรือเดือนกรกฎาคม ทางฝ่ายมุสลิมจะมีการเชิญกินเหนียวหรือมาแกปูโละกันมาก ข้าราชการชั้นหัวหน้าส่วนราชการฝ่ายอำเภอ ตั้งแต่ นายอำเภอ ปลัดอำเภอ เจ้าหน้าที่อื่นๆ จะได้รับเชิญไปร่วมด้วย การจัดงานมาแกปูโละนี้อาจจะจัดในงานแต่งงานลูกสาว หรือเข้าสุหนัตลูกชาย หรืออาจจัดเนื่องในโอกาสอื่นๆ เช่น หาเงินสร้างมัสยิด เป็นต้น สำหรับทางชาวไทยพุทธมีงานกินเหนียวในงานแต่งงานลูกสาวเป็นส่วนมาก [18]

การจัดงานมาแกปูโละนั้นจะจัดเมื่อเมื่อเจ้าของงานกำหนดวันจัดงาน เช่น การแต่งงานโดยได้มีการกำหนดวันจัดงานแน่นอนเรียบร้อยแล้วก็จะมีการตกแต่งบ้านเรือน และสถานที่เลี้ยงดูแขกหรือญาติพี่น้องที่เชิญมา ตามกำลังและฐานะ หากเป็นคนที่มีหน้าตาทางสังคมหรือเพื่อนฝูงมากอาจมีการจัดพิมพ์บัตรเชิญส่งไปยังที่ต่างๆ เมื่อถึงกำหนดวันงานจะจัดเลี้ยงผู้ที่ได้รับเชิญตั้งแต่เวลาเช้า 8.00 น. จนถึงกลางคืน 24.00 น. เมื่อรับประทานอาหารเสร็จเรียบร้อยแล้วตอนจะกลับแขกทุกคนจะต้องไปจับมือกับเจ้าของงาน ส่วนใหญ่จะจัดพานบุหรี่หรือยาเส้นไว้สำหรับแขกผู้ที่มาลา เมื่อได้จับมือ "บัวยาบะสาลาม" ก็จะมอบเงินให้แก่เจ้าภาพเป็นเสร็จพิธี

---

[18] กระทรวงศึกษาธิการ, <u>เอกลักษณ์ปักษ์ใต้</u> (ยะลา : วิทยาลัยครูยะลา, 2520), หน้า 116-117.

2) ประเพณีเข้าสุหนัต

การเข้าสุหนัต หมายถึง การขลิบหยังหุ้มปลายอวัยวะเพศชาย ภาษามลายูเรียกว่า "มาโซะยาวี" หมายถึง การเข้าแขก ชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่นิยมทำการขลิบหนังหุ้มปลายอวัยวะเพศกับทารกที่ยังเล็กอยู่ แต่มักจะทำเมื่อเด็กโตขึ้นประมาณ 7 - 10 ขึ้นไป ตามหลักการศาสนาอิสลามได้ส่งเสริมเพศชายทุกคนที่เป็นมุสลิมให้เข้าสุหนัต แต่มิใช่เป็นการบังคับ ใครจะทำหรือไม่ทำก็ได้ ถ้าไม่ทำถือว่าเป็นมุสลิมไม่สมบูรณ์ และต้องทำความสะอาดอวัยวะเพศทุกครั้งก่อนจะทำพิธีละหมาดวันละ 5 เวลา ซึ่งเป็นการยุ่งยากและเสียเวลาจึงนิยมเข้าสุหนัตเพื่อความสะดวกและหมดปัญหา [19]

โดยทั่วไปสังคมชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ นิยมจัดให้มีประเพณีกินเหนียวมาโซะยาวี เพื่อให้เกียรติเฉลิมฉลองแก่บรรดาเด็กชายที่จะทำพิธีเข้าสุหนัต ประเพณีกินเหนียวในสมัยก่อนจัดให้มีการกินข้าวเหนียวจริงๆ แต่ปัจจุบันเปลี่ยนมาเป็นกินข้าวเจ้าแทน เมื่อบ้านใดจัดให้มีการกินเหนียวมาโซะยาวี ก็จะแยกกระบวนการออกเป็น 2 ส่วนคือ พิธีกรรมทางศาสนาและพิธีกรรมทางสังคม โดยพิธีกรรมทางสังคมจะจัดก่อนพิธีกรรมทางศาสนา 1 วัน ในการฉลองนี้จะเชิญแขกมาร่วมรับประทานหารก่อนการจัดงาน เพื่อเด็กที่เข้าสุหนัตได้มีโอกาสพบปะกับบรรดาแขกซึ่งเป็นญาติพี่น้องและเพื่อนฝูง การจัดงานกินเหนียวมาโซะยาวีมิได้มีระบุไว้ในศาสนาอิสลาม ใครจะจัดหรือไปไม่จัดก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับฐานะทางเศรษฐกิจของบิดามารดาเด็ก คนที่มีฐานะดีก็มักจะจัดงานใหญ่โตเชิญแขกมาร่วมงานมากมาย ในกรณีที่คนมีฐานะไม่ค่อยดีอาจเชือดไก่ 1 ตัว เชิญญาติพี่น้องที่อยู่ใกล้ๆ มารับประทานอาหารร่วมกัน แล้วทำพิธีกรรมทางศาสนาโดยมีโตะมูเด็งหรือหมอที่จะทำการขลิบหนังหุ้มปลายอวัยวะเพศมาร่วมพิธี เป็นอันเสร็จพิธี กรณีจัดงานใหญ่โตก็จะมีการเชิญแขกมาร่วมรับประทานอาหาร มีการฆ่าวัวฆ่าควายเป็นสิบตัว และมีการแห่ขบวนนก ขบวนช้าง กันอย่างสนุกสนาน มีมหรสพต่างๆ เช่น สิละ มะโย่ง โนรา เป็นต้น เจ้าของบ้านจะเชิญใครมาก็ได้ โดยทั่วๆ ไปจะเชิญแขกกันมามากมายทั้งชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมมา ร่วมในงานกินเหนียว เมื่อมีงานฉลองการกินเหนียวมาโซะยาวีเสร็จเรียบร้อยร้อย ก็จะจัดพิธีทางศาสนาซึ่งส่วนใหญ่มักทำในวันรุ่งขึ้น

---

[19] ฉวีวรรณ วรรณประเสริฐ, พีระยศ ราฮิมมูลา และมานพ จิตต์ภูษา, ประเพณีที่ช่วยส่งเสริมการผสมผสานทางสังคมระหว่างชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม (กรุงเทพฯ : บริษัทสารมวลชน, 2524), หน้า 80-81.

3) ประเพณีแห่นก

ประเพณีแห่นก เป็นวัฒนธรรมที่น่าสนใจอย่างหนึ่งของชาวไทยมุสลิมจังหวัดปัตตานี ซึ่งได้กระทำสืบเนื่องกันมาเป็นระยะเวลาช้านานนับร้อยปีมาแล้ว สันนิษฐานว่าคงรับมาจากประเทศอินโดนีเซีย ก่อนที่ศาสนาอิสลามจะแพร่หลายเข้ามายังภูมิภาคนี้ เมื่อราว พ.ศ. 2060[20] การแห่นกมักจะจัดขึ้นเพื่อความรื่นเริงในพิธีเข้าสุหนัตหรือมาโซะยาวี เป็นสำคัญ เล่ากันว่าการแห่นกเริ่มมีขึ้นที่ชวาเมื่อหลายร้อยปีก่อนและก็ไม่ได้จัดในพิธีเข้าสุหนัต แต่เป็นเพียงการเล่นเพื่อความบันเทิงใจของพระธิดาของราชาแห่งชวาเท่านั้น[21]

ตามตำนานเล่าว่า เจ้าผู้ครองนครแห่งยาวอพระองค์หนึ่งมีพระโอรสและพระธิดาหลายพระองค์ พระธิดาองค์สุดท้องทรงเป็นที่รักใคร่ของราชาเป็นอย่างยิ่ง จึงได้รับการเอาอกเอาใจจากพระบิดาและข้าราชบริพาร ต่างก็พยายามหาสิ่งของและการละเล่นหลายอย่างหลายชนิดมาบำเรอเพื่อความบันเทิงของพระธิดา ในจำนวนสิ่งเหล่านี้ก็มีการจัดทำนกและจัดการตกแต่งอย่างสวยงามแล้วมีขบวนแห่ไปรอบๆ ลานพระราชวัง เป็นที่พอใจของพระราชธิดามาก จึงจัดให้มีการจัดแห่ทุกๆ 7 วัน ต่อมาผู้ครองนครหัวเมืองทางภาคใต้ได้ไปเห็นพิธีนี้เข้าจึงได้นำมาจัดในท้องถิ่นของตน แต่ได้เปลี่ยนแปลงมาเป็นการจัดเพื่อความสนุกสนานรื่นเริงในพิธีเข้าสุหนัตของบุตรหลาน หลังจากนั้นการแห่นกจึงได้แพร่หลายไปในหมู่ประชาชนทั่วไปและกลายเป็นวัฒนธรรมของท้องถิ่น

จุดประสงค์ของการแห่นกดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ว่าเป็นการจัดขึ้นเพื่อความรื่นเริงแห่งโอรสธิดาแห่งชวา แต่เมื่อได้เผยแพร่เข้ามาในภาคใต้ก็ได้มีจุดประสงค์เพื่อให้ชาวบ้านที่มาร่วมงานพิธีเข้าสุหนัตได้สนุกสนานรื่นเริง เป็นการชุมนุมคนก่อนที่จะเริ่มมีพิธีกรรมทางศาสนา นอกจากมีการแห่นกแล้วอาจใช้การ แห่ช้าง แห่ม้า โดยจัดขบวนช้างม้าจริงๆ ตลอดจนถึงการแห่เรือก็ได้ แต่มิได้หมายความว่าในพิธีเข้าสุหนัตทุกครั้งต้องจัดขบวนแห่เสมอไป ขบวนแห่เหล่านี้จะจัดขึ้นเฉพาะงานใหญ่ๆ ตามความประสงค์ของเจ้าภาพเป็นครั้งคราวเท่านั้น ในการแห่นกเข้าสุหนัต เท่าที่ปฏิบัติกันมาอาจกระทำได้ 2 วิธีคือ วิธีแรกจะมีการแห่ในตอนเช้าของวันเข้าสุหนัต อีกวิธีหนึ่งอาจมีการแห่ 2 ครั้ง คือในตอนเย็นก่อนวันเข้าสุหนัตหนึ่งวัน และแห่อีกครั้งในวันรุ่งขึ้นที่เข้าสุหนัต ก่อนจะเริ่มมีการแห่นกนั้นผู้ทำหน้าที่เป็นโต๊ะมูเด็งจะจุดเทียนร่ายคาถาอาคม แล้วเดินเวียนรอบนกโดยเวียนซ้ายสามรอบและเดินย้อนกลับอีกหนึ่งรอบ แล้วจึงให้ผู้ที่จะเข้าพิธีสุหนัตขึ้นนั่งบนหลังนกโดยให้ขึ้นทางขวา (ตอนลงจะ

---

[20] อนัน วัฒนานิกร, <u>แลหลังเมืองปัตตานี</u> (กรุงเทพฯ : หจก. ศิริวัฒนาการพิมพ์, 2528), หน้า 61-69.

[21] กระทรวงศึกษาธิการ, <u>เอกลักษณ์ปักษ์ใต้</u> (ยะลา : วิทยาลัยครูยะลา, 2520), หน้า 27.

ลงทางซ้าย) จากนั้นจึงเริ่มขบวนแห่ไปยังพิธีสุหนัต สำหรับที่บ้านซึ่งจัดให้มีพิธีสุหนัตจะมีการต้อนรับขบวนแห่นกด้วยการเต้นสิละต้อนรับ เมื่อขบวนแห่มาถึงโต๊ะมูเด็งก็จะร่ายคาถาอาคมและทำพิธีเชือดคอนกเป็นอันเสร็จพิธีแห่นกจากนั้นก็จะเริ่มพิธีเข้าสุหนัตต่อไป [22] องค์ประกอบของขบวนแห่นกประกอบด้วย [23]

(1) เครื่องประโคม สำหรับประโคมดนตรีนำหน้าขบวนนก ประกอบด้วยคนเป่าปี่ชวา (สุไน) 1 คน กลองแขก (ดันดัง) 1 คู่ ใช้คนตีสองคน ฆ้องใหญ่ 1 ใบ ใช้คนหามและคนตีฆ้องรวมสองคนดนตรีนี้จะบรรเลงนำหน้าขบวนนกไปจนถึงจุดหมายและบรรเลงในเวลาแสดงสิละรำกริช

(2) ขบวนบุหงาซือรี (บายศรี) ผู้ทูนพานบายศรีต้องเป็นสตรีที่ได้รับการคัดเลือกจากผู้มีเรือนร่างได้สัดส่วน แต่งกายด้วยเสื้อผ้าหลากสีสันตามประเพณีท้องถิ่น พานบายศรีจะใช้พานทองเหลืองที่นิยมใช้เข้าขบวนแห่นิยมใช้พานคี่ คือ 3-5-7 หรือ 9 พาน

(3) ทวิรักขบาท คือผู้ดูแลนก ทำนองเดียวกับจตุลังคบาท ทหารประจำเท้าช้างของแม่ทัพสมัยโบราณ ใช้คน 2 คนแต่งกายแบบนักรบ มือถือกริชเดินนำหน้านกคัดเลือกจากผู้ชำนาญการร่ายรำสิละ รำกริช รำหอก อันเป็นศิลปะการต่อสู้อย่างหนึ่งของชาวปัตตานี เมื่อขบวนแห่ไปถึงจุดหมายหรือที่อาคันตุกะพักอยู่ "ทวิรักขบาท" ก็จะใช้ศิลปะการร่ายรำสิละ รำกริช รำหอกให้แขกชม

(4) ขบวนนกนกประดิษฐ์ แต่ละตัวมีรูปร่างหน้าตาแปลกประหลาดมหัศจรรย์และวิจิตรตระการตายืนอยู่บนคานหาม จำนวนคนหามมากน้อยแล้วแต่น้ำหนักของนกนกขนาดใหญ่อาจใช้คนหามถึง 16 คน แต่ละคนแต่งเครื่องแบบพลทหารถือหอกเป็นอาวุธ

(5) ขบวนพลกริช ขบวนพลหอก ผู้คนในขบวนแต่งกายอย่างนักรบสมัยโบราณถือหอกถือกริชเดินตามหลังขบวนนก จำนวนทหารกริชทหารหอกมีมากเท่าไรจะทำให้ขบวนแห่นกแลดูน่าเกรงขามมากยิ่งขึ้น

---

[22] กระทรวงศึกษาธิการ, เอกลักษณ์ปักษ์ใต้ (ยะลา : วิทยาลัยครูยะลา, 2520), หน้า 28-30.

[23] อนันต์ วัฒนานิกร, แลหลังเมืองปัตตานี (กรุงเทพฯ : หจก. ศิริวัฒนาการพิมพ์, 2528), หน้า 64-66.

เนื่องจากขบวนแห่นกมีองค์ประกอบที่น่าตื่นเต้นเร้าใจผู้ชม ด้วยเครื่องประโคมดนตรี ศิลปะการประดิษฐ์ดอกไม้ การจัดพานบายศรี ศิลปะการแกะสลักสร้างสรรค์รูปนก อาวุธและเครื่องแต่งกายแบบนักรบโบราณ และสาวงามเข้าร่วมทูนพานบายศรี ชาวปัตตานีจึงนิยมยึดถือเป็นประเพณีใช้ขบวนแห่นกเป็นเครื่องต้อนรับอาคันตุกะผู้เป็นแขกบ้านแขกเมืองสำคัญ เช่น ในคราวที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินเลียบมณฑลปัตตานีเมื่อปี พ.ศ. 2458 ผู้ว่าราชการเมืองต่างๆ ได้จัดขบวนแห่เข้าร่วมแห่ถวายทอดพระเนตร เพื่อเฉลิมพระเกียรติถึง 65 ขบวน และเมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชการที่ 9 และสมเด็จพระบรมราชินีนาถฯ เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมพสกนิกรภาคใต้เมื่อปี พ.ศ. 2502 ชาวปัตตานีได้พร้อมใจกันจัดขบวนแห่นกเป็นการถวายความจงรักภักดีอย่างสมพระเกียรติ [24]

4) ประเพณีวันฮารีรายอ

ประเพณีวันฮารีรายอ คือประเพณีวันตรุษทางศาสนาอิสลาม ในปีหนึ่งมี 2 วัน คือ วันอีดิลฟริตริ หรือ รายาปูวาซา ตรงกับวันที่ 1 ขึ้น 1 ค่ำ เดือนเชาวาล (เดือน 10 ของมุสลิม) วันตรุษนี้เป็นวันตรุษที่มุสลิมออกจากการถือศีลอด จึงนิยมเรียกวันนี้ว่าวันออกบวช หรือ ฮารีรายอปอซอ และอีกวันหนึ่งคือ วันอีดิลอัฎฮา หรือ รายาฮายี ตรงกับวันที่ 10 ของเดือนซุลฮัจญะห์ (เดือนที่ 12 ของมุสลิม) วันตรุษนี้เป็นวันรื่นเริงเนื่องในการเสร็จสิ้นการประกอบพิธีฮัจญ์ และจะมีการเชือดสัตว์พลีเป็นอาหารแก่ประชาชนและคนยากจน วันตรุษทั้ง 2 วันห่างกัน 70 วัน ชาวมุสลิมจะไปร่วมกันละหมาดในวันตรุษดังกล่าวที่มัสยิดประมาณเวลา 9.00 น. โดยพาครอบครัวไปด้วย หลังจากนั้นก็จะมีการพบปะให้พรกันขอภัยซึ่งกันและกัน และไปเยี่ยมเยียนผู้ใหญ่ตลอดจนเยี่ยมกูโบ (สุสาน) และให้ความสนุกสนานแก่เด็กๆ และการทำทาน [25]

เนื่องจากรัฐบาลมีนโยบายให้จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอ ตลอดจนหน่วยงานราชการต่างๆ ช่วยสนับสนุนการจัดงานฉลองให้แก่ชาวไทยมุสลิมเพื่อเปิดโอกาสให้เที่ยวงานอย่างสนุกสนาน ดังปรากฏที่จังหวัดปัตตานีได้ลงทุนจัดงานต้อนรับวันฮารีรายอและกลายเป็นประเพณีของจังหวัดปัตตานีมาจนถึงปัจจุบัน ก่อนวันจัดงานจังหวัดปัตตานีจะเตรียมงานโดยจัดให้มีการละเล่นและมหรสพต่าง ๆ มากมาย เพื่อเปิดโอกาสให้ชาวไทยมุสลิมเข้ามา

---

[24] อนันต์ วัฒนานิกร, แลหลังเมืองปัตตานี (กรุงเทพฯ: หจก.ศิริวัฒนาการพิมพ์, 2528), หน้า 61.

[25] ฉวีวรรณ วรรณประเสริฐ, พีระยศ ราฮิมมูลา และมานพ จิตต์ภูษา, ประเพณีที่ช่วยส่งเสริมการผสมผสานทางสังคมระหว่างชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม (กรุงเทพฯ : บริษัทสารมวลชน, 2524), หน้า 77-78.

เที่ยวงานต้อนรับวันฮารีรายอ ผู้คนจากต่างศาสนาจะมาเที่ยวงานสนุกสนานร่วมกันและได้พบปะกันในงานทำให้บุคคลทั้งสองกลุ่มมีความรู้สึกร่วมกันว่าเป็นสมาชิกในสังคมเดียวกัน ทั้งสามารถที่จะร่วมสนุกสนานกันได้ เพราะการจัดงานฮารีรายอไม่ขัดกับหลักศาสนาอิสลาม แต่อิสลามก็ส่งเสริมให้มีการรื่นเริงในขอบเขตของศาสนา

2.2.5 การละเล่นพื้นเมืองของชาวปัตตานี

การละเล่นพื้นเมืองและดนตรีพื้นเมืองของจังหวัดปัตตานี มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงซึ่งกันและกันกับวัฒนธรรมเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับชวาและมลายู และวัฒนธรรมที่แฝงลึกอีกชั้นหนึ่งก็คือวัฒนธรรมอินเดีย [26] การละเล่นพื้นเมืองที่นิยมเล่นมาตั้งแต่โบราณของชาวปัตตานีและยังคงมีการสืบทอดมาจนถึงปัจจุบันนี้ ได้แก่

1) ดีเกฮูลู เป็นการแสดงโต้ตารมและแสดงปฏิภาณเป็นคำกลอนของชาวไทยมุสลิมทำนองเดียวกันกับลำตัดของไทย มีรำมะนาเป็นเครื่องให้จังหวะ ภาษาที่ใช้ในบทร้องเป็นภาษามลายูถิ่นปัตตานี คนไทยนิยมเรียก "ลิเกฮูลู" หรือจะเรียกลำตัดมลายูก็ได้ มีรากกำเนิดซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาอิสลาม คือพวกพ่อค้าชาวเปอร์เซียได้นำเอาศาสนาอิสลามเข้ามาเผยแพร่ด้วย ซึ่งในพิธีกรรมทางศาสนาอิสลามมีบทสวดสรรเสริญพระเจ้า ตามปกติเป็นบทขับร้องสำคัญที่ขับร้องในวันสำคัญทางศาสนาในสมัยพระยาเมืองปกครอง 7 หัวเมือง เช่น งานเมาลิด หรือ วันกำเนิดพระนาบี บทสวดนี้ชาวเปอร์เซียเรียกว่า "ดีเกร์เมาลิด" มาจากคำว่า "ZikirW ในภาษาอาหรับ เป็นการขับร้องที่มีเสียงไพเราะน่าฟังเรียกกันว่า "ละไป" หรือ "ซีเกร์มัรฮาบา" เป็นการร้องเพลงประกอบการตีกลองรำมะนา [27]

2) รองเง็ง เป็นลักษณะรองเง็งแบบราชสำนักที่ดัดแปลงมา มีท่าเต้นแตกต่างกันไปตามลักษณะของเพลง ไม่มีคำร้องประกอบ นิยมเล่นกันในจังหวัดปัตตานี มีท่ารำเป็นแบบฉบับแน่นอน กล่าวกันว่ารองเง็งได้อิทธิพลแบบย่างมาจากชาวยุโรป คือ โปรตุเกส สเปน ซึ่งเข้ามาค้าขายและสร้างคลังสินค้าตั้งอาณานิคมขึ้นในย่านนี้ ชาวมลายูเห็นจึงได้นำมาฝึกซ้อมหัดเล่นขึ้นบ้าง โดยระยะแรกเริ่ม

---

[26] กรมศิลปากร, <u>วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดปัตตานี</u> (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2543), หน้า 98-99.

[27] ประทุม ชุมเพ็งพันธ์, <u>ศิลปวัฒนธรรมภาคใต้</u> (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สุวีริยาสาส์น, 2548), หน้า 249-250.

I23183971

ฝึกหัดกันในวงแคบเฉพาะในหมู่ขุนนางและวังเจ้าเมืองสุลต่าน เพื่อต้อนรับแขกเหรื่อหรือเวลามีงานรื่นเริงต่างๆ เป็นการภายใน ภายหลังจึงได้แพร่หลายออกสู่ชาวพื้นเมือง [28]

3) ซัมเป็ง เป็นการเต้นรำพื้นบ้านที่นิยมกันในหมู่ชาวไทยเชื้อสายมลายูแถบสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตลอดจนในแถบประเทศมาเลเซีย เป็นการเต้นรำที่ได้รับอิทธิพลแบบอย่างมาจากพวกสเปน ราวพุทธศตวรรษที่ 22 - 24 ที่เดินทางเข้ามาค้าขายน่านเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และได้ยึดครองฟิลิปปินส์เป็นอาณานิคม แต่ได้ดัดแปลงกระบวนท่าเต้นรำให้เหมาะสมเป็นแบบฉบับของท้องถิ่นตนเอง และชื่อ "ซัมเป็ง" ก็เพี้ยนมาจากสเปนนั่นเอง ซัมเป็งได้แพร่หลายเข้ามายังแหลมมลายูโดยผ่านพวกมลายูที่อาศัยอยู่ในหมู่เกาะต่างๆ ทางตอนใต้ของฟิลิปปินส์ ในยุคแรกนิยมเต้นรำกันในเฉพาะในวังของเจ้าเมืองและบ้านขุนนางก่อน เพื่อใช้สำหรับต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง ต่อมาจึงได้แพร่หลายไปสู่ชาวบ้าน และเป็นที่นิยมแพร่หลายคู่กันกับรองเง็งซึ่งเป็นการเต้นรำแบบชายหญิงคู่กัน [29]

4) มะโย่ง เป็นการแสดงของชาวไทยมุสลิมจัดอยู่ในประเภทละคร มีลักษณะการแสดงคล้ายโนรา คือมีทั้งการร้องบท การรำ การเจรจา และเล่นเป็นเรื่อง มีตัวพระเอก ตัวนางเอก และตัวตลก ภาษาที่ใช้ในบทร้องเป็นภาษามลายูถิ่นปัตตานี ตำนานการละเล่นมะโย่งเล่าว่า มีครูสอน มะโย่งคนหนึ่งชื่อ "บาเตาะปุเต๊ะ" เป็นเจ้าสำนักนาฏศิลป์คนตรีอยู่ที่เมืองบรือตะ เป็นนักแสดงพื้นบ้าน ที่มีความรู้ความชำนาญทั้งการเล่นดนตรี สีซอ การขับร้อง และการร่ายรำ ต่อมามีคนในวังซึ่งเป็นลูกหลานของเจ้าเมืองบรือตะที่มีความสนใจรักศิลปะการแสดง รู้ข่าวว่ามีคนที่มีความรู้ความสามารถทางการแสดงมหรสพดังกล่าวจึงได้เดินทางออกไปเล่าเรียน เมื่อได้รับการถ่ายทอดวิชาเสร็จกลับมาจึงได้คิดตั้งโรงเปิดแสดงมะโย่งขึ้นในพระราชวัง เพื่อให้พระราชบิดามารดาและข้าราชบริพารในราชสำนักได้ชม หลังจากนั้นการแสดงมะโย่งก็ได้เจริญแพร่หลายได้รับความนิยมกันทั้งในวังและนอกวัง [30]

5) สิละ หรือ ดีกา เป็นศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวของชาวไทยเชื้อสายมลายูแถบจังหวัดชายแดนภาคใต้ ลักษณะเป็นการต่อสู้ด้วยมือเปล่าเน้นเห็นลีลาการร่ายรำและการเคลื่อนไหว ที่สวยงามมากกว่าจะเป็นศิลปะการต่อสู้แบบสมจริง มีตำนานเล่าว่ากำเนิดมาจากเกาะสุมาตรา โดยมีชายผู้หนึ่งไปนั่งชมน้ำตกและนำเอาความคิดตัวอย่างมาจากประแสน้ำตก และระลอกคลื่นที่พาเอาดอกไม้ชนิดหนึ่ง (ดอกอินทนิล) ไหลหมุนเวียนไปมาไม่จม จึงสนใจนำลีลาการลอยดอกไม้มาประยุกต์ประดิษฐ์เป็นลีลา

---

[28] ประทุม ชุมเพ็งพันธ์, ศิลปวัฒนธรรมภาคใต้ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สุวีริยาสาส์น, 2548), หน้า 248.

[29] เรื่องเดียวกัน, หน้า 246.

[30] เรื่องเดียวกัน, หน้า 244-245.

การเคลื่อนไหวอาศัยแขนขาป้องกันคู่ต่อสู้ และได้สอนแก่เพื่อนและถ่ายทอดแก่คนอื่นต่อมา การแสดงสิละมีดนตรีประกอบคือ กลองแขก 2 ใบ ฆ้อง 1 ใบ และปี่ชวา 1 เลา [31]

จากการศึกษาลักษณะทางวัฒนธรรมของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดปัตตานี ซึ่งประกอบด้วย ศาสนาและความเชื่อ ภาษาและการสื่อสาร วัฒนธรรมการแต่งกาย ขนบธรรมเนียมประเพณี และการละเล่นพื้นเมือง พบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชาวไทยมุสลิมมีลักษณะการปฏิบัติในชีวิตประจำวันโดยมีหลักสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ การถือปฏิบัติตามหลักศาสนาบัญญัติ การถือปฏิบัติตามขนบประเพณีท้องถิ่นที่ไม่ขัดกับหลักศาสนา การถือปฏิบัติตามข้อกฎหมายหรือระบิลเมือง และการถือปฏิบัติตามหลักสากลที่ไม่ขัดกับหลักศาสนบัญญัติ ปัจจัยดังกล่าวทำให้วัฒนธรรมภาคใต้ตอนล่างซึ่งมีปัตตานีเป็นศูนย์กลางนั้นมีพัฒนาการตามระลอกของวัฒนธรรม 4 ระลอกคือ ระลอกที่ 1 คือ วัฒนธรรมอันสืบเนื่องจากผู้คนและวัฒนธรรมในพื้นถิ่นเดิม ระลอกที่ 2 คือ วัฒนธรรมอันสืบเนื่องจากผู้คนและวัฒนธรรมฮินดู ระลอกที่ 3 คือ วัฒนธรรมอันสืบเนื่องจากผู้คนและวัฒนธรรมชวา-มลายู ซึ่งรวมถึงวัฒนธรรมฮินดู-ชวา และระลอกที่ 4 คือ วัฒนธรรมอันสืบเนื่องจากศาสนาอิสลาม ลักษณะทางวัฒนธรรมทั้ง 4 ระลอกนี้มีการผสมผสานกลมกลืนบ้าง ทับซ้อนกันบ้าง และโดดเด่นเฉพาะกลุ่มก็มีแต่ที่โดดเด่น และเข้มข้นที่สุดที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน คือ วัฒนธรรมอันเนื่องด้วยศาสนาอิสลาม

2.3 ความเป็นมาของสิละ

ศิลปะการต่อสู้เพื่อป้องกันตัวนั้นมีปรากฏอยู่ในกลุ่มชนไท-ลาวแทบทุกกลุ่ม เช่น การฟ้อนเชิงของชาวไทลื้อในสิบสองพันนา ชาวไทยลาวในยูนนาน ชาวไตในเขตรัฐฉาน การรำมวยลาวถวายพระธาตุเชิงชุมของชาวผู้ไทสกลนคร การแสดงสิละของชาวไทยมุสลิมในภาคใต้ และการรำมวยไทยหรือรำกระบี่กระบองของชาวไทยภาคกลาง เป็นต้น รูปแบบและลักษณะการเคลื่อนไหวในการต่อสู้ย่อมมีอัตลักษณ์แตกต่างกันไปตามลักษณะวัฒนธรรมของกลุ่มชน [32] เพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นมาของสิละผู้วิจัยได้แบ่งหัวข้อในการนำเสนอดังนี้

2.3.1 ความหมายของคำว่าสิละ

2.3.2 ความเป็นมาของสิละ

---

[31] ประทุม ชุมเพ็งพันธ์, ศิลปวัฒนธรรมภาคใต้ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สุวีริยาสาส์น, 2548), หน้า 262.

[32] สุรพล ดำริห์กุล, ล้านนา สิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม, (กรุงเทพฯ : คอมแพ็คพริ้น, 2542), หน้า 256.

2.3.1 ความหมายของคำว่าสิละ

ศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวแบบมลายูที่เรียกว่า "สิละ" เป็นศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวที่เก่าแก่และนิยมเล่นกันแพร่หลายทั่วไปในแถบจังหวัดทางภาคใต้ตอนล่างของประเทศไทย เนื่องจากสิละมีชื่อเรียกหรือเขียนด้วยกันหลายชื่อ จึงได้มีนักวิชาการและผู้รู้หลายท่านให้คำจำกัดความที่แตกต่างกันหลายความหมาย ดังนี้

1) พจนานุกรมภาษาถิ่นใต้ ได้ให้ความหมายคำว่า "ซีละ" หมายถึง การรำต่อสู้ด้วยมือเปล่าแบบหนึ่งของชาวมลายูคล้ายมวย [33]

2) พจนานุกรมภาษามลายูถิ่นปัตตานี-ไทย ได้ให้ความหมายคำว่า "สิละ" มาจากคำว่า "บือซิละ, ซซิละ / Besila, Ssila" หมายถึง ศิลปะการป้องกันตัวเองของชาวมลายูสมัยก่อน [34]

3) พจนานุกรมคำพ้องไทย-มลายู ได้ให้ความหมายคำว่า "ดีกา" หมายถึง การรำกริช ซีละ (silat) ก็เรียก ส่วนความหมายของคำว่า "dekar" หมายถึง ฉลาด, มีเล่ห์เหลี่ยม ส่วนคำว่า "pendekar" หมายถึง ผู้เชี่ยวชาญในการฟันดาบ, ครูผู้สอนรำกฤช คือ ซีละ [35]

4) กรมพลศึกษากล่าวถึง "ศิลัต" ว่า คือมวยมลายูที่ชาวมลายูนิยมกันว่าเป็นกีฬากลางแจ้งที่เพาะกำลังกายให้แข็งแรงได้ดีอย่างหนึ่ง นอกจากนี้ยังใช้ป้องกันตัวในบางครั้งบางคราวได้ด้วย และยังกล่าวถึงคำว่า "บีรสิละ" ว่าเป็นกีฬามวยของชนมลายู ในขณะที่ร่ายรำมวยต้องมีเครื่องประโคม คือ กลองแขก 2 ใบ ฆ้อง 1 ใบ และปี่ 1 เลา [36]

---

[33] วิทยาลัยครูสงขลา, พจนานุกรมภาษาถิ่นใต้ฉบับชั่วคราว (สงขลา : โรงพิมพ์เมืองสงขลา, 2514), หน้า 143.

[34] สมปราชญ์ อัมมะพันธ์ และคณะ, พจนานุกรมภาษามลายูถิ่นปัตตานี-ไทย (กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2527), หน้า 106.

[35] แปลก ศิลปกรรมพิเศษ, พจนานุกรมคำพ้องไทย-มลายู (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2529), หน้า 50.

[36] กรมพลศึกษา, ปทานุกรมกีฬาพื้นเมือง (กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2540), หน้า 635.

5) ประพนธ์ เรืองฉรงค์ อธิบายว่า "สิละ" คือศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวอย่างหนึ่งของชาวไทยมุสลิม ทำนองเดียวคาราเต้ ยูโด กังฟู หรือ มวยไทย ไทยมุสลิมภาคใต้เรียกการต่อสู้แบบสิละอีกอย่างหนึ่งว่า "ดีกา" หรือ "บือดีกา" เป็นการต่อสู้ด้วยมือเปล่าเน้นให้เห็นลีลาการเคลื่อนไหวอย่างสง่างาม [37]

6) ประพนธ์ เรืองฉรงค์ อธิบายว่า มีผู้รู้บางท่านกล่าวถึงคำว่า "สิละ" นั้นมีรากศัพท์มาจากคำว่า "ศิละ" ในภาษาสันสกฤต เพราะตามความหมายเดิมเพื่อต้องการส่งเสริมความซื่อสัตย์ ผู้เรียนวิชานี้จะต้องปฏิญาณว่าจะนำกลยุทธ์ไปใช้ป้องกันตัวเองเท่านั้น และสิ่งที่สำคัญที่สุดคือการอยู่ในระเบียบวินัย [38]

7) ประมูล อุทัยพันธ์ อธิบายว่า ความจริงแล้วซีละมิได้หมายถึงศิลปะการต่อสู้แต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังหมายถึงศิลปะการร่ายรำอันประกอบด้วยลีลาของนาฏศิลป์ปนอยู่ด้วย ซีละมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "ปดีกา" แบ่งออกเป็นประเภทได้ 3 ประเภท [39] คือ

(1) ได้แก่ ซีละที่แสดงในลีลาร่ายรำแต่เพียงอย่างเดียว มีลักษณะการร่ายรำที่อ่อนช้อยเป็นไปตามจังหวะของดนตรีที่เนินนาบ ซีละประเภทนี้มุ่งเน้นการร่ายรำเป็นหลัก เรียกกันว่า "ซีละตะมีอินา"

(2) ได้แก่ ซีละที่แสดงลีลาการร่ายรำกริช ประกอบการใช้กริชเป็นอาวุธเข้าต่อสู้กัน มีการหลอกล่อรุกรับ เป็นไปตามแบบฉบับของการฝึกสอน เช่นเดียวกับกระบี่กระบอง ซีละประเภทนี้ในสมัยก่อนนั้นใช้แสดงประกอบในประเพณีแห่นก เรียกว่า "ซีละยาวอ"

(3) ได้แก่ ซีละประเภทศิลปะการต่อสู้เพื่อป้องกันตัว

---

[37] ประพนธ์ เรืองฉรงค์, สมบัติมุสลิมภาคใต้ พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2527), หน้า 111.

[38] ประพนธ์ เรืองฉรงค์, ตำนานการละเล่นและภาษาชาวใต้ (กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2519), หน้า 75.

[39] ประมูล อุทัยพันธ์, ฝากไว้ที่ปัตตานี (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มิตรสยาม, 2532), หน้า 355-356.

8) ไพบูลย์ ดวงจันทร์ อธิบายว่า "ซีละ" หรือในบางท้องที่ของจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "ดีกา" หรือ "บือดีกา" เป็นศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวของชาวไทยมุสลิมในบริเวณจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย และมีอยู่ทั่วไปในประเทศสหพันธรัฐมาเลเซีย ตลอดจนประเทศอินโดนีเซีย ในแถบจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยมีอยู่ 2 แบบ [40] คือ

(1) ซีละมือเปล่า ซีละแบบนี้ไม่ใช้อาวุธใช้เฉพาะมือ แขน ขา เคลื่อนไหวปัดป้องและทำร้ายคู่ต่อสู้ ผู้เล่นซีละจะไม่กำหมัดแน่นเหมือนมวยไทย เพราะในการเล่นซีละมรการตบจับแขน จับขาคู่ต่อสู้เพื่อเหวี่ยงให้ล้ม เมื่อเวลาชกต่อยกันบ้างก็กำหมัด การใช้เท้าเพื่อถีบหรือเตะก็ไม่มีลวดลายพลิกแพลงและหนักหน่วง ฉะนั้น ซีละมือเปล่าในปัจจุบันจึงค่อนไปทางการเน้นลีลาการแสดงท่าร่ายรำเสียมากกว่าการต่อสู่อย่างจริงจัง

(2) ซีละที่ใช้อาวุธประกอบ โดยผู้แสดงจะถือกริชคนละเล่ม หรือไม่ไผ่เหลาแบนยาวประมาณ 1 เมตรคนละอัน แต่ถึงแม้จะถือกริชหรือไม้ไผ่ก็เรียกว่าซีละกริช ซีละแบบนี้มีการวางท่าทาง แสดงการแทง การหลบหลีกปัดป้อง ถีบ รับ และการทำลายพลังกล้ามเนื้อคู่ต่อสู้เพื่อให้กริชหลุดจากมือ แต่ซีละกริชในปัจจุบันจะแสดงท่าต่างๆ เพียงเบาๆ เป็นการแสดงลีลาการร่ายรำกริชมากกว่าการใช้กริชต่อสู้กันอย่างจริงจัง

ซีละทั้ง 2 รูปแบบดังกล่าวนี้ หากแยกตามจุดมุ่งหมายของของการเล่นสามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

(1) ซีละยาโต๊ะ คือซีละที่อาศัยศิลปะของการต่อสู้ เมื่อฝ่ายหนึ่งรุกอีกฝ่ายหนึ่งต้องรับ ถ้าไม่รับก็จะตกลงไป จึงเรียกซีละยาโต๊ะส่วนมากใช้ในการแข่งขันประชันฝีมือ

(2) ซีละตารี คือซีละที่อาศัยจังหวะและลีลาในการร่ายรำ ไม่ได้มุ่งหมายเพื่อต่อสู้แข่งขัน ส่วนมากจะแสดงเฉพาะต่อหน้าเจ้าเมืองหรือเจ้านายชั้นสูง

(3) ซีละกายอ คือซีละที่มุ่งหมายในการแสดงลีลาท่ารำกริช ไม่ได้แสดงการต่อสู้อย่างจริงๆ เพียงแต่อวดลีลาท่าทางต่อสู้ ส่วนมากมักจะแสดงในเวลากลางคืน

---

[40] ไพบูลย์ ดวงจันทร์, "ศิลปะการต่อสู้เพื่อป้องกันตัวของชาวไทยมุสลิม," วัฒนธรรมสัมพันธ์ (ยะลา : โรงพิมพ์ยะลาการพิมพ์, 2532), หน้า 41.

9) อ้วน เจียรบุตร กล่าวถึงซีละว่า เป็นศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวของชาวไทยมุสลิมอย่างหนึ่ง ซึ่งมีรูปแบบการต่อสู้คล้ายศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวหลายอย่าง เช่น คล้ายมวยไทยที่ใช้อาวุธทุกส่วนของร่างกายมี หมัด ศอก เข่า เท้า เป็นอาวุธในการต่อสู้ ผิดกันที่มวยไทยใช้นวมสวมมือแต่ซีละไม่ใช้ คล้ายคาราเต้และยูโดของญี่ปุ่น กังฟูของจีนที่สามารถจับฟัดและเหวี่ยงคู่ต่อสู้ได้ จะเห็นได้ว่าซีละเป็นศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวที่เกิดจากการผสมผสานของศิลปะการต่อสู้หลายรูปแบบ ในชั้นแรกนักซีละใช้มือเปล่าในการต่อสู้ ต่อมาใช้กริชประกอบด้วยจึงเรียกว่า "ซีละบูวอย์" หรือ "เป็นจะซีละ" [41]

10) ปัทมาพร ชเลิศเพชร อธิบายว่าคำว่า "ซีละ" มาจากภาษามลายู ตัวอักษรยาวีเป็นอักษรของชวาซึ่งอินโดนีเซียประดิษฐ์ขึ้นมาจากภาษาอาหรับเพื่อสะดวกใช้ในการสอนศาสนาอิสลามจึงมีอิทธิพลของศาสนาอิสลามจากอาหรับ และยังรวมถึงศิลปวัฒนธรรมของอาหรับซึ่งครอบ คลุมดินแดนแถบมลายูด้วย คำว่า "ซีละ" จึงมีรากเหง้ามาจากมุสลิมอาหรับ เป็นคำที่ใช้เรียกชื่อศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวด้วยสรีระร่างกายมนุษย์ [42]

11) ประชา ฤาชุตกุล กล่าวว่า "ปัญจักสิลัต" เป็นคำที่มาจากภาษาอินโดนีเซีย "ปัญจัก" หมายถึง การป้องกันตัวเอง และ "สิลัต" หมายถึง ศิลปะ รวมแล้วหมายถึง ศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวเอง กีฬาประเภทนี้เดิมเป็นศิลปะการต่อสู้ของคนเชื้อสายมลายูในภาคพื้นเอเชียอาคเนย์ ได้แก่ ประเทศมาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย บรูไน ฟิลิปปินส์ และในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยเรียกว่า "สิละ" หรือ "ปัญจักสิละ" ซึ่งเป็นศิลปะการร่ายรำในเชิงการแสดงและการละเล่นพื้นเมืองมากกว่าการต่อสู้จริงจัง [43]

12) เจ๊ะหมาน ทิ้งจะนะ หัวหน้าคณะสิละพิกุลทอง อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี อธิบายว่า สิละหมายถึงศิลปะป้องกันตัว สิละมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "ดีกา" และได้อธิบายถึงรูปแบบการแสดงสิละของคณะพิกุลทองว่าเป็นรูปแบบของ "สินีสิละ" หมายถึง ศิลปะการร่ายรำสิละ [44]

---

[41] อ้วน เจียรบุตร, ซีละ : วัฒนธรรมทักษิณศิลปะใต้ (ยะลา : สำนักงานศึกษาธิการเขต 2, 2524), หน้า 45.

[42] ปัทมาพร ชเลิศเพ็ชร, ซีละ : การละเล่นพื้นเมืองภาคใต้ (สงขลา : สถาบันราชภัฏสงขลา, 2542), หน้า 20-21.

[43] ประชา ฤาชุตกุล, "ปัญจักสีลัตเหรียญทองสุดท้ายของไทยในซีเกมส์," วารสารรูสะมิแล 13, ฉบับที่ 1 (กันยายน-ธันวาคม 2532) : 10.

[44] สัมภาษณ์ เจ๊ะหมาน ทิ้งจะนะ, หัวหน้าคณะสิละพิกุลทอง, 5 พฤษภาคม 2549.

เนื่องจากนักวิชาการและผู้รู้หลายท่าน ได้ให้คำจำกัดความของคำว่าสิละไว้ด้วยกันหลายคำ อาจกล่าวสรุปได้ว่า "สิละ" สามารถเรียกหรือเขียนได้ด้วยกันหลายชื่อ คือ ซีละ ซีลัต สิละ ดีกา ซซิละ ศิละ สิลัต และศิลัต ส่วนคำว่า บือซีละ บีรสิละ ปดีกา และบีรดีกา หมายถึงบุคคลที่มีความสามารถและเชี่ยวชาญในการสิละ นักสิละ หรือครูผู้สอนสิละ และส่วนคำว่า สินีสิละ ซีละบูวอฮ์ ซีละตะฆีอีนา ซีละกายอ ซีละยาโต๊ะ ซีละตารี เป็นจะซีละ และปันจักสิลัต เป็นลักษณะชื่อเรียกของสิละในแต่ละประเภท จากลักษณะชื่อเรียกดังกล่าวของสิละหลายชื่อตามที่ผู้รู้หลายได้ให้คำจำกัดความไว้แล้วนั้นผู้วิจัยสามารถสรุปความหมายของสิละได้ 3 ความหมาย ดังนี้

(1) สิละ หมายถึง ศิลปะการป้องกันตัวเของชาวมลายูสมัยก่อน ใช้สำหรับป้องกันตัวในบางครั้งบางคราวได้ ในอดีตผู้ฝึกจะต้องใช้ความอดทนอย่างสูงทั้งกำลังกายและกังลำใจ ตลอดจนความสื่อสัตย์และการอยู่ในระเบียบวินัย ปัจจุบันนี้ได้พัฒนาเป็นกีฬาและศิลปะการแสดง ดังนั้นอาจกล่าว ได้ว่าปัจจุบันโอกาสที่จะได้พบเห็นการต่อสู้ด้วยสิละอย่างในอดีตมีน้อยมาก

(2) สิละ หมายถึง ศิลปะการแสดงซึ่งจำลองแบบมาจากศิลปะการต่อสู้ของชาวมลายูสมัยก่อน ซึ่งเน้นลีลาเคลื่อนไหวในการแสดงกระบวนท่าร่ายรำมากกว่าจะเป็นการต่อสู้ มีเครื่องดนตรีประโคมประกอบในการแสดง สิละประเภทนี้ในสมัยโบราณใช้แสดงเฉพาะหน้าเจ้าเมืองหรือเจ้านายชั้นสูง เรียกว่า "สิละตะฆีอีนา" หรือ "สนีสิละ" ในมาเลเซียจะเรียกว่า "สิละตารี" และสิละที่แสดงประกอบในประเพณีแห่นกของชาวภาคใต้เรียกว่า "สิละยาวอ" หรือ "สิละกายอ"

(3) สิละ หมายถึง กีฬากลางแจ้งที่เพาะกำลังให้แข็งแรง ซึ่งเน้นการแข่งขันเพื่อให้รู้แพ้รู้ชนะโดยมีกฎเกณฑ์และกติกาในการเล่น เป็นการต่อสู้โดยใช้จังหวะในการรุก-รับ มีการหลอกล่อและเคลื่อนไหวปัดป้อง คล้ายศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวเช่นมวยไทย ซึ่งสามารถใช้อาวุธทุกส่วนของร่างกายได้แก่ หมัด ศอก เข่า และเท้า เป็นอาวุธในการต่อสู้ และคล้ายศิลปะการต่อสู้กังฟูของจีน คาราเต้และยูโดของญี่ปุ่น ที่สามารถจับฟัดและเหวี่ยงคู่ต่อสู้ได้ สิละประเภทนี้เรียกว่า "สิละยาโต๊ะ" ต่อมาได้พัฒนาเป็น "ปันจักสิลัต" ซึ่งบรรจุให้มีการแข่งขันเป็นครั้งแรกในกีฬาซีเกมส์ครั้งที่ 14 ณ นครจาร์กาตา ประเทศอินโดนีเซีย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา นอกจากนี้ยังได้พัฒนาให้มีการใช้อาวุธประกอบในการต่อสู้ได้หลายประเภท เช่น มีดสั้น ดาบ พลอง กระบี่ หอก เป็นต้น

จากความหมายของสิละและคุณลักษณะของสิละทั้ง 3 ประเภทดังกล่าว สามารถแบ่งรูปแบบของสิละออกเป็น 2 ประเภท คือ

(1) สิละมือเปล่า สิละแบบนี้ไม่ใช้อาวุธ ใช้เฉพาะมือ แขน ขา เคลื่อนไหวปัดป้องและทำร้ายคู่ต่อสู้ ผู้เล่นสิละจะไม่กำหมัดแน่นเหมือนมวยไทย เพราะในการเล่นซีละมรการตบ จับแขน จับขาคู่ต่อสู้เพื่อเหวี่ยงให้ล้ม เมื่อเวลาชกต่อยกันบ้างก็กำหมัด การใช้เท้าเพื่อถีบหรือเตะก็ไม่มีลวดลายพลิกแพลงและหนักหน่วง ฉะนั้น สิละมือเปล่าในปัจจุบันจึงค่อนไปทางการเน้นลีลาการแสดงท่าร่ายรำเสียมากกว่าการต่อสู่อย่างจริงจัง

(2) สิละที่กริช ผู้เล่นจะถือกริชคนละเล่มหรือไม่ไผ่เหลาแบนยาวประมาณ 1 เมตร คนละ 1 อันใช้แทนกริช แต่ถึงแม้จะถือกริชหรือไม้ไผ่ก็เรียกว่าสิละกริช แต่เดิม สิละกริชนี้มีการวางท่าทางต่างๆ ในการต่อสู้ เช่น แสดงการแทง การหลบหลีกปัดป้อง ถีบ รับ และการทำลายพลังกล้ามเนื้อคู่ต่อสู้เพื่อให้กริชหลุดออกจากมือ แต่สิละกริชในปัจจุบันจะแสดงท่าต่างๆ เพียงเบาๆ เป็นการแสดงลีลาการร่ายรำกริชมากกว่าการใช้กริชต่อสู้กันอย่างจริงจัง

2.3.2 ความเป็นมาของสิละ

สิละเป็นศิลปะการต่อสู้เพื่อป้องกันตัวที่เก่าแก่ชนิดหนึ่งของชาวมลายู ต่อมาได้พัฒนาเป็นกีฬาพื้นเมืองและการแสดงพื้นเมืองของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย ซึ่งนิยมเล่นกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ นักวิชาการและผู้รู้หลายท่านได้สันนิฐานต้นกำเนิดของสิละไว้ด้วยกันหลายกระแสดังนี้

1) เส็น เหาะหมาน[45] คณะสิละตำบลป่าชิง อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ได้กล่าวถึงความเป็นมาของสิละว่า

"ครั้งหนึ่งมีสามีภรรยาคู่หนึ่งมีค่ายต่อสู้เป็นของตนเอง โดยสามีเป็นอาจารย์สอนการต่อสู้และเป็นคนขี้หึงมาก ฝ่ายภรรยามักจะถูกสามีตบตีเสมอเมื่อออกจากบ้าน ด้วยไม่เชื่อใจคิดว่าภรรยาไปมีชู้ วันหนึ่งภรรยาหิ้วถังไปตักน้ำในบ่อ พบนกพังกะปากแหลมกำลังก้มจิกปลาในบ่อเป็นอาหารปลาต่างว่ายแหวกสายน้ำวนไปเวียนมาด้วยความว่องไว และดูพลิ้วไหวเพื่อหนีปากของ

---

[45] ปัทมาพร ชเลิศเพชร, ซีละ : การละเล่นพื้นเมืองภาคใต้ (สงขลา : สถาบันราชภัฏสงขลา, 2542), หน้า 32.

นกพังกะ ฝ่ายภรรยาที่นั่งดูปลาแหวกว่ายในสายน้ำเพื่อหลบหลีกปากนกพังกะ จึงจดจำเอาลีลาท่าทางของปลามาดัดแปลงผสมผสานกับวิชาต่อสู้ที่สามีสอน ครั้นเมื่อสามีตบตีอีกนางจึงใช้วิธีหลอกล่อเยี่ยงฝูงปลาหลบหลีกปากนกพังกะเข้าต่อสู้กับสามีจนได้รับชัยชนะ จึงเป็นที่มาของท่าแม้ไม้ในการต่อสู้ด้วยท่าทางอันเกิดจากสตรีเป็นผู้กำหนด จากนั้นค่ายต่อสู้ดังกล่าวจึงฝึกกระบวนท่าทางการต่อสู้จากแนวคิดของภรรยาตลอดมา"

2) มะลีเป็ง บูละ[46] ได้กล่าวถึงกำเนิดของศิลปะการต่อสู้สิละเป็นลักษณะของนิทานพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี เรื่องคนหาของป่าว่า

"กล่าวถึงชายหนุ่มสามพี่น้อง วันหนึ่งทั้งสามคนได้เข้าไปในป่า แล้วคนหนึ่งในจำนวนนั้นเกิดหลงทางทำให้พลัดพรากจากพี่น้องอีกสองคนต่างฝ่ายต่างก็เที่ยวหาจนค่ำก็ไม่พบ ชายหนุ่มที่หลงทางเดินหาจนเมื่อยขาจึงได้นั่งพักใต้ต้นไม้ต้นหนึ่ง ชายที่หลงทางนั้นชื่อว่า "ยูโซะ" เมื่อถึงเวลานอนเขาได้ปีนขึ้นไปนอนบนต้นไม้ ตกกลางดึกมีเสือฝูงหนึ่งออกมาหากินโดยมีจ่าฝูงชื่อว่า "ฮาลอ" ซึ่งเป็นผู้นำ เสือได้ปรึกษาถึงวิธีการหาอาหาร ฮาลอจึงสาธิตและสอนวิธีจับเหยื่อให้ลูกฝูง เสือทุกตัวเข้าใจอย่าง แจ่มแจ้ง สุดท้ายฮาลอเตือนให้ระวังอันตรายจากเครื่องดักสัตว์ ซึ่งเป็นฝีมือมนุษย์ 2 อย่าง คือบ่วงและหลุมพราง ฝ่ายยูโซะซึ่งอยู่บนต้นไม้เห็นวิธีการต่างๆ ของฮาลอ จึงพยายามจดจำและทำความเข้าใจ วันรุ่งขึ้นยูโซะเดินทางกลับบ้าน เมื่อกลับบ้านพี่น้องก็ถามว่า "ทำไมเพิ่งกลับบ้าน" ยูโซะจึงเล่าถึงเหตุการณ์ที่ตนประสบมา จากนั้นจึงชวนพี่และน้องเปิดสำนักฝึกหัดสิละ โดยนำท่าทางที่เห็นจากฮาลอมาประยุกต์ใช้ สิละจึงได้ถือกำเนิดตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา"

3) เจ๊ะหมาน ทิ้งจะนะ[47] หัวหน้าคณะสิละพิกุลทอง อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของสิละว่า

"สิละแต่เดิมคือศิลปะป้องกันตัว เป็นการต่อสู้แบบมือเปล่าไม่มีอาวุธประกอบ มีต้นกำเนิดมาจากชวาและได้เผยแพร่มาที่มาเลเซียก่อน ต่อมาก็เข้ามาในประเทศไทยคือที่เมืองปัตตานีและเมืองรามัน (จังหวัดยะลา) เพื่อใช้สำหรับฝึกทหารของเจ้าเมือง และต่อมาได้เผยแพร่ไปแถบอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา และได้ตกทอดมาถึงปัจจุบัน ตามประวัติเล่าว่า มีหญิงคนหนึ่งชื่อฟาติเมาะ สามีเป็นคนชอบทำร้ายร่างกายตนเองอยู่เสมอ วันหนึ่งฟาติเมาะเข้าไปในไร่ ระหว่างทางพบเสือแม่ลูกอ่อน

---

[46] นุชนาถ เหละดุหวี, "การวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านไทยมุสลิมจังหวัดปัตตานี," (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2537), หน้า 175.

[47] สัมภาษณ์ เจ๊ะหมาน ทิ้งจะนะ, หัวหน้าคณะสิละพิกุลทอง, 18 ธันวาคม 2549.

กำลังสอนให้ลูกเสือจับเหยื่อเพื่อกินเป็นอาหาร ฟาติเมาะได้จึงสังเกตท่าทางของแม่เสือที่กำลังสอนลูก และได้นำเอาท่าทางดังกล่าวมาใช้เป็นท่าป้องกันตัวเมื่อเวลาสามีทำร้ายร่างกาย ดังนั้น ต้นกำเนิดของสิละและท่าแม่ไม้ที่ใช้เป็นในการต่อสู้นั้นเกิดมาจากผู้หญิงชื่อว่า "ฟาติเมาะ" และปรากฏชื่อของบุคคลดังกล่าวอยู่ในคำประกาศครูสำหรับไหว้ครูสิละของคณะพิกุลทองด้วย

4) ฮัจญีสุโก มะขะเหร็ม [48] นักสิละอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ได้กล่าวถึงความเป็นมาของสิละว่า

"สิละเกิดขึ้นที่อินโดนีเซียมานานนับพันปี ตามประวัติกล่าวว่า สมัยหนึ่งมีชาย 3 คน พี่น้องได้เดินทางอพยพออกจากประเทศอินโดนีเซียมายังประเทศมาเลเซียและภาคใต้ของไทย ได้แก่ โต๊ะบิโล เข้ามาสอนสิละที่รัฐกลันตันและเสียชีวิตที่นั่น โต๊ะรอชอน เข้ามาสอนสิละอยู่ที่รัฐเคดาห์และเสียชีวิตที่นั่น และโต๊ะอาโย เข้ามาในปัตตานีและเดินทางมาสอนสิละในอำเภอเทพา จังหวัดสงขลาและเสียชีวิตที่อำเภอเทพา และมีหลุมฝังศพอยู่ที่อำเภอเทพา ดังนั้นการเล่นสิละจึงเกิดขึ้นในปัตตานีและในสงขลาเป็นครั้งแรก"

5) ประยุทธ สิทธิพันธ์[49] ได้กล่าวถึงการเล่นสิละไว้ในหนังสือพระราชประเพณีและประเพณีชาวบ้านว่า

"การเล่นสิละนี้เข้าใจว่า เดิมเป็นศิลปะของชาวเมืองมินังกาเบาในเกาะสุมาตรา ภาย หลังศิลปะนี้ได้ถูกนำมาเผยแพร่ในแถบแหลมมลายูและเลยมาถึงสามจังหวัดดังกล่าวสืบมา แต่เดิมมาการรำสิละก็คือการฝึกวิธีการต่อสู้และป้องกันตัว สำหรับใช้ในการต่อสู้กับศัตรูเช่นเดียวกับการชกมวยไทย ต่อมาได้มีผู้พลิกแพลงให้มีการรำสวยงามผสมขึ้นทีละเล็กน้อยเพื่อเพิ่มพูนความนิยมแก่ผู้ดู และการพลิกแพลงนั้นก็เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ต่อมาผู้ดูได้เกิดความสนใจในศิลปะการรำมากกว่าวิธีการต่อสู้ จากความนิยมเช่นนี้ต่อๆ มาการสอบสิละแทนที่จะเป็นวิธีการต่อสู้ป้องกันตัวก็กลับสอบการร่ายรำให้สวยงาม ส่วนวิธีการต่อสู้นั้นคงเป็นเพียงแต่แนะนำให้เท่านั้น"

---

[48] ปัทมาพร ชเลิศเพชร, ซีละ : การละเล่นพื้นเมืองภาคใต้, (สงขลา : สถาบันราชภัฏสงขลา, 2542) , หน้า 33.

[49] ประยุทธ สิทธิพันธ์, พระราชประเพณีและประเพณีชาวบ้าน, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ปริทัศน์ศาสตร์, 2525), หน้า 420.

6) อุสุมาน สะตือมา [50] คณะสิละตำบลบาโจะ อำเภอยะหา จังหวัดยะลา ได้กล่าวถึงความเป็นมาของสิละว่า

"สิละมีต้นกำเนิดมาจากชวา ได้แพร่หลายเข้ามาทางภาคใต้ของประเทศไทยหลายครั้ง ครั้งแรกที่อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี และจังหวัดยะลา ต่อมาได้มีการแพร่หลายไปในจังหวัดต่างๆ ทางชายแดนภาคใต้ ตามตำนานเล่าว่า สมัยหนึ่งพระเจ้ารามันแห่งชวามีรับสั่งให้ทหารสองคนไปอารักขาของมีค่ามาไว้ในพระราชวัง ในระหว่างการเดินทางนั้นมีโจรป่าหลายคนบุกเข้ามาปล้นของมีค่า ทหารของพระเจ้ารามันเกิดการต่อสู้กับโจรป่า โดยคิดลีลาท่าทางชั้นเชิงในการต่อสู้กับโจรป่าที่มีจำนวนมากกว่าด้วยท่าทางหลบหลีกหลอกล่อศัตรูเพื่อเข้าประชิด และกำจัดโจรป่าทีละคนจนสามารถเอาชนะโจรป่าในขณะนั้นได้ เมื่อกลับมาพระราชวังได้รับการชื่นชมยกย่องจากพระเจ้ารามันและพระเจ้ารามันจึงโปรดให้ทหารที่ต่อสู้กับโจรป่าฝึกซ้อมการต่อสู้ให้เหล่าทหาร โดยการดัดแปลงท่าทางในการต่อสู้มาจากท่ารต่อสู้กับโจรป่าและได้รับการสืบทอดเป็นการเล่นสิละมาจนถึงปัจจุบัน"

7) ประพนธ์ เรืองณรงค์ [51] ได้กล่าวถึงกำเนิดความเป็นมาของสิละโดยอ้างอิงจากหนังสือ Teman Indera ของ Mubin Sheppard ว่า

"การต่อสู้แบบสิละมีมาตั้งแต่ 400 ปีมาแล้ว โดยกำเนิดที่เกาะสุมาตรา ต่อมาผู้สอนได้ดัดแปลงแก้ไขให้เข้ากับยุคสมัย ตำนานเล่าว่าครั้งหนึ่ง มีสามสหายเชื้อสายสุมาตราชื่อ บูฮันนุดดิน ซัมนุดดิน และฮามินนุดดิน เดินทางจากมินังกาบังฝั่งตะวันตกของสุมาตราไปศึกษาศิลป วิทยาการ ณ เมืองอะแจ ซึ่งอยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือของสุมาตรา สำนักวิทยายุทธ์นั้นอยู่ใกล้สระน้ำใหญ่ น้ำในสระไหลมาจากหน้าผาสูงชันริมสระมีต้นบองอร์ (ต้นอินทนิล) ออกดอกสีม่วงกลมกลืนกับสีนกกินปลาซึ่งถลาร่อนเล่นน้ำเนืองนิจ วันหนึ่งฮามินนุดดินไปอาบน้ำที่สระดังกล่าวเขาสังเกตว่าแรงน้ำตกทำให้น้ำในสระเป็นระลอกคลื่นหมุนวน และที่น่าทึ่งคือดอกบองอร์ ช่อหนึ่งหล่นลงจากต้นถูกน้ำพัดไปสู่กลางสระแล้วย้อนกลับมาใกล้ตลิ่ง ลอยไปลอยมาเช่นนี้เสมือนว่ามีชีวิตจิตใจ ฮามินนุดดินเพิ่มความพิศวงจนถึงกับวางกระบอกไม้ไผ่ จ้องมองดอกไม้ในสระอยู่เป็นเวลานานจนกระทั่งกระแสลมและกระแสคลื่นพัดพาดอกบองอร์ออกจากกระแสน้ำวน จากนั้นชายหนุ่มรีบคว้าดอกไม้ช่อนั้นกลับมา เขาได้นำลีลาการลอยน้ำของดอกไม้มาประยุกต์สอนการร่ายรำให้กับเพื่อนทั้งสอง

---

[50] ปัทมาพร ชเลิศเพชร, ซีละ : การละเล่นพื้นเมืองภาคใต้ (สงขลา : สถาบันราชภัฏสงขลา, 2542), หน้า 32.

[51] ประพนธ์ เรืองณรงค์, ตำนานการละเล่นและภาษาชาวใต้ (กรุงเทพฯ : โพธิ์สามต้นการพิมพ์, 2519), หน้า 75-76.

และช่วยกันคิดวิธีเคลื่อนไหวโดยอาศัยแขนและขาเพื่อป้องกันฝ่ายปรปักษ์ วิชาสิละจึงเกิดขึ้นด้วยประการฉะนี้ เมื่อสามสหายเดินทางกลับถิ่นเดิมต่างตั้งตัวเป็นครู บูฮัมนุดดินสอนวิชาศาสนาอิสลาม ส่วนเพื่อนอีกสองคนสอนศิลปะการป้องกันตัวแบบมลายู โดยแบ่งเวลาให้นักเรียนเรียนวิชาศาสนาจนถึงเวลาสวดมนต์ ตอนบ่าย หลังจากนั้นลงมือฝึกสิละจนกระทั่งพระอาทิตย์ตกดินแล้วจึงสวดมนต์อีกครั้ง ปรากฏว่าสำนัก วิทยายุทธ์ดังกล่าวมีผู้สนใจอย่างกว้างขวาง"

8) กรมพลศึกษา[52] ได้กล่าวถึงความเป็นมาของ "สิละ" หรือ "ดีกา" ไว้ในหนังสือปทานุกรมกีฬาพื้นเมืองว่า

"ดีกากำเนิดขึ้นที่เมืองเมกกะในอาหรับสมัยก่อน เนื่องจากสมัยนั้นมีการทำศึกสงครามกันมากและการรบไม่ใช้อาวุธคงใช้กำลังประหัตประหารกัน ต่อมามีชายคนหนึ่งชื่อ "ไซดีนาอุเลน" เป็นผู้คิดวิชาดีกานี้ขึ้น ไซดีนาอุเลนเป็นน้องของ "ไซดีนาอะสัน" ทั้งสองพี่น้องต่างก็เป็นทหารเอกของพระนบีมหะหมัด เมื่อเขาคิดขึ้นได้แล้วก็ได้ปรึกษาและฝึกหัดกันระหว่างสองพี่น้องในท่าต่างๆ และเชิงลูกไม้ที่จะเอาชนะข้าศึก ต่อมาก็ได้สอนวิชานี้ให้กับพลทหารอื่นๆ ต่อไป ครั้งเห็นว่าการใช้มือไม่สะดวกในการทำสงครามกับทั้งทำลายชีวิตศัตรูได้น้อย ไซดีนาอุเลนจึงได้ประดิษฐ์อาวุธชนิดหนึ่งขึ้นให้ชื่อว่า "กริช" แล้วก็ใช้กริชถือรำทำท่าดีกาทำนองเดียวกับท่ามือเปล่า ครั้นต่อมาก็ใช้กระบี่แทนกริชคนเดียวถือ 2 เล่ม รำท่าเช่นเดียวกับการถือกริช ภายหลังวิชาดีกาได้แพร่หลายเข้าสู่ชนชั้นสามัญของอาหรับทั่วไป ต่อมาจึงได้มีผู้นำวิชาดีกานี้มาเผยแพร่ยังชวาซึ่งเป็นที่ชนนับถือศาสนาอิสลามอยู่มาก วิชาดีกาถูกดัดแปลงจากการใช้กริชและมือเปล่าผสมกันไป จนเวลาต่อมาเลิกการใช้กริชหมดคงเหลือแต่การใช้มือเปล่าอย่างเดียว"

จากการศึกษาประวัติความเป็นมาของสิละสามารถสรุปต้นกำเนิดของสิละ ดังนี้

(1) สิละมีต้นกำเนิดมาจากฮามินนุดดิน บูฮันนุดดิน และซัมนุดดิน 3 สหายชาวเมืองมินากาเบาเป็นผู้คิดค้น โดยการนำเอาลีลาการลอยน้ำของดอกอินทนิลมาประยุกต์เป็นกระบวนท่าทางการต่อสู้โดยอาศัยการเคลื่อนไหวแขนและขาในการป้องกันคู่ต่อสู้

(2) สิละมีต้นกำเนิดมาจากไซดีนาอุเลนและไซดีนาอะซัน ซึ่งเป็นทหารเอกของพระนบีมูหะหมัด โดยคิดค้นกระบวนท่าทางการต่อสู้และเชิงลูกไม้ในการต่อสู้ด้วยมือเปล่า ต่อมาได้พัฒนาเป็นการใช้อาวุธกริชประกอบการต่อสู้สำหรับใช้ในการทำสงคราม

---

[52] กรมพลศึกษา, ปทานุกรมกีฬาพื้นเมือง (กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2540), หน้า 298.

(3) สิละมีต้นกำเนิดมาจากทหารของพระเจ้ารามัญแห่งชวา 2 คน โดยการดัดแปลงท่าทางในการต่อสู้มาจากท่าทางการต่อสู้กับโจรป่าที่มีจำนวนมากกว่า ด้วยท่าทางหลบหลีกหลอกล่อศัตรูเพื่อเข้าประชิด

(4) สิละมีต้นกำเนิดมาจากภรรยาของครูสอนศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว โดยนำเอาลีลาท่าทางของฝูงปลาที่กำลังแหวกว่ายในสายน้ำวนไปเวียนมาด้วยความว่องไวและดูพลิ้วไหว เพื่อหนีปากของนกพังกะ มาประยุกต์เป็นกระบวนท่าแม่ไม้ในการต่อสู้ป้องกันตัวเวลาสามีทำร้ายร่างกาย

(5) สิละมีต้นกำเนิดมาจากยูโซะ ซึ่งนำเอาท่าทางการสาธิตและสอนวิธีจับเหยื่อของเสือและการระวังอันตรายจากเครื่องดักสัตว์ซึ่งเป็นฝีมือของมนุษย์คือบ่วงและหลุมพราง จากหัวหน้าเสือที่ชื่อฮาลอซึ่งสอนให้ลูกฝูงมาประยุกต์เป็นกระบวนท่าทางในการต่อสู้

(6) สิละมีต้นกำเนิดมาจากผู้หญิงที่ชื่อฟาติเมาะ ซึ่งนำเอาท่าทางของแม่เสือแม่ลูกอ่อนที่กำลังสอนลูกเสือให้จับเหยื่อเพื่อกินเป็นอาหาร มาประยุกต์เป็นกระบวนท่าทางและท่าแม่ไม้ในการต่อสู้ป้องกันตัวเมื่อเวลาสามีทำร้ายร่างกาย

จากข้อมูลดังกล่าว จะเห็นได้ว่าประวัติความเป็นมาของสิละมีลักษณะเป็นตำนานและนิทานที่เล่าสืบต่อกันมา มีส่วนตรงกันบ้างและแตกต่างกันบ้างขึ้นอยู่กับแต่ละท้องถิ่นซึ่งได้แต่งหรือเขียนขึ้นมา ดังนั้น ความเป็นมาของสิละจึงมีต้นกำเนิดและแหล่งกำเนิดที่ไม่ชัดเจนมากนัก จากรูปแบบและลักษณะโครงสร้างการเคลื่อนไหวของการต่อสู้แบบสิละดังกล่าว นักวิชาการบางท่านกล่าวว่า สิละเป็นศิลปะป้องกันตัวของชาวพื้นเมืองมลายูที่นำเอาลักษณะท่าทางของสัตว์ และการต่อสู้ด้วยอาวุธมาผสมผสานเป็นท่าทางในการต่อสู้ และได้ยืมเทคนิคการต่อสู้มาจากศิลปะการต่อสู้ที่เรียกว่า "วูซู" ของจีนและจาก "กาลาริปายิต" ซึ่งเป็นศิลปะป้องกันตัวเก่าแก่ของอินเดียโบราณ ดังนั้นรูปแบบการต่อสู้ที่เรียกว่าสิละจึงมีลักษณะครอบคลุมศิลปะป้องกันตัวอื่นๆ หลายชนิดด้วยกัน [53] จากหลักฐานทางโบราณคดีของชวาพบว่า สิละหรือปันจักสิลัตนั้นได้ถูกพัฒนาเป็นระบบแบบแผนขึ้นบริเวณเกาะสุมาตรา เกาะชวา และคาบสมุทรมลายูมา ราวศตวรรษที่ 6 เป็นต้นมา โดยมีวัฒนธรรมหลวงจากราชอาณาจักร 2 แห่งคืออาณาจักรศรีวิชัยในเกาะสุมาตรา (ระหว่างศตวรรษที่ 7-14) และอาณาจักรมัชปาหิตในเกาะชวา (ระหว่างศตวรรษที่ 13-16) และได้แพร่หลายไปสู่ชนเชื้อสายมลายูในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

---

[53] http://www.atlantamartialarts.com/styles/silat.htm

และได้มีการพัฒนารูปแบบขึ้นหลายร้อยชนิด เช่นในอินโดนีเซียมีลีลาประมาณ 200 ชนิด และในมาเลเซียอาจมีลีลาถึง 500 ชนิด [54]

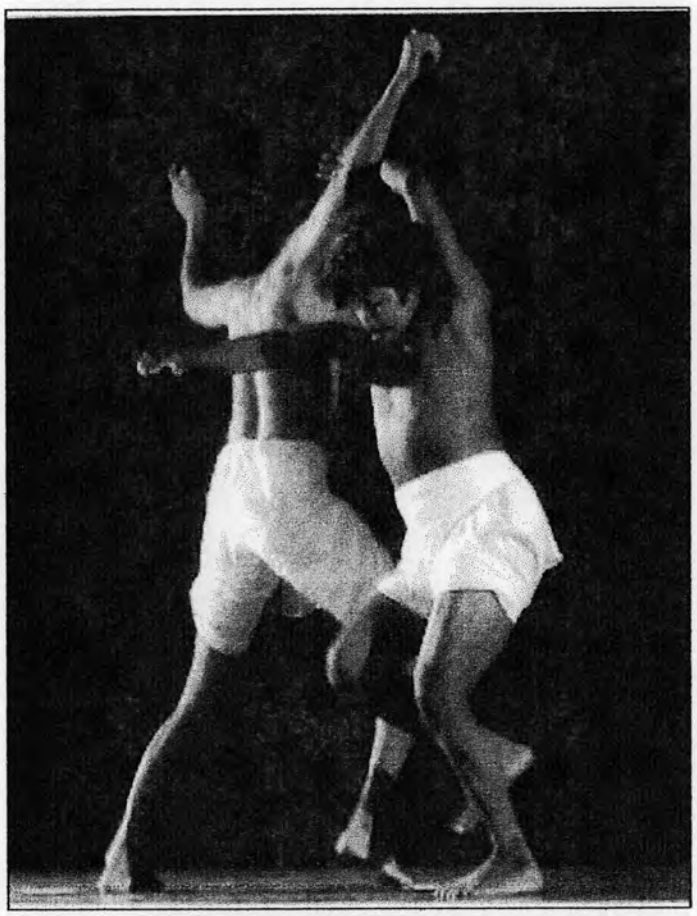

ภาพที่ 2 : ภาพกาลาริปายิต (มือเปล่า) ศิลปะป้องกันตัวของรัฐเกราล่า อินเดียใต้ กาลาริปายิตเป็นศิลปะป้องกันตัวเก่าแก่ของรัฐเกราล่า ประเทศอินเดีย มีลักษณะการฝึกแบบโยคะ นักวิชาการหลายท่านสันนิษฐานว่า กาลาริปายิตเป็นต้นกำเนิดของศิลปะการต้อสู้ป้องกันตัวของจีน โดยมีพระชาวจีนที่วัด Shaoin คงจะได้เรียนรู้มาจากอินเดีย และได้นำกลับไปเผยแพร่ในจีนภายหลังพร้อมกันพุทธศาสนา นอกจากนี้ผู้วิจัยยังสันนิษฐานว่ากาลาริปายิต น่าจะเป็นต้นกำเนิดของศิลปะป้องกันตัวที่เรียกว่าสิละด้วยเช่นกัน เนื่องจากตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 5 เป็นต้นมา บริเวณคาบสมุทรมลายู สุมาตรา และเกาะชวาได้รับอิทธิพลของศิลปวัฒนธรรมอินเดียหลายด้าน โดยเฉพาะการจัดระเบียบองค์กร การทหาร ในชวา เป็นต้น

ที่มา : http://www.Coolshack.com

---

[54] http://www.cassmagda.com/Hsilat1.htm

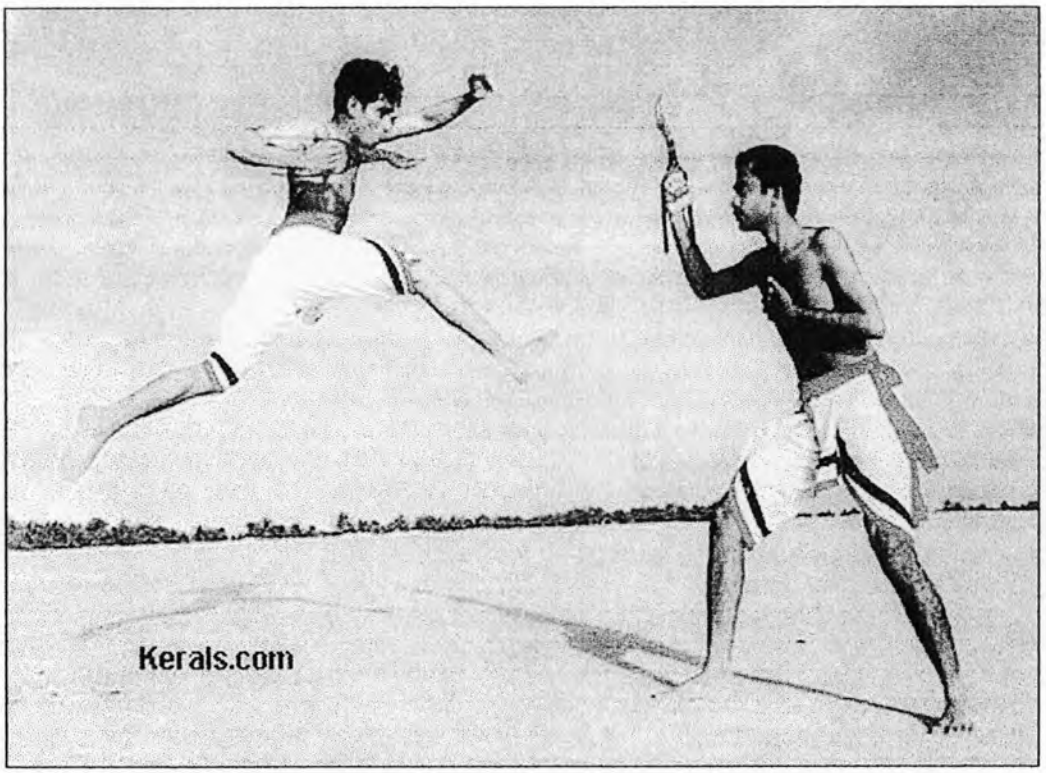

ภาพที่ 3 : ภาพกาลาริปายิตประกอบอาวุธมีดสั้น ศิลปะป้องกันตัวของรัฐเกราล่า อินเดียใต้ กาลาริปายิตสามารถประกอบอาวุธได้หลายชนิด เช่น หอก ดาบ โล่ แส้ และมีดสั้น ในภาพจะเห็นว่าลักษณะของมีดสั้นที่ถืออยู่ในมือของผู้ต่อสู้นั้น มีลักษณะใบมีดคด คล้ายกริชคดของชาวมลายู ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า กริชคดของชาวชวา-มลายูน่าจะได้รับอิทธิพลมาจากอาวุธของชาวอินเดียใต้ รวมทั้งรูปแบบของการต่อสู้ด้วยเช่นกัน

ที่มา : http://www.Kerals.com

2.4 พัฒนาการของการแสดงสิละในจังหวัดปัตตานี

ผู้วิจัยจะขอกล่าวถึงพัฒนาการของสิละในจังหวัดปัตตานีตั้งแต่สิละยังเป็นการต่อสู้เพื่อป้องกันตัวสำหรับใช้ในการฝึกทหารมลายูเพื่อต่อสู้ในการทำสงครามในสมัยโบราณ ก่อนที่สิละจะพัฒนามาเป็นกีฬาพื้นบ้าน และกลายเป็นการแสดงพื้นบ้านมาจนถึงปัจจุบัน ดังนั้นเพื่อให้เกิดความเข้าใจ ผู้วิจัยจึงได้แบ่งหัวข้อในการนำเสนอดังต่อไปนี้

2.4.1 ความเป็นมาของสิละในการทำสงครามสมัยโบราณ

2.4.2 ความเป็นมาของสิละที่ปรากฏในพิธีกรรมความเชื่อ

2.4.3 ความเป็นมาของสิละในรูปแบบของกีฬาพื้นเมือง

2.4.4 ความเป็นมาของสิละในรูปแบบของการแสดงพื้นเมือง

2.4.1 ความเป็นมาของสิละในการทำสงครามสมัยโบราณ

สิละเป็นศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวเก่าแก่ชนิดหนึ่งของชาวชวา-มลายู บริเวณสุมาตรา เกาะชวา และแหลมมลายูมาตั้งแต่สมัยโบราณ สันนิษฐานว่าสิละน่าจะมีต้นกำเนิดมาจากการฝึกหัดการต่อสู้ป้องกันตัวด้วยมือเปล่าและอาวุธชนิดต่างๆ เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมในการรบระยะประชิดตัว เช่นเดียวกับมวยไทยและกระบี่กระบอง เนื่องจากในยุคต้นๆ ชุมชนเชื้อสายต่างๆ ยังคงต้องทำสงครามรบพุ่งกันมาโดยตลอดเพื่อแย่งชิงอำนาจการปกครองแผ่นดิน จึงมีการอพยพหนีภัยสงคราม ถูกกวาดต้อนเป็นเชลยบ้าง ทั้งอพยพหนีภัยธรรมชาติ หาแหล่งทำมาหากินและเพื่อการติดต่อค้าขาย ความผสมกลมกลืนทางเชื้อสายเผ่าพันธุ์ต่างๆ จึงมีมาโดยตลอด ภูมิปัญญาและศิลปวิทยาการต่างๆ คงปรับเปลี่ยนกันไปตลอดเวลา เช่นเดียวกันกับศิลปะการต้อสู้เพื่อป้องกันตัวเอง ในระยะแรกคงมีลักษณะคล้ายกันโดยเฉพาะในแถบเอเชียซึ่งเน้นการต่อสู้ด้วยส่วนต่างๆ ของร่างกายมนุษย์ เช่น การจับ ทุ่ม ทุบ ทับ หัก ต่อย ตี โขก ถีบ เตะ เป็นต้น และในยามศึกสงครามก็ใช้อาวุธประกอบในการต่อสู้ ซึ่งเป็นการรบแบบใช้กำลังคนจำนวนมากและเป็นการรบในระยะประชิดตัว [55]

หากพิจารณาความสัมพันธ์ในเชิงวัฒนธรรม ระหว่างชนเชื้อสายชวา-มาลายูจากประวัติศาสตร์ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 5- 7 เป็นต้นมาจะพบว่า ชุมชนหรือรัฐต่างๆ ซึ่งตั้งอยู่บนชายฝั่งทะเลบริเวณเกาะสุมาตรา เกาะชวา และคาบสมุทรมลายูนั้นได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมฮินดูจาดอินเดียพร้อมๆ กันจนกลายเป็นอาณาจักรฮินดูและพุทธศาสนามหายาน และพัฒนายาวนานต่อเนื่องเรื่อยมากว่า 7 ศตวรรษ โดยเฉพาะในชวาวัฒนธรรมและขนบประเพณีอินเดียมีอิทธิพลอย่างกว้างขวาง ทั้งการปกครองระบบกษัตริย์ ระบบบรรพชน การจัดระเบียบองค์กร ทหาร วรรณคดี การดนตรี นาฏยศิลป์ การเกษตรกรรม การศาสนาและพิธีกรรม การแบ่งชั้นวรรณะ และวรรณคดีที่สืบเนื่องมาจากมหากาพย์เรื่องรามายณะ เป็นต้น จนเกิดเป็นอาณาจักรแห่งวัฒนธรรมศรีวิชัยขึ้น วัฒนธรรมฮินดูเจริญเต็มที่ในชวาจนถึงสมัยที่เรียกว่า "สมัยอาณาจักรฮินดู" ซึ่งมีวัฒนธรรมฮินดูและพุทธมหายานเป็นแกนและเจริญอย่างยิ่งในพุทธศตวรรษที่ 13 [56] อิทธิพลทางวัฒนธรรมของชวาแผ่ขยายไปอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะเมืองปัตตานีซึ่งได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากชวาดังกล่าวหลายด้านเช่นกัน ต่อมาประมาณต้นพุทธศตวรรษที่ 10 ศาสนาพุทธได้เผยแพร่เข้ามายังเมืองลังกาสุกะ ชาวฮินดูในลังกาสุกะจึงนับถือพุทธศาสนามากขึ้นเป็นลำดับ พุทธศาสนาที่ลังกาสุกะได้เจริญรุ่งเรืองจนถึงพุทธศตวรรษที่ 19 ก็ถึงจุดเสื่อมพร้อมกับอาณาจักรศรีวิชัย ต่อจากนั้นอาณาจักรมัชปาหิตก็เข้ามามีอำนาจแทนที่ โดยในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 19

---

[55] สำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ศิลปะมวยไทย (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2540), หน้า 10-11.

[56] สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, ทางสายวัฒนธรรม (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, 2547), หน้า 90.

ความสัมพันธ์ระหว่างเมืองปัตตานีกับอาณาจักรมัชปาหิตและสยามเกิดขึ้นในช่วงเวลาเดียวกัน กล่าวคือ อำนาจของรัฐทางตอนเหนือของปัตตานี ได้แก่ อยุธยา และทางตอนใต้ได้แก่ มัชปาหิต ต่างก็มีอิทธิพลต่อปัตตานีเป็นอย่างมาก ทั้งด้านการเมือง สังคม และวัฒนธรรม อยุธยามีอิทธิพลทางด้านการเมือง โดยพยายามปราบปรามปัตตานีและนับปัตตานีเป็นหัวเมืองหนึ่งของตนเสมอมา ส่วนมัชปาหิตไม่ได้เข้ามาปกครองปัตตานีโดยตรง แต่มีอิทธิพลด้านศิลปะและวัฒนธรรม ปัตตานีจึงได้รับเอาวัฒนธรรมของมัชปาหิตเข้ามาหลายประเภท เช่น หนังตะลุงแบบชวา กริช มีด ความเจริญด้านโลหะวิทยา ผาปาเต๊ะ พิธีกรรมต่างๆ เช่น พิธีขับไล่ความเลวร้าย คือ พิธีตอเลาะบาลอ พิธีสวดเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชุมชน คือ พิธีเบอร์เซะห์ เดซา การใช้ผ้าจัสตาร์ที่ประดิษฐ์ขึ้นสวมศีรษะ วรรณกรรมชวา เช่น เรื่องปันจิ หรือปันหยี ภาษาชวามลายู เป็นต้น สรุปแล้วปัตตานีมีความสัมพันธ์ทางด้านวัฒนธรรมกับมัชปาหิตมากกว่าอยุธยา จึงทำให้วัฒนธรรมในภาคใต้ตอนล่างซึ่งมีปัตตานีเป็นศูนย์กลางมีวัฒนธรรมแตกต่างไปจากภาคใต้ตอนกลางและภาคใต้ตอนบน [57]

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 5-10 เป็นต้นมา ชาวชวาและชาวมลายูมีความสัมพันธ์กันในเชิงวัฒนธรรมในทุกๆ ด้าน ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวได้ถูกพัฒนาขึ้นภายใต้ระบบความเชื่อตามแบบฮินดูจากอินเดียจนเกิดเป็นลัทธิเทวะราชา สืบต่อมาจนนับถือพุทธศาสนา และเจริญรุ่งเรืองจนถึงพุทธศตวรรษที่ 19 ซึ่งกษัตริย์มีพระราชอำนาจมากสามารถรวมตัวตั้งเป็นรัฐอิสระ และแบ่งเขตการปกครองกันอย่างชัดเจนถึงขั้นเป็นอาณาจักร อาณาจักรใดมีกำลังพลมากก็สามารถแผ่ขยายพระราชอำนาจไปยังดินแดนต่างๆ ได้กว้างไกลและสามารถยึดครองดินแดนต่างๆ เข้าไว้ในพระราชอำนาจทำให้เกิดการสงครามสู้รบกันเพื่อแย่งชิงอำนาจซึ่งกันและกัน เมื่อเกิดการศึกสงครามจึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาศาตราวุธและกลวิธีในการรบให้มีประสิทธิภาพควบคู่กันมาโดยตลอด จึงสันนิษฐานได้ว่า รูปแบบการต้อสู้ป้องกันตัวของชาวมลายูน่าจะได้มีการพัฒนาขึ้นมาพร้อมๆ กันกับชาวชวามาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 5 เป็นต้นมา จากข้อสันนิษฐานดังกล่าวนี้ ยังมีหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่ารัฐต่างๆ ในแถบคาบสมุทรมลายูรวมถึงรัฐลังกาสุกะหรือปัตตานีเริ่มมีการพัฒนารูปแบบการต้อสู้เป็นของชนชาติตนเองแล้วในพุทธศตวรรษที่ 16 เป็นต้นมา ได้แก่ หลักฐานที่กษัตริย์ราเชนทร์โจฬะแห่งอินเดียใต้ได้จารึกไว้ที่กำแพงด้านทิศใต้ของวัดราชวาระแห่งเมืองตันจอร์ ระหว่างปี พ.ศ. 1573-1595 [58] กล่าวว่า

---

[57] สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, สมบูรณ์ ธนะสุข และพิชัย แก้วขาว, กะเทาะสนิมกริช: แลวิถีชีวิตชาวใต้ตอนล่าง (กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2543), หน้า 16-17.

[58] อนันต์ วัฒนานิกร, ประวัติเมืองลังกาสุกะและเมืองปัตตานี (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มิตรสยาม, 2531), หน้า 27-28.

"พระเจ้าราเชนทร์ส่งทัพเรือไปกลางทะเล และจับพระเจ้าสังกรมวิชยค์ตุงคะวรมัน กษัตริย์แห่งคะคะรัม (เคดาห์) และยึดได้รัฐปันนายที่มีน้ำเต็มเปี่ยมในอ่างเก็บน้ำ รัฐมลายูโบราณที่มีภูเขาเป็นป้อมปราการล้อมรอบ รัฐมะยิรูดิงคัมซึ่งล้อมรอบไปด้วยทะเลจนดูประหนึ่งเป็นคูเมือง รัฐไอลังกาโสกะ (ลังกาสุกะ) ซึ่งแก่งกล้าในการรบ เมืองปัปปะปะลัม (ปาเล็มบัง) ที่มีน้ำลึกเป็นแนวป้องกัน เมืองเมวิลิมบันกัมที่มีกำแพงเมืองสง่างาม เมืองวาไลคุรุที่มีวิไลยพันคุรุ เมืองคาไลยตักโคลัมที่ได้รับการสรรเสริญจากคนสำคัญๆ ว่าเชี่ยวชาญทางวิทยาการ รัฐตามพรลิงค์ (นครศรีธรรมราช) ที่ยิ่งใหญ่ในการรบ เมืองอิลามุรีเดแอมที่ดุเดือดในการรบ เมืองนักกะวารัมที่ยิ่งใหญ่ซึ่งมีสวนใหญ่โตมีน้ำผึ้งมาก"

จากข้อมูลดังกล่าว ไม่ปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับรูปแบบและวิธีการรบ ตลอดจนอาวุธที่ใช้ในการรบ จึงสันนิษฐานว่าการทำศึกสงครามของชาวชวาและมลายูในพุทธศตวรรษที่ 16 คงเป็นลักษณะการรบแบบประจัญบานหรือที่เรียกว่าตะลุมบอน และการรบแบบซุ่มโจมตีซึ่งเป็นการรบในระยะประชิดตัว และอาวุธที่ใช้ในการทำสงครามก็คืออาวุธพื้นเมืองซึ่งมีอยู่โดยทั่วไป ได้แก่ อาวุธประเภทฟันแทง เช่น หอก ดาบ มีด กริช เป็นต้น

การต่อสู้ด้วยอาวุธประเภทฟันแทงโดยเฉพาะกริชหรือมีดสั้นสองคมนี้ สันนิษฐานว่าชาวชวาและมลายูคงจะได้รับอิทธิพลมาจากมีดสั้นของอินเดียใต้ นอกจากจะมีปรากฏว่าทหารชวาและมลายูปัตตานีรู้จักใช้ประกอบการต่อสู้เพื่อทำสงครามแล้ว ยังพบว่ากริชเป็นศาสตราวุธในกองทัพบกไทยสมัยโบราณมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย (1800-1920) ซึ่งการสงครามในสมัยนั้นยังไม่มีปืนไฟคงใช้แต่ธนูหน้าไม้ ศร และอาวุธประเภทฟันแทง เช่น มีด ง้าว กริช หอก ทวน และดาบ ซึ่งเมื่อมีการสงครามเกิดขึ้นผู้ถูกเกณฑ์มารบจะต้องนำอาวุธติดตัวมาด้วยทุกคน และหนึ่งในบรรดาศาสตราวุธดังกล่าวก็คือ "กริช" ซึ่งไทยได้รับมาจากแขกชวา-มลายู [59] สันนิฐานว่าคงรับมาราวปี พ.ศ. 1838 หรืออาจก่อนหน้านั้น เนื่องจากมีเอกสารจีนระบุว่าสุโขทัยเคยโจมตีรัฐมลายูบริเวณเกาะสุมาตราในช่วงระยะเวลาดังกล่าว [60] จากข้อมูลดังกล่าวนี้ไม่ปรากฏรูปแบบและวิธีการรบด้วยอาวุธกริช แต่พบหลักฐานโบราณคดีในสมัยสุโขทัยเป็นภาพวาดลายเส้นบนเครื่องถ้วยสังคโลกเขียนเป็นรูปภาพคน 2 คนถืออาวุธสองคมคล้ายกริชกำลังทำท่าต่อสู้กัน จากภาพวาดดังกล่าวนี้สันนิษฐานได้ว่าตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมารูปแบบการต่อสู้ป้องกันตัวซึ่งเรียกว่าสิละหรือดีกาของชาวชวา-มลายู คงได้มีการพัฒนาขึ้น

---

[59] พลตรีชอบ ภักดิ์ศรีวงศ์, ประวัติความเป็นมาของทหารไทย ตำรับพิชัยสงครามของไทย และวิวัฒนาการของหลักการสงครามไทย (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กองอุปกรณ์, 2549), หน้า 34-37.

[60] ดี.จี.อี. ฮอลล์, ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพาณิชย์, 2526), หน้า 263.

เป็นแบบแผนแล้วโดยเฉพาะการใช้อาวุธมีดสั้นหรือกริชน่าจะเป็นต้นแบบของสิละในชั้นหลัง ซึ่งต่อมาในพุทธศตวรรษที่ 19 มีดสั้นดังกล่าวได้พัฒนาเป็นกริชดดขึ้นในสมัยมัชปาหิตในชวา และได้แพร่หลายอย่างกว้างขวางและเท่าที่อิทธิพลของมัชปาหิตจะสามารถแผ่ขยายไปถึง ทำให้หลังพุทธศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมาสิละจึงมีอัตลักษณ์เฉพาะคือการใช้กริชประกอบการต่อสู้ เนื่องจากกริชเป็นอาวุธประจำกายของชาวชวา-มลายู และสืบต่อมาจนถึงสมัยที่นับถือศาสนาอิสลามในพุทธศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา

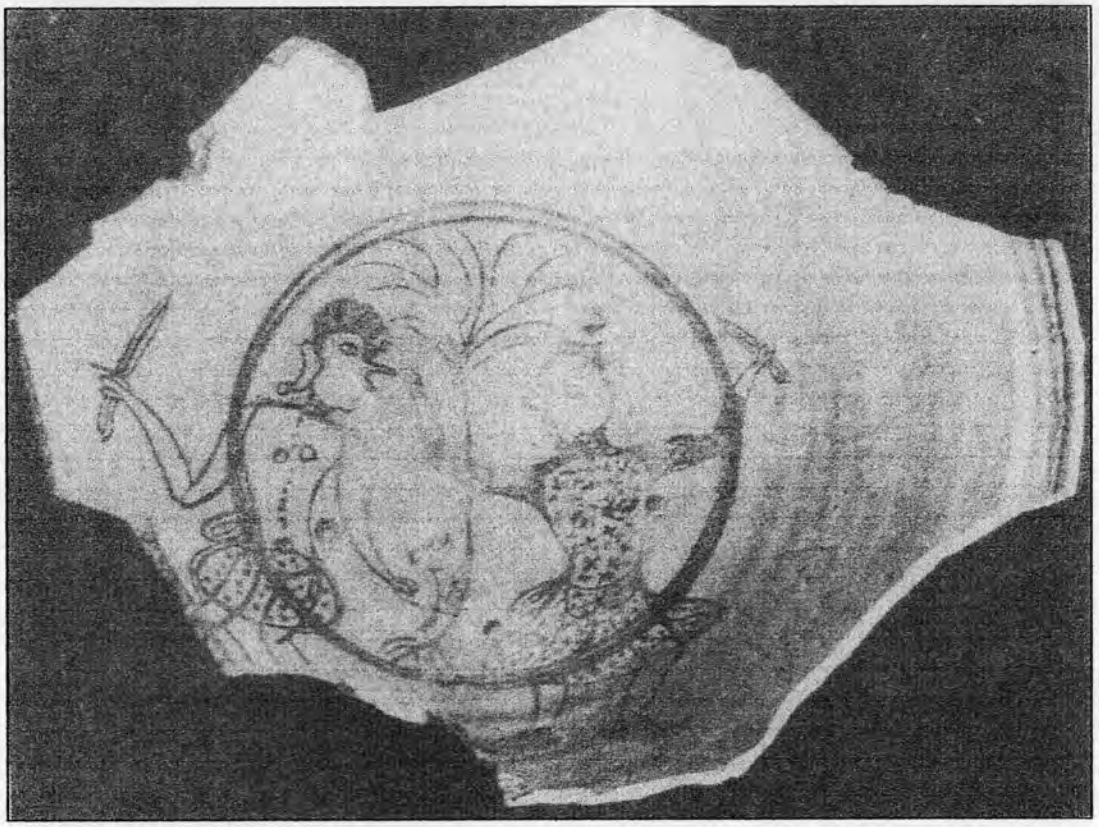

ภาพที่ 4 : ภาพเขียนลายเส้นก้นจานสังคโลกในสมัยสมัยสุโขทัย เป็นรูปผู้ชายสองคนถือมีดสั้นสองคมมีลักษณะคล้ายกริชใบปรือ (กริชที่มีลักษณะใบกริชตรง) กำลังทำท่าต่อสู้กัน รูปคนในภาพทางซ้าย เขียนเป็นลายเส้นสวมเสื้อแขนกุด ผ่าอกนุ่งผ้าถกเขมร รูปคนในภาพทางขวา เขียนเป็นลายเส้นสวมเสื้อแขนยาวสามส่วนมีลวดลาย ตัวเสื้อยาวคลุมสะโพกถึงหัวเข่า มีลักษณะคล้ายกับเสื้อของชาวจีน สันนิษฐานว่าเป็นรูปเขียนที่เลียนแบบมาจากการต่อสู้ของทหารในสมัยโบราณ

ที่มา : กรมศิลปากร, ศิลปวัฒนธรรมไทยเล่มที่ 5 (กรุงเทพฯ : กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์, 2525), หน้า 447.

อิสมาอีล เบญจสมิทธิ์ นักประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดปัตตานีกล่าวถึงความเป็นมาของดีกา หรือสิละในปัตตานีว่า น่าจะได้มีการพัฒนาขึ้นมาแล้วก่อนที่สมัยอาณาจักรปัตตานีดารุสสลามจะรุ่งเรือง ข้อสันนิษฐานนี้อาศัยข้อมูลจากหลักฐานซึ่งปรากฏในเอกสารเก่าเป็นภาษามลายูเขียนโดยอักษรยาวีระบุว่า ครั้งหนึ่งสุลต่านมาหมุดแห่งอาณาจักรมะละกา (กษัตริย์มะละกาลำดับที่ 4 ซึ่งครองราชย์ระหว่างปี ค.ศ. 1488-1511) ได้ส่งฮังตูวะห์* ซึ่งมีตำแหน่งเป็นลักษมานา (ตำแหน่งแม่ทัพเรือ) เข้ามาในเมืองปัตตานีราวปี พ.ศ. 2042 ตรงกับสมัยพญาตูนักปา อินทรวังสา หรือ สุลต่านอิสมาอีล ชาร์ สุลต่านแห่งราชวงศ์ศรีวังสา ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลาม (ปกครองอาณาจักรปัตตานีดารุสสลามระหว่างปี พ.ศ. 2012-2057) เพื่อเข้ามาเจริญ สัมพันธไมตรีกับเมืองปัตตานีที่เพิ่งสร้างขึ้นใหม่ และเพื่อต้องการที่จะมาหาซื้อช้างกลับไปยังเมืองมะละกา โดยการมาเยือนของฮังตูวะห์ในครั้งนี้มีนัยยะทางการเมืองแฝงอยู่ กล่าวคือ สุลต่านมะละกาได้สั่งให้ฮังตูวะห์เข้ามาสังเกตการณ์ในเมืองปัตตานีว่ามีความเข้มแข็งเพียงใด หากพบว่าปัตตานีมีกำลังอ่อนแอก็ให้ตีเมืองปัตตานียึดเป็นเมืองขึ้นของมะละกาเสีย ฮังตูวะห์ได้อาศัยอยู่ในเมืองปัตตานีเป็นระยะเวลา 1 ปี และในช่วงระยะเวลาดังกล่าวได้ศึกษาวิชาอภิปรัชญาทางด้านศาสนาอิสลามในโรงเรียนปอเนาะแห่งหนึ่งชื่อ "ปันนังปูเจ" และยังได้ศึกษาวิชาดีกาซึ่งเป็นศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวที่ใช้กริช และพละกำลังในการต่อสู้แบบมลายูปัตตานีอีกด้วย ดังนั้นวิชาดีกาในปัตตานีจึงน่าจะได้มีการพัฒนาขึ้นมาก่อนช่วงระยะเวลาดังกล่าวก่อนที่สุลต่านอิสมาอีล ชาร์จะเปลี่ยนมานับถือสาสนาอิสลาม [61]

จากหลักฐานการมาเยือนปัตตานีของฮังตูวะห์ในปี พ.ศ. 2042 จะเห็นได้ว่าวิชาดีกาได้พัฒนาขึ้นเป็นรูปแบบการต่อสู้ป้องกันตัวที่มีระเบียบแบบแผน และแพร่หลายไปยังชาวพื้นเมืองเมืองปัตตานีถึงขั้นเป็นวิชาการต่อสู้สาขาหนึ่งของชาวปัตตานี และปรากฏเป็นสำนักสอนฝึกวิทยายุทธ์ชื่อปันนังปูเจซึ่งสอนวิชาดีกาควบคู่กันไปกับการศึกษาวิชาการด้านศาสนาอิสลามในสมัยสุลต่านอิสมาอีล ชาร์ และคงเป็นที่แพร่หลายในเมืองปัตตานีในเวลาต่อมา

อนันต์ วัฒนานิกร ได้กล่าวถึงลักษณะการทำสงครามและการทหารในสมัยอาณาจักรปัตตานีดารุส สลาม ไว้ในหนังสือประวัติเมืองลังกาสุกะและประวัติเมืองปัตตานี อ้างอิงจาก สยาเราะห์ปัตตานีฉบับของนายหวัน อาซันว่า ในปี พ.ศ. 2092 พระเจ้ากรุง หงสาวดี (ตะเบ็งชะเวตี้) ได้ยกกองทัพมาตี

---

[61] สัมภาษณ์ อิสมาอีล เบญจสมิทธิ์, นักประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดปัตตานี, 6 มกราคม 2550.

* ฮังตูวะห์เป็นชื่อวีระบุรุษหรือแม่ทัพแห่งเมืองมะลากา ในตำนาน Hikayat Hang Tuah ได้ระบุว่าฮังตูวะห์เคยมาปัตตานี และปรากฏมีบ่อน้ำแห่งหนึ่งอยู่ใกล้กับมัสยิดกรือเซะในปัจจุบันซึ่งฮังตูวะห์เป็นผู้ขุดขึ้นสำหรับใช้น้ำดื่มเมื่อครั้งที่เข้าอาศัยอยู่ในปัตตานี ปัจจุบันชาวบ้านเรียกบ่อน้ำแห่งนี้ว่า "บ่อฮังตูวะห์"

กรุงศรีอยุธยา สุลต่านมูซัฟฟาร์ ชาร์ ได้นำกำลังทหารประกอบด้วย ไพร่พลที่ชำนาญเพลงกฤชติดตามไป 1000 คน และหญิง 100 คนเพื่อช่วยกรุงศรีอยุธยาทำสงครามกับพม่า [62] จากข้อความที่กล่าวถึงว่า "ไพร่พลที่ชำนาญเพลงกฤช" นี้ น่าจะหมายถึงพลทหารซึ่งมีความสามารถและมีความชำนาญในการต่อสู้ที่เรียกว่า "ดีกา" หรือ "สิละ" เพราะในความหมายตามพจนานุกรมคำพ้องไทย-มลายู กล่าวว่า "ดีกา" หมายถึง การรำกริช หรือ สิละ ส่วนความหมายของคำว่า "ดีกา" หรือ "เปอดีกา" หมายถึง ผู้เชี่ยวชาญในการฟันดาบ หรือ ครูผู้สอนรำกฤช ก็คือสิละนั่นเอง

จากข้อมูลดังกล่าว จะเห็นได้ว่าสิละหรือดีกาเริ่มพัฒนาขึ้นบริเวณเกาะชวา เกาะสุมาตรา และคาบสมุทรมลายูมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 5-7 เป็นต้นมา โดยสันนิษฐานว่ามีต้นกำเนิดมาจากการฝึกหัดการต่อสู้ป้องกันตัวด้วยมือเปล่าและอาวุธชนิดต่างๆ เพื่อเป็นการเตรียมพร้อมในการรบระยะประชิดตัวของทหารชวา-มลายู ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมฮินดูอินเดียมาอีกช่วงหนึ่ง จึงทำให้รูปแบบการต่อสู้ป้องกันตัวของชาวชวาและมลายูได้พัฒนาเป็นระเบียบแบบแผนขึ้นในสมัยอาณาจักรศรีวิชัย ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 7-14 เป็นต้นมา และมีการพัฒนาต่อมาจนถึงสมัยอาณาจักรมัชปาหิตในพุทธศตวรรษที่ 13-16 โดยมีการใช้มือเปล่าและใช้อาวุธชนิดต่างๆ ดังนั้นสิละจึงน่าจะได้มีการพัฒนาขึ้นเป็นแบบแผนในการต่อสู้ป้องกันตัวแล้วด้วยเช่นกันในระยะเวลาดังกล่าวนี้ โดยเฉพาะการใช้มีดสั้นเป็นอาวุธประจำตัวและใช้ในการต่อสู้ ซึ่งต่อมาในพุทธศตวรรษที่ 19 มีดสั้นดังกล่าวได้พัฒนาเป็นกริชดคขึ้นในสมัยมัชปาหิตในชวา และได้แพร่หลายอย่างกว้างขวางเท่าที่อิทธิพลของมัชปาหิตจะแผ่ขยายไปถึงและกลายเป็นอาวุธประจำกายของชาวชวาและมลายู ทำให้หลังพุทธศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมาสิละได้รับอิทธิพลในการใช้กริชจากชวาในการต้อสู้ และได้กลายเป็นอัตลักษณ์เฉพาะในชั้นหลังสืบต่อมาจนถึงพุทธศตวรรษที่ 20 ดังจะเห็นได้จากหลักฐานการมาเยือนปัตตานีของฮังตูวะห์ในปี พ.ศ. 2042 ซึ่งพบว่าสิละได้พัฒนาขึ้นเป็นรูปแบบการต่อสู้ป้องกันตัวที่มีระเบียบแบบแผน ถึงขั้นเป็นวิชาการต่อสู้สาขาหนึ่งของชาวปัตตานี และปรากฏเป็นสำนักสอนฝึกวิทยายุทธ์ที่ชื่อปันนังปูเจซึ่งสอนวิชาการต้อสู้ควบคู่กันไปกับการศึกษาวิชาการศาสนาอิสลามในสมัยสุลต่านอิสมาอีล ชาร์ และได้ปรากฏหลักฐานต่อมาจนถึงสมัยสุลต่าน มูซัฟฟา ชาร์ ในปี พ.ศ. 2092 ซึ่งได้เกณฑ์กำลังพลที่ชำนาญเพลงกริชไปช่วยอยุธยารบกับพม่าถึง 1000 คน

---

[62] อนันต์ วัฒนานิกร, ประวัติเมืองลังกาสุกะ – เมืองปัตตานี (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มิตรสยาม, 2531), หน้า 46-47.

2.4.2 ความเป็นมาของสิละที่ปรากฏในพิธีกรรมความเชื่อ

สิละมีปรากฏในพิธีกรรมเรียกผีตายาย หรือ พิธีกรรมทรงเจ้าเข้าผี เป็นการละเล่นเพื่อประกอบพิธีกรรมของชาวภาคใต้ โดยเฉพาะในภาคใต้ตอนล่างมีชื่อเรียกต่างกันไป เช่น เรียกผีตายาย เรียกตายายเล่นนายมนต์ เป็นต้น พิธีกรรมดังกล่าวเคยนิยมเล่นกันในหมู่ชาวไทยพุทธและไทยมุสลิม พิธีกรรมนี้มีมาช้านานนับแต่วัฒนธรรมฮินดู-ชวาเจริญรุ่งโรจน์ในดินแดนบริเวณแห่งนี้ ก่อนที่ศาสนาอิสลามจะแผ่ขยายเข้ามาและมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตลอดมา [63]

พิธีกรรมเรียกผีตายายไม่ใช้การเล่นเพื่อความบันเทิง โอกาสสำคัญที่จะมีพิธีกรรมเรียกผีตายายคือการแก้บน เกิดเจ็บไข้ได้ป่วยอันเนื่องมาจากผีตายายลงโทษเพราะบิดพลิ้วการแก้บน หรือกระทำการดูหมิ่นผีปู่ย่าตายาย (รู้จากหมอ) และการไหว้ครูของนายมนตร์ใหญ่หรือลิมนตร์เฒ่า (ผู้กระทำพิธี) ในพิธีกรรมนี้มีการละเล่นบทต่างๆ สอดแทรกอยู่ แต่ละบทแต่ละตอนจะมีเรื่องราวเฉพาะของบทนั้นๆ คล้ายกับบทกำพรัดที่เล่นกันในโนราลงครู บทเหล่านี้ในการเรียกผีตายายแต่ละเชียก (เชียก หมายถึง ตระกูล) อาจมีเหมือนหรือแตกต่างกันบ้างแต่อยู่ในกรอบของพิธีกรรม บทที่ใช้เล่นในหมู่ลิมนต์และคนทรงตายาย ได้แก่ บทงู บทชาวป่า บทเสือ บทช้าง บทจระเข้ บทศิริวงศ์ หรือบทสีละวง เป็นต้น บทดังกล่าวจะมีไว้สำหรับให้ผีปู่ย่าตายายที่มาเข้าทรงได้ร้องเล่นเต้นรำกับลูกหลานเพื่อความสนุกสนานรื่นเริงในโอกาสที่ได้มาพบกัน (ระหว่างผีบรรพบุรุษกับลูกหลานหรือผู้สืบเชื้อสายที่ยังมีชีวิตอยู่)

ในการประกอบพิธีกรรมนี้ลิมนตร์จะมีกริชวางไว้บนหัวหมอน ในฐานะเป็นอาวุธ ซึ่งเป็นตัวแทนแห่งพระอิศวร และมีไว้เพื่อป้องกันสิ่งชั่วร้ายหรือเสนียดจัญไรมิให้เข้ามากล้ำกรายหรือรังควาญในมณฑลพิธี และในฐานะตัวแทนของพระเพ็ดสะหนูกันหรือวิศณุกรรมอีกด้วย นอกจากนั้นในบทที่ตายายชาวป่า (ซาไก) มาเข้าทรงและอยู่ในบทสีละวงนั้น กริชที่วางไว้บนหัวหมอนจะถูกนำมาให้ตายายเหน็บ เพราะจากคติความเชื่อและคำบอกเล่าต่อๆ กันมาว่า ในยุคที่ตายายยังเป็นชาวป่าและเป็นสีละวงอยู่นั้น คนในยุคนั้นโดยเฉพาะผู้ชายจะพกกริช เมื่อลูกหลานเรียกผีตายายสีละวงมาประกอบพิธีกรรมจึงต้องเตรียมกริชไว้ เมื่อตายายสีละวงมาเข้าทรงจะต้องแต่งกายแบบนักรบโบราณ ตามแบบวัฒนธรรมชาว-มลายูโบราณ ลูกหลานจะโพกศีรษะและเหน็บกริชให้กับคนทรงซึ่งผีตายายสีละวงเข้าทรงอยู่เมื่อตายายชอบใจก็จะรำสิละเล่นกับลูกหลานเป็นที่สนุกสนานครื้นเครงกันทั้งผีและคน

---

[63] สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, สมบูรณ์ ธนะสุข และพิชัย แก้วขาว, กะเทาะสนิมกริช: แลวิถีชีวิตชาวใต้ตอนล่าง (กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2543), หน้า 138-140.

ภาพที่ 5 : การประกอบพิธีกรรมเรียกผีตายายในบทสิละวง ณ บ้านลิมนต์พล พุฒยอด บ้านช้างให้ออก อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ในภาพเสาตรงกลางโรงพิธีเรียกว่า "เสาเอก" ด้านหน้าของคนทรงคือ "หัวหมอน" เมื่อตายายประทับในร่างทรงแล้วพี่เลี่ยงจะต้องแต่งตัวให้ร่างทรงโดยการโพกผ้าที่ศีรษะ (ผ้าขาวม้า) และเหน็บกริชไว้ที่สะเอว ส่วนผ้าสีแดงที่คล้องเฉลียงบ่าทั้งสองข้างคล้ายสังวาลเรียกว่า "ผ้าชะเนียด" เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงว่าเป็นร่างทรงเก่า และตายายจะทรงเฉพาะร่างทรงเก่าเท่านั้น จากนั้นร่างทรงตายายจะรำสิละกริชเล่นกับลูกหลาน

ที่มา : สำเนาภาพโดยเจษฎา เนตรพลับ ได้รับความอนุเคราะห์ภาพต้นแบบจาก อาจารย์พิชัย แก้วขาว ในวันที่ 10 ตุลาคม 2549

ในกรณีที่ตายายที่เป็นนักรบมาเข้าทรงลิมนตร์จะใช้บทเชื้อที่เรียกว่า "สีวงหลวงชัย" ในการเชื้อเชิญขับกล่อม ในช่วงที่ตายายนักรบหรือทหารมาเข้าทรง คนทรงจะโพกศีรษะและเหน็บกริชแบบนักรบโบราณชาวชวา-มลายู บทนี้ในแต่ละท้องที่จะเรียกผิดเพี้ยนกันไปบ้างแล้วแต่สำเนียงของแต่ละท้องถิ่น เช่น สีลีวง สีละวง สีวง ศิริวง และสีวงหลวงชัย ตัวอย่างบทเชื้อสีวงหลวงชัยของลิมนตร์แจ้ง บ้านทุ่งเภา ตำบลท่าเปียน อำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา [64] ดังนี้

---

[64] สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, สมบูรณ์ ธนะสุข และพิชัย แก้วขาว, กะเทาะสนิมกริช: แลวิถีชีวิตชาวใต้ตอนล่าง (กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2543), หน้า 229.

ต๊ะโจ้ะจ๊ะโอ้ลินลา	ยามป่านี้มันลินลาไล
น้องแก้วหลวงเหอหลวงชัย	พ่อมาแต่ไหนมาแต่เมืองตาหนี
เอวซ้ายพ่อเหน็บกริชสั้น	เอววันพ่อเหน็บกริชรี
พ่อมาแต่เมืองตานหนี	พ่อจะมาเล่นเอ๋ยมาเล่นด้วยเรา
มาเล่นกันสองพี่	แม่ทองคำหรีแก้วพี่ตาเรา
มาเล่นน้องเหอด้วยเรา	จะรับหลวงแก้ว หลวงแก้วหลวงชัย

พิธีกรรมเรียกผีตายายนิยมทำกันในช่วงเดือน 6 เดือน 7 และเดือน 9 ทั้งข้างขึ้นและข้างแรม (จันทรคติ) เช่นเดียวกับการเล่นโนราลงครู พิธีกรรมนี้นิยมเล่นกันในพื้นที่ภาคใต้ตอนล่างตั้งแต่อำเภอสุไหงโก-ลก จังหวัดนราธิวาส ขึ้นไปจนถึงจังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ยังมีประกอบพิธีกรรมนี้อย่างหนาแน่นและเคร่งครัด ได้แก่ พื้นที่อำเภอโคกโพธิ์ อำเภอหนองจิก อำเภอปานาเระ จังหวัดปัตตานี อำเภอสะบ้าย้อย อำเภอเทพา อำเภอจะนะ และอำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา

จากข้อมูลดังกล่าวพบว่า วัตถุประสงค์และองค์ประกอบของพิธีกรรมดังกล่าวนี้ คล้ายคลึงกับพิธีกรรมสิละโรงครูของชาวไทยมุสลิม แต่ในปัจจุบัน (2549) พบว่าการประกอบพิธีกรรมเรียกผีตายายและพิธีกรรมสิละโรงครูของชาวไทยมุสลิมนั้น จะยังคงมีบ้างก็เฉพาะชาวไทยมุสลิมที่มีความสามารถทางด้านศิลปะแขนงต่างๆ เช่น มะโย่ง สิละ หมอยา ช่างทำกริช เป็นต้น ซึ่งได้สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษเท่านั้น เนื่องจากในทางหลักการของศาสนาอิสลาม ประเพณีและพิธีกรรมใดที่ขัดต่อหลักการของศาสนาอิสลามความเชื่อถือของคนในสังคมปัจจุบันก็จะละทิ้งให้สูญสลายไปในที่สุด

2.4.3 ความเป็นมาของสิละในรูปแบบของกีฬาพื้นเมือง

กีฬาพื้นเมือง หมายถึง กิจกรรมหรือการละเล่นของชาวบ้าน เพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน เพื่อการบำรุงแรง หรือผ่อนคลายความเคร่งเครียดทางจิต คำนี้มีความเกี่ยวพันธ์กับการละเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นเมืองและการละเล่นพื้นบ้านเป็นสมบัติร่วมกันของคนในสังคม ซึ่งมีการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งด้วยการสอน แนะนำ หรือด้วยการเล่นเลียนแบบกัน [65]

---

[65] สมปราชญ์ อัมมะพันธ์, กีฬาพื้นเมืองภาคใต้ (ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2541), หน้า 22-23.

สิละจัดเป็นกีฬาพื้นเมืองประเภทหนึ่งของชาวพื้นเมืองภาคใต้ซึ่งใช้คนเป็นผู้เล่นหรือนักกีฬาในแข่งขันหรือต่อสู้กัน สันนิฐานว่าน่าจะมีมาตั้งแต่สมัยโบราณ กล่าวคือ เมื่อในยามที่บ้านเมืองสงบสุขเรียบร้อยการทหารก็ยังฝึกฝนอยู่เสมอ ซึ่งออกมาในรูปแบบของการจัดการแข่งขันเพื่อเป็นการท้าทายความสามารถของกันและกัน และเพื่อความสนุกสนาน ตลอดจนเพื่อความร่วมแรงร่วมใจในหมู่คณะจึงทำให้สิละได้มีการพัฒนามาอย่างต่อเนื่อง

1) สิละในรูปแบบกีฬาพื้นเมืองของชาวปัตตานี

ประวัติความเป็นมาของสิละในรูปแบบของกีฬาพื้นเมืองในจังหวัดปัตตานี ไม่ปรากฏหลักฐานว่าเริ่มมีมาตั้งแต่เมื่อใด แต่ในจดหมายเหตุเมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชการที่ 5 เสด็จประพาสแหลมมลายูเมื่อคราว ร.ศ. 124 ตรงกับวันที่ 1 กรกฎาคม ร.ศ. 124 (พ.ศ. 2448) พบว่ามีกีฬาพื้นเมืองชนิดหนึ่งคือ "มวยปล้ำ" ซึ่งชาวเมืองปัตตานีได้จัดเล่นถวายเพื่อทอดพระเนตรในครั้งนั้น ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นการเล่นสิละมือเปล่า ดังปรากฏข้อความดังนี้

"วันที่ 1 กรกฎาคม เวลาเช้า 2 โมงเศษ ... เสด็จทอดพระราชดำเนินขึ้นทอดพระเนตรที่ว่าการแล้วทรงดำเนินไปที่ๆ พักข้าหลวงบริเวณตามทางบก ประทับทอดพระเนตรตลาดซึ่งข้าหลสงนัดประชุมราษฎรมาออกร้านแล้วทรงพระดำเนินไปประทับที่บ้านข้าหลวง ประทับเสวยที่นั่น เสวยเสร็จแล้วเสด็จออกทอดพระเนตรชนโค ชนแกะ มวยปล้ำ ที่สนามหน้าที่พักของข้าหลวง..." [66]

จากข้อความดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยจึงสันนิษฐานว่ามวยปล้ำดังกล่าวน่าจะเป็นการเล่นสิละมือเปล่าของชาวมลายู เนื่องจากลักษณะของการเล่นสิละมือเปล่าจะเน้นที่การจับทุ่ม จับล็อกส่วนต่างๆของร่างกายและการปล้ำให้คู่ต่อสู้ล้มลงเพื่อเอาชัยชนะ ดังนั้นมวยปล้ำที่ปรากฏในจดหมายเหตุดังกล่าวจึงน่าจะหมายถึงศิลปะการต่อสู้ของชาวมลายูที่เรียกว่าสิละนั่นเอง อย่างไรก็ตามหลักฐานดังกล่าวไม่อาจสรุปได้ชัดเจนแน่นอน

ลักษณะของสิละในกีฬาพื้นเมืองนี้ เป็นรูปแบบของสิละมือเปล่าซึ่งจะไม่ใช้อาวุธหรือเครื่องทุ่นแรงใดๆ ประกอบ นักสิละจะใช้เฉพาะมือ แขน และขาในการเคลื่อนไหวเพื่อปัดป้องและทำร้ายคู่ต่อสู้ ในการแข่งขันจะมีการตบ จับแขน จับขาคู่ต่อสู้เพื่อเหวี่ยงหรือจับทุ่มให้ล้มลง เมื่อเวลาชก

---

[66] แปลก ศิลปกรรมพิเศษ, "ประมวลเรื่องพระเจ้าแผ่นดินเสด็จปัตตานี," วาราสารรูสะมิแล 7, ฉบับที่ 3 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2527) :64.

ต่อยกันก็มีกำหมัดบ้าง ในสมัยโบราณการต้อสู้แบบสิละเป็นการต่อสู้อย่างจริงจัง มีการแพ้-ชนะ ผู้แพ้บางคนอาจจะได้รับความเจ็บปวดอย่างสาหัส สิละประเภทต่อสู้นี้เรียกอีกอย่างว่า "สิละยาโต๊ะ" [67]

แต่เดิมการแข่งขันสิละไม่มีเกณฑ์การตัดสินและกติกาเข้มงวดมากนัก เพราะไม่มีการพักยก ไม่มีการให้น้ำ ไม่มีพี่เลี้ยง ไม่มีกรรมการ และไม่มีกำหนดระยะเวลาแน่นอนในการแข่งขัน ส่วนเกณฑ์ในการตัดสินนั้น ถ้าหากนักสิละฝ่ายใดสามารถทำให้คู่ต่อสู้ล้มลงได้เพียงฝ่ายเดียวโดยที่ตนเองไม่ล้มเลยถือว่าเป็นฝ่ายชนะขาด แต่ถ้าต่างฝ่ายต่างไม่ล้มหรือล้มลงพอๆ กัน ผู้ชมจะเป็นผู้ตัดสินโดยใช้เสียงปรบมือ สำหรับกติกาในการต่อสู้มีข้อห้าม ได้แก่ ห้ามใช้นิ้วแทงตา ห้ามบีบคอ ห้ามชกต่อยและใช้เข่าแบบมวยไทย ห้ามเตะหรือตัดล่างแบบมวยไทย และห้ามใช้ศอกสั้นและศอกยาวแบบมวยไทย [68]

การต่อสู้ของสิละนั้นมักต่อสู้บนพื้นดิน ซึ่งอาจเป็นในสนามหรือลานบ้านโดยไม่ต้องยกพื้นเวทีหรือกั้นเชือก ถ้าจัดให้มีการต้อสู้บนเวทีนั้น เวทีที่ใช้ในนิยมยกเวทีรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กั้นเชือกกว้างประมาณ 10 หลา ยาว 13 หลา สูง 1 หลา ปูพื้นเวทีด้วยไม้กระดาน การแต่งกายของนักสิละนิยมแต่งกายรัดกุมสวยงาม แต่ให้เคลื่อนไหวแขนขาพลิกพลิ้วลำตัวได้สะดวก การแต่งกายจึงนิยมโพกผ้าที่ศีรษะ สวมเสื้อคอตั้งแขนกระบอกหลวมๆ ส่วนกางเกงใช้กางเกงขายาวแบบกางเกงจีน มีผ้าลวดลายสวยงามพันทับจากเอวถึงเหนือเข่า และใช้ผ้าคาสะเอวทับอีกชั้นหนึ่ง ไม่สวมรองเท้า เครื่องดนตรีประกอบด้วย มือแน (กลองแขก) 2 ใบ ฆง (ฆ้อง) 1 ใบ และ ซูนา (ปี่) 1 เลา

เมื่อนักสิละขึ้นเวทีหรือสังเวียนแล้ว ดนตรีสิละจะบรรเลงเพื่อให้นักสิละรำไหว้ครูโดยผลัดกันรำทีละคน ขณะรำไหว้ครูนักสิละจะว่าคาถาอาคมเป็นภาษาอาหรับเพื่อขอพร 4 ประการ คือ ขออโหสิกรรมแก่คู่ต่อสู้ ขอให้ปลอดภัยจากการต่อสู้ ขอให้เป็นที่รักของเพื่อนบ้าน และขอให้ท่านผู้ชมนิยมศรัทธา เมื่อนักสิละไหว้ครูเสร็จ ก่อนการต่อสู้นักสิละทั้งคู่จะกระทำความเคารพซึ่งกันและกัน เรียกว่า "สลามมัต" คือ ต่างฝ่ายต่างยื่นมือทั้งสองข้างออกมาสัมผัสกันแล้วเมาแตะที่หน้าผากและอกของตนเอง ต่อจากนั้นจึงเริ่มต่อสู้กันตามศิลปะการต่อสู้แบบสิละ เช่น มีการกระทืบเท้าหรือปรบมือ หรือเอาฝ่ามือตีที่ต้นขาของตนเองเพื่อให้เกิดเสียงดังเป็นการข่มขวัญคู่ต่อสู้ เมื่อลองเชิงกันพอสมควรแล้วต่างฝ่ายต่างก็จะหาทางเข้าพิชิตคู่ต่อสู้ คือ หาจังหวะใช้มือฟาด ใช้เท้าดันร่าง หรือใช้เท้าเหยียบเข่าคู่ต่อสู้ พลัดกันรุกผลัดกันรับอยู่ไปมาเพื่อให้คู่ต่อสู้ล้มลง [69]

---

[67] ไพบูลย์ ดวงจันทร์, วัฒนธรรมสัมพันธ์, (ยะลา : ยะลาการพิมพ์, 2532), หน้า 39-42.

[68] เรื่องเดียวกัน หน้า 43-45.

[69] สมปราชญ์ อัมมะพันธ์, กีฬาพื้นเมืองภาคใต้ (ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2541), หน้า 158.

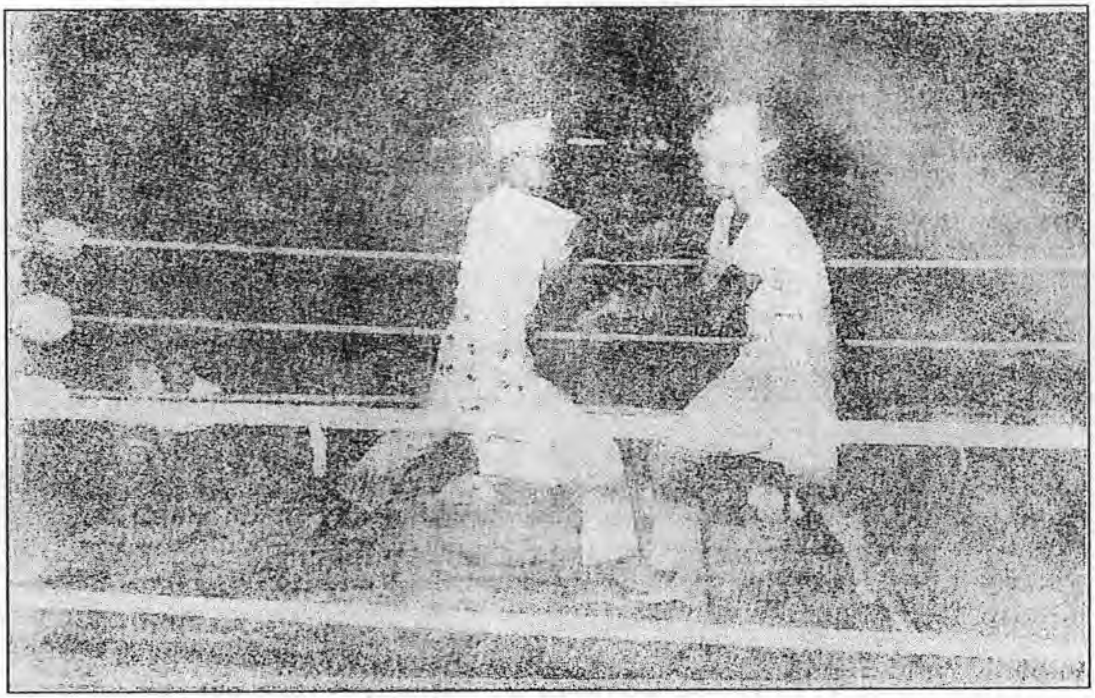

ภาพที่ 6 : การแข่งขันสิละต่อสู้บนสังเวียนเช่นเดียวกับมวยไทย สิละมือเปล่าหรือเรียกอีกอย่างว่า "สิละยาโต๊ะ" ในอดีตนิยมต่อสู้กันบนเวทีที่เรียกว่า "เกอลังกัง" เป็นลักษณะเวทีรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ากั้นเชือกกว้างประมาณ 10 หลา ยาว 13 หลา ยกเวทีสูงประมาณ 1 หลา ปูพื้นเวทีด้วยไม้กระดานเรียบคล้ายเวทีที่ใช้ชกมวยไทย ลักษณะการแต่งกายของคู่ต่อสู้จะสวมเสื้อยืดแขนสั้น นุ่งกางเกงขายาวทรงกระบอก นุ่งผ้าทับกางเกงยาวเหนือเข่า ศีรษะโพกด้วยผ้าพับเป็นจีบมียอดเป็นปลายแหลมเล็กน้อยไม่สวมรองรอง

ที่มา : ประพนธ์ เรืองณรงค์, ตำนานการละเล่นและภาษาชาวใต้, (กรุงเทพฯ : โพธิ์สามต้นการพิมพ์, 2519), หน้า 81.

ระยะหลังสิละเป็นกีฬาพื้นเมืองที่เจ้าภาพนิยมจัดแสดงขึ้น เพื่อความสนุกสนานในงานรื่นเริงหรือในงานพิธีต่างๆ ของชาวไทยมุสลิม ไม่ได้เป็นศิลปะของการต่อสู้ซึ่งฝังลึกอยู่ในจิตใจและสามารถแสดงออกมาได้โดยอัตโนมัติเมื่อมีการต่อสู้เฉพาะหน้า ลีลาท่าทางการต่อสู้ได้ได้เปลี่ยนแปลงจากการต่อสู้ป้องกันตัวเป็นการแสดงท่าทางร่ายรำมากกว่า การเล่นต่อสู้กันเพื่อเอาแพ้ชนะจึงมีน้อยและไม่มีการพนันขันต่อกัน สิละจึงเกือบกลายเป็นศิลปการแสดงไป ประกอบกับมีกีฬาประเภทอื่น เช่น มวยไทย ซึ่งเป็นกีฬาที่คล้ายกับสิละแต่มีความสนุกสนานและน่าตื่นเต้นมากกว่า ดังนั้นผู้ที่นิยมสิละจึงค่อยๆ มีจำนวนลดลงทั้งผู้ชมและผู้ที่สามารถเล่นสิละได้ เนื่องจากหันมานิยมมวยไทยซึ่งมีลีลาพลิกแพลงและดุเดือดมากกว่า

ต่อมาในปี พ.ศ. 2533 จังหวัดปัตตานีเป็นเจ้าภาพจัดงานวัฒนธรรมสัมพันธ์จังหวัดชายแดนภาคใต้ ระหว่างวันที่ 2-4 สิงหาคม 2533 ณ สนามศักดิ์เสนีย์ จังหวัดปัตตานี การจัดงานส่งเสริมวัฒนธรรมสัมพันธ์จังหวัดชายแดนภาคใต้นี้สืบเนื่องมาจากจังหวัดชายแดนภาคใต้ประกอบด้วย จังหวัดนราธิวาส จังหวัดปัตตานี จังหัดยะลา จังหวัดสตูล และจังหวัดสงขลาได้ร่วมกันจัดงานส่งเสริมวัฒนธรรมสัมพันธ์จังหวัดชายแดนภาคใต้ในปี พ.ศ. 2526 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประสานความสัมพันธ์อันดีต่อกันระหว่างประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ดังกล่าว ซึ่งจากการที่นับถือศาสนาแตกต่างกัน โดยเฉพาะประชาชนที่นับถือศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม บางครั้งอาจมีความเข้าใจไม่ตรงกันจึงทำให้ไม่ประสานสัมพันธ์อันดีต่อกัน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับสถานการณ์บ้านเมืองเป็นเหตุสำคัญ และในยามปกติลักษณะความเป็นอยู่ในสังคมต่างกันจึงไม่มีความสัมพันธ์ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ลักษณะสังคมความเป็นอยู่จึงไม่เอื้ออำนวยต่อการสร้างความมั่นคงให้เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังนั้น คณะอนุกรรมการอำนวยการส่งเสริมวัฒนธรรมสัมพันธ์จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมีผู้อำนวยการศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นประธานอนุกรรมการ และเลขาธิการคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติเป็นที่ปรึกษา โดยมีความเห็นว่าสถานการณ์ในปัจจุบันมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ระหว่างประชาชนที่นับถือศาสนาที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ เพื่อสร้างเสริมความมั่นคงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังนั้นจึงได้อนุมัติให้จัดกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมจังหวัดชายแดนภาคใต้ และได้เริ่มส่งเสริมมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2526 ซึ่งได้จัดกิจกรรมส่งเสริมในแต่ละปีและได้พัฒนารูปแบบมาโดยตลอด จนกระทั่งถึงปีพ.ศ. 2529 ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดต่างๆ ร่วมดำเนินการจัดรูปแบบของงาน กำหนดให้จังหวัดนราธิวาสเป็นเจ้าภาพ จัดกิจกรรม 4 ลักษณะ คือ การจัด นิทรรศการและสาธิต การแสดงกลางแจ้งและการแสดงบนเวที การแข่งขันกีฬาประชาชน (กีฬาพื้นบ้าน) เช่น ตะกร้อวง ตะกร้อลอดบ่วง สิละ แข่งขันปอกมะพร้าว หมากรุกไทย หมากขุม เป็นต้น และการจำหน่ายผลิตภัณฑ์และสินค้าราคาถูก จากการที่ได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดงานในครั้งนี้ทำให้ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดต่างๆ ร่วมส่งกิจกรรมเข้าร่วมงานมากมาย โดยเฉพาะสิละซึ่งมีทั้งรูปแบบของกีฬาพื้นบ้าน และการแสดงพื้นบ้าน จึงทำให้สิละได้รับการอนุรักษ์ฟื้นฟูใน ปี พ.ศ.2529 เป็นต้นมา [70]

การจัดงานวัฒนธรรมสัมพันธ์จังหวัดชายแดนภาคใต้ดังกล่าว ได้จัดสืบต่อกันมาโดยตลอดในปีพ.ศ. 2530 ได้กำหนดจัดงานวัฒนธรรมสัมพันธ์จังหวัดชายแดนภาคใต้ ร่วมกับงานมหกรรมวัฒนธรรมพื้นบ้านไทย' 30 ณ วิทยาลัยครูสงขลา ระหว่างวันที่ 8-14 สิงหาคม 2530 รวม 7 วัน 7 คืน ทั้งนี้เพื่อเป็นการส่งเสริมปีการท่องเที่ยวไทย และเป็นการสนับสนุนงานมหกรรมวัฒนธรรม

---

[70] ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสตูล, งานวัฒนธรรมสัมพันธ์จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล : ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสตูล, 2531), หน้า 3-6.

พื้นบ้านไทย' 30 อีกทางหนึ่ง ในปี พ.ศ. 2531 จังหวัดสตูลเป็นเจ้าภาพในการจัดงาน กำหนดจัดงานขึ้นระหว่างวันที่ 4 - 6 สิงหาคม 2531 ณ โรงเรียนพิมานพิทยาสรรค์ จังหวัดสตูล ในปีพ.ศ. 2532 จังหวัดยะลาเป็นเจ้าภาพจัดให้มีกิจกรรม 5 ประเภท คือ การจัดขบวนแห่ทางวัฒนธรรม การแสดงกลางแจ้งและการแสดงบนเวที การจัดนิทรรศการของวัฒนธรรมและสาธิตหัตถกรรมพื้นบ้าน การแข่งขันกีฬาพื้นเมือง และการประกวดของวัฒนธรรม โดยกำหนดจัดงานขึ้นระหว่างวันที่ 5-7 สิงหาคม พ.ศ. 2532 ณ สนามโรงพิธีช้างเผือก จังหวัดยะลา และจัดร่วมกับงานฟื้นฟูประเพณีของดีเมืองยะลา งานวันทุเรียนเมืองยะลา ซึ่งจัดขึ้นที่เดียวกันในวันที่ 5 - 9 สิงหาคม พ.ศ. 2532 [71]

2) สิละในรูปแบบกีฬาปันจักสิลัต

ในปี พ.ศ. 2533 คณะกรรมการโอลิมปิกแห่งประเทศไทยได้จัดตั้งสมาคมปันจักสีลัตแห่งประเทศไทยขึ้น เมื่อวันที่ 16 พฤศจิกาย 2533 มีสำนักงานอยู่ที่อาคารอเนกประสงค์ ภาควิชาพละศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี สมาคมนี้เป็นสมาคมกีฬาสมัครเล่นอยู่ในเครือสมาคมกีฬาสมัครเล่นของคณะกรรมการโอลิมปิกแห่งประเทศไทย และเป็นสมาคมของสมาพันธ์ปันจักสิลัตระหว่างประเทศ (The International Pencak Silat Federation) [72] การจัดตั้งสมาคมปันจักสีลัตแห่งประเทศไทยขึ้นนี้สืบเนื่องมาจากในปี พ.ศ. 2530 สิละได้รับการบรรจุเข้าแข่งขันในกีฬาซีเกมส์ครั้งที่ 14 เป็นครั้งแรก ณ ประเทศอินโดนีเซียระหว่างวันที่ 9-20 กันยายน 2530 ซึ่งประเทศอินโดนีเซียเป็นเจ้าภาพและได้เชิญชวนให้ประเทศต่างๆ ในกลุ่มประเทศอาเซียนให้การสนับสนุนโดยส่งทีมนักกีฬาปันจักสิลัตเข้าร่วมแข่งขันรวมทั้งประเทศไทยด้วย ในการนี้ประเทศอินโดนีเซียได้ส่งผู้เชี่ยวชาญกีฬาปันจักสิลัตมาจากอินโดนีเซียมาเพื่อช่วยฝึกหัดและแนะนำวิธีการเล่นและกติกาการแข่งขันด้วย

คำว่า "ปันจักสิลัต" มาจากภาษาอินโดนีเซียว่า "Penjag Silat" หมายถึง ศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวโดยใช้มือและเท้าเปล่าอย่างมีท่วงท่าร่ายรำและลีลาการเคลื่อนไหวที่สง่างามมีศิลปะ [73] เมื่อพิจารณาคำและความหมายของคำว่าปันจะสิละแล้วก็คล้ายคลึงกับสิละ (Silat) ของชาวไทยมุสลิมภาคใต้ แต่ในภาษาไทยภาคใต้นิยมพูดตัดคำให้สั้นลง และออกเสียงตามสำเนียงภาษาพูดท้องถิ่นเป็น "สิละ" หรือ "ซิละ" หรือ "ซีละ"

---

[71] ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดยะลา, วัฒนธรรมสัมพันธ์ (ยะลา : ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดยะลา, 2532), หน้า 4.

[72] ประชา ฤาชุตกุล, ปันจักสิลัต (ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2543), หน้า 2.

[73] เฉลิม มากนวล, "ปัญจะสิละกีฬาใหม่ในซีเกมส์," วาราสารรูสะมิแล 11, ฉบับที่ 1 (กันยายน-ธันวาคม 2530) :32.

ลักษณะการต่อสู้แบบปันจะสิละเป็นการต่อสู้โดยใช้มือเท้าแบบมวยไทย ต่างกันที่ไม่ได้สวมนวม ใช้มือเปล่า จะกำหมัด แบมือ คว่ำมือ หงายมือ จะชกต่อย ตบ ศอกได้ทั้งนั้น การใช้เท้าได้แก่ การถีบ เตะ เข่า ไม่จำกัด จำกัดแต่เพียงเป้าหมาย บริเวณที่เป็นเป้าหมายในการโจมตีคือ อก ท้อง สีข้างซ้าย-ขวา และบริเวณหลังเท่านั้น ส่วนบริเวณที่ไม่ใช่เป้าหมายในการโจมตีคือส่วนที่เลยไหล่ขึ้นไป คือ ลำคอ ศีรษะ และอวัยวะส่วนล่างคือ อวัยวะเพศ ต้องใส่กระจับ ส่วนแขนและขาไม่ใช่เป้าหมายที่ถูกต้อง แต่ถ้าคู่ต่อสู้ทำถูกแขนขาก็ไม่เป็นไรแต่ไม่มีคะแนนให้ บริเวณเป้าหมาย คือ บริเวณอกและท้อง สีข้างและหลัง มีเครื่องป้องกันเรียกว่า "เกราะ" หรือ "Body Protector" เพราะฉะนั้นส่วนที่ห้ามคือ บริเวณลำคอ หน้า และศีรษะ เนื่องจากเป็นส่วนที่อันตราย

กีฬาปันจักสิลัตที่มีการแข่งขันในระดับนานาชาติในปัจจุบันนี้ อยู่ภายใต้กติกาและระเบียบการแข่งขันของสหพันธ์ปันจักสิลัตนานาชาติ ตั้งอยู่ ณ นครจาการ์ตา ประเทศอินโดนีเซีย ซึ่งกีฬาปันจักสิลัตได้บรรจุให้มีการแข่งขันในกีฬาซีเกมส์เป็นครั้งแรกในกีฬาซีเกมส์ครั้งที่14 ณ นครจาการ์ตา ประเทศอินโดนีเซีย เมื่อ ปี พ.ศ. 2530 ต่อมาในการแข่งขันกีฬาซีเกมส์ครั้งที่ 15 ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย ระหว่างวันที่ 20-31 สิงหาคม พ.ศ. 2532 กีฬาปันจักสิลัตได้ใช้ชื่อว่า "สิลัต โอลาราก้า" (Silat Olahraga) คำว่า "โอลาราก้า" หมายถึง กีฬา [74]

กีฬาปันจักสิลัตได้เปลี่ยนโครงสร้างโดยจัดประเภทของการแข่งขัน ซึ่งเดิมให้มีการแข่งขัน 2 ประเภท ในการแข่งขันชิงแชมป์นานาชาติและการแข่งขันชิงแชมป์โลก คือ ประเภทการต่อสู้และการแสดงศิลปะการต่อสู้ (เป็นการแสดง) แต่การแข่งขันปันจักสิลัตในกีฬาซีเกมส์ครั้งที่ 14-18 มีการแข่งขันประเภทเดียว คือ ประเภทการต่อสู้ ต่อมาได้เปลี่ยนแปลงโดยแยกการแข่งขันออกเป็น 4 ประเภท เริ่มใช้ครั้งแรกในการแข่งขันปันจักสิลัตชิงแชมป์โลก ปี 1997 (2540) ณ ประเทศมาเลเซีย และในการแข่งขันกีฬาซีเกมส์ครั้งที่ 19 ณ ประเทศอินโดนีเซีย [75] ซึ่งประกอบด้วย

(1) วิราลากา (Wiralaga) เป็นการแข่งขันที่เป็นการต่อสู้จริง (Flighting) แบ่งการแข่งขันเป็นรุ่นตามน้ำหนักตัวของนักกีฬา ชาย มี 10 รุ่น เรียกชื่อรุ่นตามลำดับตัวอักษร A-J เริ่มจากน้ำหนักต่ำสุด 50 กิโลกรัม (รุ่นA) และเพิ่มทุกๆ 5 กิโลกรัมในแต่ละรุ่น สำหรับหญิงมี 5 รุ่น (A-E) รวมทั้งหมด 15 รุ่น (15 เหรียญทอง) เช่นเดียวกับที่เคยแข่งขันในกีฬาซีเกมส์ทุกๆ ครั้งที่ผ่านมา

---

[74] ประชา ฤาชุตกุล, ปันจักสิลัต (ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2543), หน้า 8.

[75] ประชา ฤาชุตกุล, "ปันจักสิลัตเหรียญทองสุดท้ายของไทยในซีเกมส์," วาราสารรูสะมิแล 13, ฉบับที่ 1 (กันยายน-ธันวาคม 2532) : 12.

(2) วิรากานา (Wiragana) หรือ ตุงการ์ (Tunggal) เป็นการแข่งขันในรูปแบบของการแสดง (ศิลปะ) ของนักกีฬา 1 คน (ประเภทเดี่ยว) หรือ (Single) แยกเป็นชาย (Putra) หญิง (Putri) รวม 2 เหรียญทอง แสดงศิลปะการต่อสู้ปันจักสิลัตด้วยมือเปล่าและประกอบอาวุธ การแต่งกายสวยงามตามประเพณีของปันจักสิลัต มีดนตรีประกอบในการแสดง

(3) วิราซิงกา (Wirasanggha) หรือ แกนดา (Ganda) เป็นการแข่งขันในรูปแบบของการแสดง (ศิลปะ) ของนักกีฬา 2 คน ทีมเดียวกัน (ประเภทคู่) หรือ (Double) แยกเป็นชายและหญิง รวม 2 เหรียญทอง แสดงศิลปะการต่อสู้ปันจักสิลัตด้วยท่ามือเปล่าและประกอบอาวุธ การแต่งกายตามประเพณีของปันจักสิลัต มีดนตรีประกอบในการแสดง

(4) วิราโลกา (Wiraloga) หรือ รีกู (Regu) เป็นการแข่งขันในรูปแบบของการแสดง (ศิลปะ) เป็นกลุ่มหรือทีมของนักกีฬา 3 คน และ 5 คน ดังนี้

- แบบ 3 คน เรียกว่า "จูรัส วาจิบ รีกู" (Julus Wajip Regu) เป็นการแสดงศิลปะเป็นทีมเดียวรวมกัน 3 คน ด้วยท่ามือเปล่า โดยใช้ท่าการแสดงตามที่กำหนดให้ (ท่าบังคับ) และแต่งกายชุดปันจักสิลัตสีดำเหมือนกัน ไม่มีดนตรีประกอบในการแสดง แยกเป็นชายและหญิง รวม 2 เหรียญทอง
- แบบ 5 คน เรียกว่า "จูรัส เบบัส รีกู" (Julus Bebas Regu) เป็นการแสดงศิลปะเป็นทีมเดียวรวมกัน 5 คน ด้วยท่ามือเปล่า และ/หรือ มีอาวุธประกอบโดยใช้ท่าทางในการแสดงอิสระ (Free Style) การแต่งกายตามประเพณีของปันจักสิลัต มีดนตรีประกอบในการแสดง มีการแข่งขันในกีฬาซีเกมส์ครั้งที่ 19 แต่ไม่มีในการแข่งขันกีฬาซีเกมส์ครั้งที่ 20

ปีพ.ศ. 2535 ระหว่างวันที่ 25-29 เมษายน สมาคมปันจักสิลัตแห่งประเทศไทยเป็นเจ้าภาพจัดการแข่งขันปันจักสิลัตชิงชนะเลิศประเทศไทยและนานาชาติ เชิญ 17 ประเทศเข้าร่วมการแข่งขัน ณ มหาวิทยาลัยสงขานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี และสมาคมปันจักสิลัตแห่งประเทศไทยได้ส่งนักกีฬาเข้าร่วมการแข่งขันจำนวน 15 คน

ปีพ.ศ. 2542 สมาคมปันจักสิลัตแห่งประเทศไทยร่วมกับมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี จัดการแข่งขันปันจักสิลัตชิงชนะเลิศแห่งประเทศไทย ระหว่างวันที่ 26 - 29 มีนาคม 2542 ณ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี โดยมีนักกีฬาจากหน่วยงานต่างๆ 13 หน่วยงาน ซึ่งส่งนักกีฬารวม 100 คนเข้าร่วมการแข่งขัน ผศ. ดร. ประชา ฤาชุตกุล เลขาธิการสมาคมปันจักสิลัตแห่งประเทศไทย กล่าวว่านักกีฬาที่ชนะเลิศในการแข่งขันครั้งนี้ส่วนหนึ่งจะได้รับการพิจารณาคัดเลือก

ให้เข้าเก็บตัวฝึกซ้อม ณ หาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2542 เป็นต้นไป เพื่อไปร่วมแข่งขันในกีฬาซีเกมส์ครั้งที่ 20 ณ ประเทศบรูไน ระหว่างวันที่ 7 -19 สิงหาคม 2542

ภาพที่ 7 : การแข่งขันกีฬาปันจักสิลัต ในกีฬาซีเกมส์ครั้งที่ 14 ณ นครจาร์กาตา ประเทศอินโดนีเซีย นักกีฬาหญิงในภาพ (ซ้ายมือ) มานิตย์ สุขแก้ว (ขวามือ) นักกีฬาหญิงของประเทศอินโดนีเซีย ลักษณะการแต่งกาย ผู้แข่งขันจะแต่งกายด้วยชุดสีดำ เสื้อแขนยาว และกางเกงขายาวมีลักษณะคล้ายชุดของยูโด ลำตัวจะสวมเกราะทับอีกชั้นหนึ่งเรียกว่า "Body Protector"

ที่มา : ประชา ฤาชุตกุล, "ปันจักสิลัตเหรียญทองสุดท้ายของไทยในซีเกมส์," วาราสารรูสะมิแล 13, ฉบับที่ 1 (กันยายน-ธันวาคม 2532) : ภาพหน้าปก.

จากข้อมูลดังกล่าว สันนิฐานว่าสิละน่าจะได้มีการพัฒนาเป็นกีฬาพื้นเมืองมาตั้งแต่สมัยโบราณ เป็นลักษณะของการฝึกหัดการต่อสู้ป้องกันตัวยามว่างจากการทำศึกสงคราม และเพื่อเป็นการประลองฝีมือหรือประลองกำลังกัน ต่อมาเมื่อศึกสงครามสงบลงสิละจึงได้พัฒนาเป็นกีฬาพื้นเมืองและแพร่หลายกันในหมู่ชาวพื้นเมืองปัตตานี และนิยมเล่นกันมาจนปรากฏหลักฐานในสมัยรัชการที่ 5 เป็นต้นมา จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2529 พบว่า ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดต่างๆ ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้แก่ จังหวัดปัตตานี นราธิวาส สตูล ยะลา และสงขลา ได้ร่วมกันจัดงานวัฒนธรรมสัมพันธ์ขึ้น และได้จัดให้มีการ

แข่งขันกีฬาพื้นบ้านสิละในงานดังกล่าว และเวียนกันเป็นเจ้าภาพจัดงานเรื่อยมาจนถึงจังหวัดปัตตานีเป็นเจ้าภาพในปี พ.ศ. 2533 ในช่วงระยะเวลาเดียวกันนี้สิละได้พัฒนาเป็นกีฬาปัญจักสิลัตซึ่งเริ่มใช้ในการแข่งขันในกีฬาเอเชี่ยนเกมส์ในปี พ.ศ. 2530 ครั้งที่ 14 ที่นครจาร์กาตา ประเทศอินโดนีเซีย และในปี พ.ศ. 2533 คณะกรรมการโอลิมปิกแห่งประเทศไทยได้จัดตั้งสมาคมปันจักสีลัตแห่งประเทศไทยขึ้นเมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน 2533 มีสำนักงานอยู่ที่อาคารอเนกประสงค์ ภาควิชาพละศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ปัจจุบันไม่ปรากฏว่ามีการจัดการแข่งขันสิละในรูปแบบกีฬาพื้นเมืองในจังหวัดปัตตานีอีกเลย

2.4.4 ความเป็นมาของสิละในรูปแบบของการแสดงพื้นเมือง

สิละเป็นการแสดงพื้นเมืองในงานรื่นเริงหรืองานพิธีสำคัญของชาวจังหวัดปัตตานีมาตั้งแต่สมัยโบราณ ปรากฏหลักฐานในจดหมายเหตุว่าแสดงหน้าพระที่นั่งในสมัยรัชการที่ 5 เป็นต้นมา จากการศึกษาค้นคว้าผู้วิจัยขอนำเสนอเป็นหัวข้อดังต่อไปนี้

1) การแสดงสิละประกอบในขบวนแห่นก

(1) เมื่อครั้งพระยาวิชิตภักดีหรือตนกูอับดุลกอเดร์ อดีตเจ้าเมืองปัตตานี (ระหว่างปี พ.ศ. 2442-2452 สมัยแบ่งการปกครองปัตตานีเป็นเจ็ดหัวเมือง) จัดพิธีสุหนัตให้แก่ตนกูจิซึ่งเป็นน้องชายก็ได้จัดให้ผู้เข้าสุหนัตขี่นกเข้าขบวนแห่ ซึ่งจัดอย่างเอิกเกริกใหญ่โตด้วย [76]

(2) ปีพ.ศ. 2448 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชการที่ 5 เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมพสกนิกรภาคใต้ ชาวเมืองปัตตานีก็ได้จัดขบวนแห่นกถวายเพื่อแสดงความจงรัก ภักดีแต่ด้วยเรือกลไฟพระที่นั่งติดสันดอนแล่นเข้าไปยังตัวเมืองไม่ได้ เจ้าเมืองปัตตานี (พระยาวิชิตภักดี) และเจ้าเมืองยะหริ่ง (พระยาพิพิธเสนามาตย์) จึงจัดขบวนเรือรับเสด็จโดยใช้หัวนกกาฆะซูรอติดโขนเรือพระที่นั่งอัญเชิญเสด็จพระราชดำเนินสู่เมืองปัตตานี แทนขบวนแห่นก [77]

---

[76] อนันต์ วัฒนานิกร, <u>แลหลังเมืองปัตตานี</u> (กรุงเทพฯ : หจก. ศิริวัฒนาการพิมพ์, 2528), หน้า 61.

[77] อนันต์ วัฒนานิกร, <u>แลหลังเมืองปัตตานี</u> (กรุงเทพฯ : หจก. ศิริวัฒนาการพิมพ์, 2528), หน้า 61.

(3) พ.ศ. 2458 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชการที่ 6 เสด็จปัตตานี จากหนังสือจดหมายเหตุระยะทางเสด็จพระราชดำเนินเลียบมณฑลปักษ์ใต้ ตั้งแต่วันที่ 4 มิถุนายน ถึง วันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ. 2458 จดหมายเหตุดังกล่าวนี้ผู้เขียนใช้นามปากกาว่า "สักขี" เป็นผู้บันทึกความว่า

"วันพฤหัสบดี ที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2458 ครั้นเวลาบ่าย 4 โมง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเครื่องสนามเสือป่าทรงรถยนต์พระที่นั่งไปเสด็จออกพลับพลาในสนามเมืองปัตตานี... กำนันตำบลต่างๆ พร้อมด้วยราษฎรในจังหวัดปัตตานีตลอดทั่วทุกหัวเมืองจัดมาถวายทอดพระเนตรเฉลิมพระเกียรติ เพื่อแสดงความซื่อตรงจงรักภักดีต่อใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท เป็นกระบวนรูปสัตว์บกและสิ่งต่างๆ ประกวดฝีมือกันทุกถิ่นตำบล...มีธงบอกตำบลแห่งกระบวนแห่ทุกตำบลๆ เครื่องแห่หลั่นๆ เข้ามา รูปสัตว์แลสิ่งของอันหนึ่งๆ มีคนหามตั้ง 50-60 คน...ในขบวนหมวดหนึ่งๆ พระยาเมืองเดินนำมา มีหญิงทูนบายศรีเหนือศีรษะเดิน 2 แถวน่ากระบวนแลมีหญิงโปรยข้าวตอกดอกไม้ ตามกระบวนมีฆ้องกลองเครื่องคนตรีแลมหรสพแลคนตามกระบวน แต่ละกระบวนๆ เป็นจำนวนมากตั้ง 300-400 คน กว่าจะสุดท้ายกระบวนกินเวลาครึ่งชั่วโมงกว่า แล้วกระบวนวกกลับมาหยุดหน้าพลับพลา" [78]

ในคราวที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชการที่ 6 เสด็จพระราชดำเนินมณฑลปัตตานีเมื่อปี พ.ศ. 2458 นั้น ผู้ว่าราชการเมืองต่างๆ ได้จัดขบวนแห่นกเข้าร่วมแห่ถวายทอดพระเนตรเพื่อเฉลิมพระเกียรติถึง 65 ขบวน ในขบวนแห่ต่างๆ จะพบว่านอกจากมีนกแล้วยังพบว่ามีรูปสัตว์บกสัตว์น้ำและสิ่งของต่างๆ หลายชนิดประกอบในขบวนแห่ และในแต่ละขบวนมีคนตรีและมหรสพประกอบขบวนแห่ในขบวนทุกขบวน ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า มหรสพดังกล่าวที่ประกอบในขบวนแห่นี้ก็คือสิละนั่นเอง

(4) ปี พ.ศ. 2472 พระบาทสมเด็จพระพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชการที่ 7 และพระราชินีเสด็จประพาสมณฑลปัตตานีเพื่อทอดพระเนตรสุริยุปราคา ที่อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ในครั้งนั้นชาวเมืองปัตตานีได้จัดขบวนแห่นกถวายเพื่อทอดพระเนตรและเฉลิมพระเกียรติ นอกจากนี้ยังมีการแสดงมหรสพและการละเล่นกีฬาพื้นเมืองจัดแสดงถวายหน้าพระที่นั่งหลายชนิดด้วยกัน เช่น สิละกริช รองเง็ง โตแปง ชนวัว เป็นต้น [79]

---

[78] แปลก ศิลปกรรมพิเศษ, "รัชการที่ 6 เสด็จปัตตานี" วาราสารรูสะมิแล 8 ,ฉบับที่ 1 (กันยายน-ธันวาคม 2527) : 50-51.

[79] (ภาพยนตร์ส่วนพระองค์, วีดีทัศน์ เรื่อง "รัชการที่ 7 เสด็จประพาสปัตตานี")

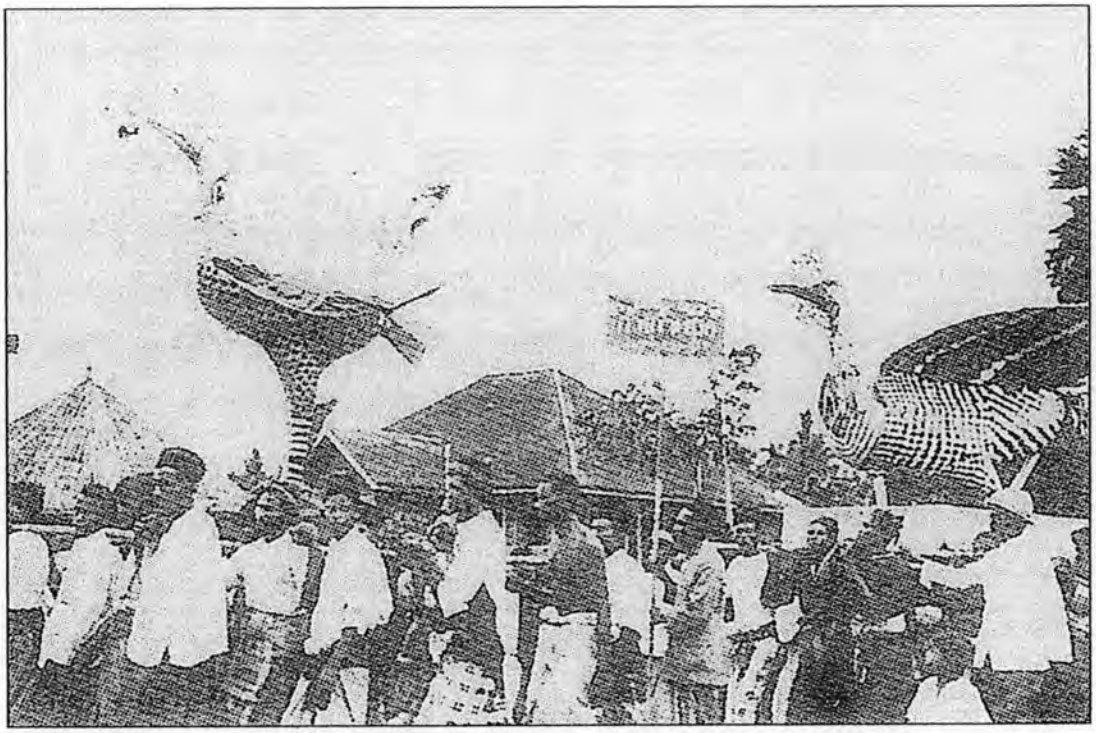

ภาพที่ 8 : ภาพขบวนแห่นกของชาวเมืองปัตตานี ในสมัยรัชการที่ 7 ปี พ.ศ. 2472 ในภาพนกทั้งสองตัวคือ "นกกาเฆาะสุรอ" มีลักษณะคล้ายหงส์ เป็นนกที่นิยมประดิษฐ์เข้าขบวนแห่ของชาวพื้นเมืองปัตตานีเนื่องจากมีลักษณะสง่างามจะเห็นได้ว่าการตั้งชื่อนกดังกล่าวได้รับอิทธิพลมาจากวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ ซึ่งรับมาจากชาวอินเดียและชวา ลักษณะการแต่งกายแต่งกายของชาวพื้นเมืองจะแต่งกายตามวัฒนธรรม คือสวมเสื้อแขนสั้นหรือยาวคอตั้งผ่าอก นุ่งโสร่งเป็นลวดลายตาหมากรุก หรือสวมกางเกงขายาวทรงกระบอกนุ่งผ้าทับกางเกงอีกชั้นหนึ่ง และสวมหมวกกำมะหยี่สีต่างๆ เรียกว่า "หมวกซอเกาะ"

ที่มา : ธนาคารไทยพาณิชย์, สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ฉบับต้นแบบ (กรุงเทพฯ : อมรินทร์ พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด, 2538), หน้า 127.

(5) ปีพ.ศ. 2502 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชการที่ 9 และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถฯ เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมประชาชนภาคใต้ ชาวเมืองปัตตานีได้จัดขบวนแห่นกเพื่อรับเสด็จ [80]

---

[80] อนันต์ วัฒนานิกร, แลหลังเมืองปัตตานี (กรุงเทพฯ : หจก. ศิริวัฒนาการพิมพ์, 2528), หน้า 61.

ภาพที่ 9 : ภาพขบวนแห่นกของชาวเมืองปัตตานี ในสมัยรัชการที่ 9 พ.ศ. 2502 เพื่อรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชการที่ 9 และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถฯ เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมประชาชนภาคใต้ ปีพ.ศ. 2502 นกในขบวนแห่ดังกล่าวคือนก "กาเฆาะสุรอ" ซึ่งเป็นนกที่นิยมประดิษฐ์เข้าขบวนแห่ของชาวพื้นเมืองปัตตานี จะเห็นได้ว่าลักษณะการแต่งกายแต่งกายของผู้ร่วมขบวนแห่ จะแต่งกายตามแบบวัฒนธรรมมลายูโดยสวมเสื้อตือโละบลางอ นุ่งกางเกงขายาวทรงกระบอก นุ่งผ้าทับกางเกงเหนือเข่าศีรษะโพกผ้าพับเป็นจีบ สะเอวเหน็บกริช และมือถือหอก

ที่มา : สำเนาภาพจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ ในวันที่ 31 ตุลาคม 2549

(6) ปีพ.ศ. 2514 การแสดงขบวนแห่นกของจังหวัดปัตตานี ในพิธีเปิดการแข่งขันกีฬาเขตแห่งประเทศไทย ครั้งที่ 14 วันที่ 22 มีนาคม 2524 ณ สนามกีฬากลางจังหวัดปัตตานี [81]

---

[81] จังหวัดปัตตานี, กีฬาเขตแห่งประเทศไทย ครั้งที่ 14 จังหวัดปัตตานี วันที่ 22-28 มีนาคม 2524 (กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์, 2524), ไม่ปรากฏเลขหน้า.

(7) ปีพ.ศ. 2543 การแสดงสิละในขบวนแห่นกหน้าพระที่นั่ง สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนารถ ณ ศูนย์ศิลปาชีพวัดช้างไห้ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี โดยคณะพิกุลทอง [82]

จากข้อมูลดังกล่าว จะเห็นได้ว่าประเพณีแห่นกเป็นวัฒนธรรมของชาวเมืองปัตตานีมาตั้งแต่สมัยโบราณ นับตั้งแต่ชาวเมืองปัตตานีรับประเพณีแห่นกดังกล่าวมาจากชวาราวปี พ.ศ. 2060 ตรงกับสมัยสุลต่านอิสมาอีล ชาร์ และนิยมแพร่หลายในหมู่ชาวพื้นเมืองซึ่งนิยมจัดให้มีขบวนแห่นกในพิธีเข้าสุหนัต และองค์ประกอบอย่างหนึ่งของขบวนแห่นกคือสิละซึ่งเรียกว่า "สิละยาวอ" จึงสันนิษฐานได้ว่าสิละเริ่มพัฒนาเป็นการแสดงประกอบในขบวนแห่นกราวปี พ.ศ. 2060 เป็นต้นมา จนปรากฏหลักฐานในจดหมายเหตุในสมัยรัชการที่ 5 และปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงสมัยรัชการที่ 9 ปัจจุบันประเพณีแห่นก จะจัดขึ้นเฉพาะในงานพิธีสำคัญและไม่บ่อยครั้งนัก เนื่องจากการจัดองค์ประกอบของขบวนแห่นั้นต้องใช้กำลังคนและกำลังทรัพย์จำนวนมาก ซึ่งในสมัยโบราณอยู่ในความอุปถัมภ์ของสุลต่านหรือเจ้าเมือง ส่วนประเพณีแห่นกเพื่อเข้าสุหนัต ปัจจุบัน (2549) ไม่ปรากฏให้พบเห็นอย่างเช่นในอดีต เนื่องจากส่วนชาวบ้านทั่วไปนั้นจะต้องเป็นผู้ที่ฐานะดีจึงจะสามารถจัดพิธีใหญ่ได้ตามฐานะ นอกจากนี้ชาวบ้านยังนิยมไปทำสุหนัตที่โรงพยาบาลเนื่องจากสะดวกและปลอดภัยกว่าวิธีการแบบเก่า

2) การแสดงสิละต่อหน้าเจ้านายชั้นสูง

(1) ปี พ.ศ. 2432 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ ทรงบันทึกไว้ในหนังสือพระราชหัตถเลขา เรื่อง เสด็จประพาสแหลมมลายู ความตอนหนึ่งว่า

"วันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2432 (ร.ศ.108) ...เวลา 4 โมงเช้าแต่งตัวเต็มยศ เพราะจะมีงารเปนการฉลอง ถึงฉนวนน่าวัดตานีบางน้ำจืด ขึ้นไปเลี้ยงพระบนตึกการเปรียญที่ทำขึ้นใหม่...มีงารฉลอง โนห์ราสองโรง มายงโรงหนึ่ง หนังแขกโรงหนึ่ง หนังไทย (คือหนังตะลุง) โรงหนึ่ง รำกฤชวงหนึ่ง เล่นตั้งแต่เช้าจนเย็น ราษฎรมาประชุมกันกว่าสามพันคนเต็มไปทั้งลานวัด..." [83]

รำกฤช หมายถึง สิละกริช ซึ่งมีปรากฏเป็นการละเล่นในงานฉลองที่วัดตานีบางน้ำจืด เมื่อครั้งที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสแหลมมลายู ปี พ.ศ. 2432

---

[82] สัมภาษณ์ มะรัมลี ทิ้งจะนะ, นักแสดงคณะสิละพิกุลทอง, 28 กุมภาพันธ์ 2549.

[83] พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, <u>พระราชหัตถเลขา เรื่องเสด็จประพาสแหลมมลายู</u> (กรุงเทพฯ : องค์การค้าคุรุสภา, 2506), หน้า 44.

(2) พ.ศ. 2458 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จปัตตานี จากหนังสือจดหมายเหตุระยะทางเสด็จพระราชดำเนินเลียบมณฑลปักษ์ใต้ ตั้งแต่วันที่ 4 มิถุนายน ถึงวันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ. 2458 จดหมายเหตุดังกล่าวนี้ผู้เขียนใช้นามปากกาว่า "สักขี" เป็นผู้บันทึก ความว่า

"วันพุทธ ที่ 9 มิถุนายน 2458 เวลาบ่ายโมงมีกีฬาหน้าพระตำหนัก และมีการร่ายรำสิละคู่ 1 ออกมารำทำท่าจับกันไปจับกันมา ไม่เห็นว่าเป็นมวยจริงจังอันใด เสร็จจากการทอดพระเนตรกีฬาแล้วทรงโปรดเกล้าพระราชทาน พระบรมรูปทรงเครื่องยศเสือป่ากรมราบหลวงรักษาพระองค์แก่พระนราภิบาล สำหรับกลางเมืองนราธิวาสองค์ 1..." [84]

ภาพที่ 10 : การแสดงสิละหน้าพระที่นั่ง ในสมัยรัชการที่ 6 ปี พ.ศ. 2458 ลักษณะการแต่งกายของผู้แสดง ชั้นในสวมเสื้อแขนสั้น ชั้นนอกสวมเสื้อแขนยาวผ่าอกทับอีกชั้นหนึ่ง สวมกางเกงขายาวแบบกางเกงจีน ศีรษะโพกผ้าคล้ายกับการโพกผ้าของชาวอินเดีย

ที่มา : สำเนาภาพโดยเจษฎา เนตรพลับ ได้รับความอนุเคราะห์ภาพต้นแบบจาก สถาบันวัฒนธรรมกัลยานิวัฒนา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ในวันที่ 15 ธันวาคม 2549

---

[84] อนันต์ วัฒนานิกร, แลหลังเมืองปัตตานี (ปัตตานี : หจก. ศิริวัฒนาการพิมพ์, 2528), หน้า110.

(3) ปีพ.ศ. 2472 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสเมืองปัตตานีเพื่อทรงทอดพระเนตรสุริยุปราคา ที่อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ชาวเมืองปัตตานีได้จัดขบวนแห่บุหงาเพื่อรับเสด็จ และจัดการแสดงสิละกริชแสดงหน้าพระที่นั่ง 1 คู่ พร้อมทั้งมหรสพชนิดต่างๆ เช่น โตแปง ซัมเป็ง เพื่อทรงทอดพระเนตร [85]

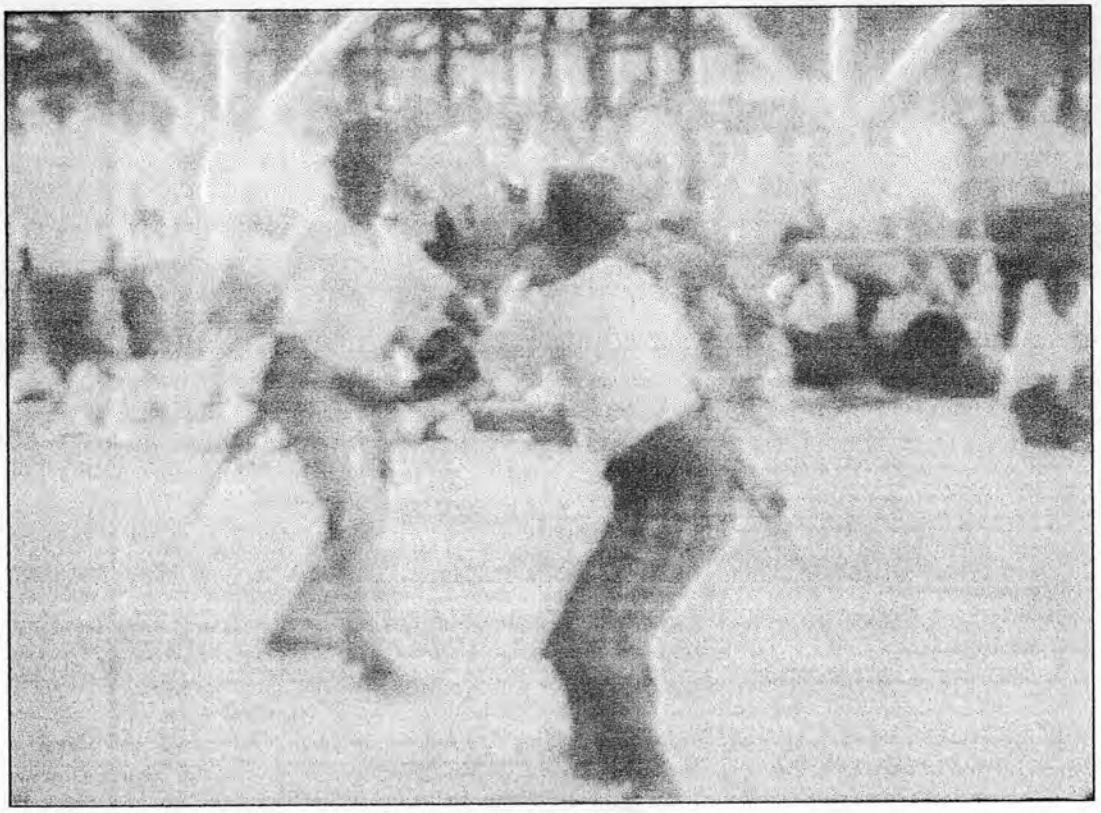

ภาพที่ 11 : การแสดงสิละกริช ในสมัยรัชการที่ 7 ปี พ.ศ. 2472 ในภาพลักษณะการแต่งกายของผู้แสดง สวมเสื้อแนบลำตัวแขนสั้นผ่าอกครึ่งหนึ่ง สวมกางเกงขายาวแบบกางเกงจีน นุ่งผ้าลายตาหมากรุกทับอีกชั้นหนึ่งยาวเหนือเข่า ใช้ผ้าขาวม้าคาดเอวเพื่อให้ผ้าที่นุ่งทับกางเกงกระชับ ศีรษะโพกด้วยผ้าพับเป็นจีบ มือถือกริชคนละ 1 เล่ม

ที่มา : สำเนาภาพสำเนาภาพโดยเจษฎา เนตรพลับ (ภาพยนตร์ส่วนพระองค์, วีดีทัศน์ "รัชการที่ 7 เสด็จประพาสปัตตานี")

---

[85] (ภาพยนตร์ส่วนพระองค์, วีดีทัศน์ "รัชการที่ 7 เสด็จประพาสปัตตานี")

จากข้อมูลดังกล่าว จะเห็นได้ว่าสิละเป็นการแสดงพื้นเมืองชนิดหนึ่งของชาวจังหวัดปัตตานีที่นิยมจัดแสดงในงานพิธีสำคัญ ดังเช่นจัดแสดงถวายหน้าพระที่นั่งเจ้านายชั้นสูงมาแต่โบราณ ได้แก่ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งเสด็จประพาสแหลมมลายูในปี พ.ศ. 2432 จัดแสดงหน้าพระที่นั่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อครั้งเสด็จพระราชดำเนินเลียบมณฑลปักษ์ใต้ ในปี พ.ศ. 2458 และจัดแสดงหน้าพระที่นั่งในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้า อยู่หัว เสด็จประพาสเมืองปัตตานีในปี พ.ศ. 2472 จากข้อมูลที่ผู้วิจัยนำเสนอดังกล่าวนี้ สันนิษฐานได้ว่าเมื่อประมาณ 100 กว่าปีที่ผ่านมา ชาวมลายูคงได้มีการฝึกหัดและสืบทอดการแสดงสิละกันอย่างแพร่หลาย และเป็นในลักษณะของศิลปะการแสดงไม่ใช่ศิลปะป้องกันตัวโดยตรง

4) การแสดงสิละในงานทั่วไปซึ่งจัดขึ้นโดยหน่วยงานราชการ

(1) ปีพ.ศ. 2523 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จัดโครงการจัดนิทรรศการอิสลามศึกษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคใต้ ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ระหว่างวันที่ 9 – 10 กุมภาพันธ์ 2523 บริเวณมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ลักษณะงานเป็นงานนิทรรศการอิสลามศึกษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคใต้ และมีการจัดการแสดงสิละในโครงการจัดนิทรรศการดังกล่าวด้วย [86]

(2) ปีพ.ศ. 2528 ศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ได้จัดงานแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านจังหวัดชายแดนภาคใต้ขึ้น ระหว่างวันที่ 3-4 สิงหาคม ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ในครั้งนี้มีการแสดงสิละกริชของคณะมาซีนู กูโน ตำบลรูสะมิแล อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ในงานแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านดังกล่าว

(3) ปีพ.ศ. 2539 จังหวัดปัตตานีได้จัดการประกวดแข่งขันการแสดงสิละในงานกาชาดประจำปีพ.ศ. 2539 ณ สนามกีฬากลาง จังหวัดปัตตานี ระหว่างวันที่ 29 เมษายน - 4 พฤษภาคม ซึ่งในปีนี้คณะพิกุลทองได้ร่วมแข่งขันและได้รับรางวัลรองชนะเลิศอันดับที่ 2 [87]

---

[86] มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ศิลปวัฒนธรรมภาคใต้ (ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2523), หน้า 1-3.

[87] สัมภาษณ์ มะรัมลี ทิ้งจะนะ, นักแสดงคณะสิละพิกุลทอง, 13 ตุลาคม 2549.

(4) ปีพ.ศ. 2542 สถาบันวัฒนธรรมกัลยานิวัฒนา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ได้กำหนดจัดงานมหกรรมศิลปวัฒนธรรมครั้งที่ ครั้งที่ 7 วันที่ 6 กรกฎาคม 2542 ณ สถาบันวัฒนธรรมกัลยานิวัฒนา ครั้งนี้คณะสิละพิกุลทองได้รับเชิญให้มาร่วมแสดงสิละในงานมหกรรมศิลปวัฒนธรรมครั้งนี้ด้วย

(5) ปีพ.ศ. 2548 สถาบันวัฒนธรรมกัลยานิวัฒนา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ได้กำหนดจัดงานมหกรรมศิลปวัฒนธรรมครั้งที่ 13 ณ สถาบันวัฒนธรรมกัลยานิวัฒนา ครั้งนี้คณะพิกุลทองได้รับเชิญให้มาร่วมแสดงสิละในงานมหกรรมศิลปวัฒนธรรมครั้งนี้ด้วย

จากข้อมูลดังกล่าว จะเห็นได้ว่าตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 เป็นต้นมา พบว่าการแสดงสิละเริ่มได้รับการอนุรักษ์โดยหน่วยงานของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี และจังหวัดปัตตานี ซึ่งได้จัดประกวดรำสิละขึ้นในงานกาชาดประจำจังหวัดใน ปี พ.ศ. 2539 ทำให้มีผู้ที่มีความสามารถรวมตัวกันตั้งคณะเข้าประกวด จากการจัดประกวดในครั้งนี้ที่ทำให้สิละได้มีการฟื้นฟูและสืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ส่วนตามชนบทต่างๆ คงมีการสืบทอดกันในหมู่เครือญาติและไม่เป็นที่แพร่หลาย และคงมีการจัดแสดงเนื่องในงานประเพณีสำคัญของท้องถิ่นตามเทศกาลต่างๆ บ้าง ทั้งนี้ เนื่องจากการแสดงสิละไม่สามารถยึดเป็นอาชีพหลักได้

จากการศึกษาพัฒนาการของการแสดงสิละในจังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยสามารถสรุปเป็นประเดนสำคัญได้ดังนี้

1) พบว่าสิละได้ถูกพัฒนาขึ้นเป็นศิลปะการต่อสู้ที่มีระเบียบแบบแผนขึ้น บริเวณเกาะชวา เกาะสุมาตรา และคาบสมุทรมลายู ราวพุทธศตวรรษที่ 18 โดยมีลักษณะเฉพาะคือการใช้มีดสั้นสองคมเป็นอาวุธในการต่อสู้ ซึ่งต่อมาในพุทธศตวรรษที่ 19 ได้พัฒนาขึ้นเป็นกริชดดโดยได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมของมัชปาหิตในชวา และได้เผยแพร่ไปทั่วบริเวณดังกล่าว โดยเฉพาะในเมืองปัตตานีนั้นในปี พ.ศ. 2042 ตรงกับสมัยสุลต่านอิสมาอีล ชาร์ กษัตริย์ปกครองอาณาจักรปัตตานีดารุสสลามสิละได้แพร่หลายไปสู่ประชาชนชั้นสามัญโดยทั่วไป โดยปรากฏมีสถานฝึกสอนวิชาดีกาหรือสิละชื่อบันนังปูเจ ซึ่งสอนวิชาอภิปรัชญาทางด้านศาสนาอิสลามควบคู่กับการสอนวิชาดีกา และต่อมาในปี พ.ศ. 2092 สมัยสุลต่านมูซัฟฟา ชาร์ ซึ่งได้ยกกองทัพไปช่วยอยุธยารบกับพม่า ได้นำทหารที่มีความสามารถและชำนาญการต่อสู้ด้วยอาวุธกริชติดตามไปด้วยถึง 1000 คน ดังนั้นจะเห็นได้ว่าสิละในปัตตานีเริ่มมีการเผยแพร่กันในหมู่ทหารของเจ้าเมืองก่อนแล้วแพร่หลายไปสู่ชั้นสามัญทั่วไป และมีการพัฒนาการต่อเนื่องมาราว 700 ปี

2) พบว่าสิละปรากฏในพิธีกรรมเรียกผีตายาย มีวัตถุประสงค์และองค์ประกอบของการคล้ายกับพิธีกรรมสิละโรงครูของชาวไทยมุสลิม แต่ในพิธีกรรมเรียกผีตายายจะมีบทประกอบการเล่นในพิธีกรรมเรียกว่า "บทสิละวง" ซึ่งเชื่อว่าเป็นผีบรรพบุรุษหรือตายายนักรบมาประทับทรง ในการพิธีกรรมเรียกผีตายายนี้มีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ ที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันจนก่อให้เกิดการร่ายรำสิละกริชขึ้น ได้แก่ รูปแบบพิธีกรรม การใช้อาวุธกริชในการประกอบพิธีกรรม และการร่ายรำกริชเพื่อประกอบพิธีกรรม จึงสันนิษฐานได้ว่า การร่ายรำสิละกริชน่าจะมีรากเหง้ามาจากการประกอบพิธีกรรมดังกล่าวด้วยเช่นกัน

3) พบว่าสิละมีการพัฒนาเป็นกีฬาพื้นเมืองมาตั้งแต่สมัยโบราณ เป็นลักษณะของการฝึกหัดการต่อสู้ป้องกันตัวยามว่างจากการทำศึกสงคราม และเพื่อเป็นการประลองฝีมือหรือประลองกำลังกัน ต่อมาเมื่อศึกสงครามสงบลงสิละจึงได้พัฒนาเป็นกีฬาพื้นเมือง และแพร่หลายกันในหมู่ชาวพื้นเมืองปัตตานี ปรากฏหลักฐานในสมัยรัชการที่ 5 เป็นต้นมา จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2529 พบว่า ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้แก่ จังหวัดปัตตานี นราธิวาส สตูล ยะลา และสงขลา ได้ร่วมกันจัดงานวัฒนธรรมสัมพันธ์ขึ้น และได้จัดให้มีการแข่งขันกีฬาพื้นบ้านสิละในงานดังกล่าว และเวียนกันเป็นเจ้าภาพจัดงานเรื่อยมาจนถึงจังหวัดปัตตานีเป็นเจ้าภาพในปี พ.ศ. 2533 และในช่วงระยะเวลาเดียวกันนี้สิละได้พัฒนาเป็นกีฬาปันจักสิลัตซึ่งใช้ในการแข่งขันในกีฬาเอเชี่ยนเกมส์ในปี พ.ศ. 2530 ครั้งที่ 14 ที่นครจาร์กาตา ประเทศอินโดนีเซีย และในปี พ.ศ. 2533 คณะกรรมการโอลิมปิกแห่งประเทศไทยได้จัดตั้งสมาคมปันจักสิลัตแห่งประเทศไทยขึ้นเมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน 2533 มีสำนักงานอยู่ที่อาคารอเนกประสงค์ ภาควิชาพละศึกษา มหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี และในปัจจุบันไม่ปรากฏว่ามีการจัดการแข่งขันสิละในรูปแบบกีฬาพื้นเมืองในจังหวัดปัตตานีอีกเลย

4) พบว่าสิละเริ่มพัฒนาเป็นการแสดงประกอบในขบวนแห่นกราว ปี พ.ศ. 2060 เป็นต้นมา และนิยมแพร่หลายในหมู่ชาวพื้นเมืองโดยนิยมจัดให้มีขบวนแห่นกในพิธีเข้าสุหนัต และแสดงในประเพณีต้อนรับเจ้านายจากกรุงเทพฯ มาตั้งแต่สมัยรัชการที่ 5 จนถึงสมัยรัชการปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าสิละเป็นมหรสพอย่างหนึ่งซึ่งจะขาดเสียมิได้ในการจัดงานสำคัญต่างๆ ต่อมาในปี พ.ศ. 2523 เป็นต้นมาพบว่าการแสดงสิละได้รับการอนุรักษ์ฟื้นฟูจากหน่วยงานราชการต่างๆ เช่น จังหวัดชายแดนภาคใต้ 5 จังหวัด ได้แก่ ปัตตานี นราธิวาส ยะลา สตูล และสงขลา ซึ่งจัดงานวัฒนธรรมสัมพันธ์ขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2529 – 2533 และในปี พ.ศ. 2539 จังหวัดปัตตานีได้จัดประกวดรำสิละขึ้นในงานกาชาดประจำจังหวัดทำให้มีผู้ที่มีความสามารถรวมตัวกันตั้งคณะเข้าประกวด จากการจัดประกวดในครั้งนี้ที่ทำให้สิละในจังหวัดปัตตานีได้มีการฟื้นฟูและมีการสืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

จากข้อมูลดังกล่าว พบว่าสิละมีบทบาทต่อวิถีชีวิตของชาวปัตตานีจากอดีตถึงปัจจุบัน ซึ่งสามารถสรุปได้ 4 ด้าน คือ เป็นศิลปะป้องกันตัวซึ่งสามารถนำมาใช้ป้องกันตัวได้ในบางโอกาส เป็นองค์ประกอบหนึ่งในการประกอบพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ เพื่อแสดงความกตัญญูต่อผีบรรพบุรุษ เป็นศิลปะการแสดงประกอบในงานรื่นเริงและงานพิธีสำคัญของชุมชน และเป็นกีฬาเพื่อการออกกำลังกายและสร้างเสริมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในท้องถิ่น

ในสมัยก่อนการเรียนวิชาสิละในสังคมของชาวภาคใต้ตอนล่างได้รับความนิยมมากเพราะถือว่าการเรียนสิละเป็นวิชาที่จำเป็นสำหรับลูกผู้ชายทั่วไป อีกประการหนึ่งการรำสิละนั้นผู้ชมมองไปในแง่ของศิลปะ หากใครมีความสามารถรำได้สวยงามก็ได้รับคำชมเชย เป็นที่นิยมชมชอบของผู้ดูทำให้ตนเองเด่นในสังคม นอกจากนั้นผู้หญิงสาวๆ ก็จะพลอยชายตาให้ทีเป็นการส่งเสริมน้ำใจกันอีกด้วย ฉะนั้นพวกหนุ่มๆ จึงนิยมเรียนกันมาก จึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นประเพณีของชายชาวมลายูซึ่งนิยมเรียนวิชาสิละไว้เพื่อป้องกันตัว ต่อมาระยะหลังจนถึงสมัยปัจจุบันความสนใจในการเรียนวิชาสิละลดลง ผู้ที่มีความรู้ความสามารถทางด้านนี้ก็มีอายุมากขึ้น บางท่านก็ได้ถ่ายทอดให้กับลูกหลาน บางท่านก็ได้เสียชีวิตไปแล้วจึงทำให้ปัจจุบันจำนวนผู้ที่มีความสามารถทางด้านนี้เหลือน้อยลง นอกจากนี้ ลักษณะการถ่ายทอดสิละในจังหวัดปัตตานีนั้น เป็นลักษณะของการถ่ายทอดให้กันในลักษณะเครือญาติ เช่น ปู่สอนหลาน หรือ พ่อสอนลูก เป็นต้น และส่วนหนึ่งเป็นลักษณะของการถ่ายทอดให้กันซึ่งเกี่ยวเนื่องจากความเชื่อเรื่องครูหมอสิละ เป็นต้น ดังนั้นในปัจจุบันผู้ที่มีความสามารถทางด้านนี้จึงมีจำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับในอดีต

สมัยก่อนสิละไม่ได้ตั้งเป็นคณะเพื่อรับแสดงหารายได้โดยตรง หากแต่มีงานสำคัญๆ ที่เจ้าภาพต้องการรับไปแสดง เช่น งานเข้าสุหนัต หรืองานแต่งงาน เจ้าภาพจะนำขันหมากมารับสิละถึงที่บ้านเพื่อรับสิละไปแสดง การแสดงสิละในสมัยแรกๆ เป็นเพียงการแสดงเพื่อความสนุกสนาน และผ่อนคลายความตึงเครียดจากการทำงาน และเป็นการรวมกลุ่มในการสร้างความสนุกสนานครื้นเครงในหมู่บ้าน เพราะสื่อต่างๆ ยังไม่ได้เข้ามามีบทบาทต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านมากนัก สิละจึงเป็นการแสดงอย่างหนึ่งที่ชาวบ้านนิยมดูกันมาก จึงทำให้ผู้ที่มีความสนใจและรักในศิลปะการแสดงเกิดการรวมกลุ่มเพื่อแสดงโดยไม่มีค่าตอบแทน แต่จะมีวิธีการหาเงินมาให้ผู้แสดง คือ เจ้าของบ้านที่สิละไปใช้สถานที่แสดงส่วนใหญ่จะเป็นผู้ใหญ่บ้านหรือกำนันจะเป็นผู้เรี่ยไรเงินจากผู้ชมตามแต่เข้าจะให้ หรือหากรับสิละไปแสดงในงานรื่นเริงต่างๆ มักจะได้รับข้าวเหนียวเหลืองเป็นการตอบแทนจึงมักเรียกกันเล่นๆ ว่า “สิละมาแกปู

โละ" ต่อมาเมื่อสิละได้รับความนิยมมากขึ้นจึงมีการรับไปแสดงในงานรื่นเริงต่างๆ ทำให้เกิดค่าแสดงที่คิดเป็นเงินค่าจ้างตามค่าเงินแต่ละสมัย [88]

ระหว่างปี พ.ศ. 2529-2533 ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดต่างๆ ได้แก่ ปัตตานี นราธิวาส ยะลา สตูล และสงขลา ร่วมดำเนินการจัดงานวัฒนธรรมสัมพันธ์จังหวัดชายแดนภาคใต้ขึ้น ในแต่ละปีนั้นมีการแข่งขัน สิละประเภทต่อสู้ และประกวดรำสิละ กิจกรรมดังกล่าวได้เวียนจัดใน 5 จังหวัดดังกล่าว จึงทำให้ผู้ที่มีความสามารถทางด้านนี้รวมตัวกันตั้งเป็นคณะขึ้นเพื่อเข้าร่วมแข่งขันสิละ และต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2539 จังหวัดปัตตานีก็ได้จัดงานประกวดสิละขึ้นอีกครั้ง ช่วงระยะเวลาพ.ศ. 2529-พ.ศ. 2539 จึงถือได้ว่าสิละมีบทบาทมากในสังคมของชาวภาคใต้ตอนล่าง และช่วงระยะที่ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยพบว่าคณะสิละในจังหวัดปัตตานีเท่าที่ผู้วิจัยสามารถสืบค้นได้ มีดังนี้

1) คณะสิละบ้านป่าไร่ (ผู้วิจัยเรียกตามชื่อหมู่บ้าน) เป็นคณะสิละที่รวม 2 คณะเข้าไว้ด้วยกัน คือ คณะของนายสุวรรณ หอมชัย อายุ 52 ปี และคณะของนายหวังเซ็ง หลำหวัง อายุ 61 ปี ที่อยู่ตำบลทุ่งพลา อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ปัจจุบันมีจำนวนสมาชิก 8 คน [89]

2) คณะสิละน้องใหม่บางปู หัวหน้าคณะคือ นายอูเซ็ง สาและ อายุ 60 ปี (พ.ศ.2549) เป็นคณะสิละที่ฟื้นฟูขึ้นมาจากคณะศรีบางปู ซึ่งเป็นคณะสิละที่มีชื่อเสียงของอำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี เนื่องจากผู้แสดงในคณะเดิมมีอายุมากและเสียชีวิตลง จึงหยุดทำการแสดงไปช่วงระยะหนึ่ง เมื่อได้มีการรวมตัวกันขึ้นมาอีกครั้งจึงใช้ชื่อว่า "น้องใหม่บางปู" ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ 30 / 2 หมู่ที่ 3 ตำบลบางปู อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี มีจำนวนสมาชิก 7 คน [90]

3) คณะสิละบ้านค่าย หัวหน้าคณะคือ นายนิแว วาเลาะดี (ไม่ทราบอายุ) ที่อยู่เลขที่ 32 หมู่ที่ 7 ตำบลปุโละปุโย อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี มีสมาชิก 4 คน [91]

---

[88] กิตติชัย รัตนพันธ์, <u>ดนตรี – นาฏศิลป์ พื้นบ้านภาคใต้</u> (กรุงเทพฯ : โอ.เอส. พริ้นติ้งเฮ้าส์, 2547), หน้า 20.

[89] สัมภาษณ์ สุวรรณ หอมชัย, หัวหน้าคณะสิละบ้านป่าไร่, 13 ตุลาคม 2549.

[90] สัมภาษณ์ อูเซ็ง สาและ, หัวหน้าคณะสิละน้องใหม่บางปู, 25 ธันวาคม 2549.

[91] สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดปัตตานี, <u>ข้อมูลทางวัฒนธรรมจังหวัดปัตตานี</u> (ปัตตานี: กลุ่มงานส่งเสริมการศาสนาและวัฒนธรรมจังหวัดปัตตานี, 2542. หน้า 4.

4) คณะสิละสามพี่น้อง หัวหน้าคณะคือนายนิโซะ นิเลาะ (ไม่ทราบอายุ) ที่อยู่บ้านเลขที่ 49 หมู่ที่ 2 ตำบลเกาะเปาะ อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี คณะสามพี่น้องเป็นคณะที่แสดงได้ทั้งมะโย่ง และสิละ [92]

5) คณะสิละพิกุลทอง หัวหน้าคณะคือ นายเจ๊ะหมาน ทิ้งจะนะ อายุ 59 ปี อยู่บ้านเลขที่ 32 / 2 หมู่ที่ 6 ตำบลท่าเรือ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ก่อตั้งคณะเมื่อปี พ.ศ. 2526 ปัจจุบัน (2549) มีจำนวนสมาชิกชายหญิงรวมกัน 19 คน สามารถแสดงได้ทั้งสิละ และมะโย่งในการประกอบพิธีกรรม

6) คณะสิละสรีปัตตานี หัวหน้าคณะคือ นายเจ๊ะเต๊ะ ดือมอง อายุ 71 ปี (พ.ศ. 2543) อยู่บ้านเลขที่ 14 / 6 หมู่ 7 ซอยบามอ หรือ ซอยปากาปันยัง 9 ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ก่อตั้งคณะเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2500 เป็นคณะที่สามารถแสดงได้หลายประเภทคือ สิละ มะโย่ง และรองเง็ง มีสมาชิกชายหญิงรวมกัน 11 คน คณะสรีปัตตานีมีอายุประมาณ 50 ปี (พ.ศ.2549) [93]

จากรายชื่อคณะสิละทั้ง 6 คณะดังกล่าว จะเห็นได้ว่าคณะสิละบางคณะสามารถแสดงได้หลายประเภท เช่น คณะสรีปัตตานี คณะสามพี่น้อง และคณะพิกุลทอง ซึ่งสามารแสดงได้ทั้งสิละและมะโย่ง สาเหตุที่สามารถแสดงได้ทั้ง 2 ประเภทนั้น เนื่องมาจากในการแสดงมะโย่งบางเรื่องหรือบางตอนจะมีการแสดงสิละประกอบในการแสดงมะโย่ง นักแสดงของคณะโดยเฉพาะผู้ชายจึงมีความสามารถในการรำสิละได้ นอกจากนี้เกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องตายายหรือครูหมอสิละ ซึ่งนักแสดงส่วนใหญ่จะมีตายายบรรพบุรุษที่เป็นผู้มีความสามารถในด้านต่างๆ ดังกล่าว จึงทำให้ถ่ายทอดผ่านทางเชื้อสายเป็นสำคัญ ดังนั้น นักแสดงคนหนึ่งๆ จึงมีความสามารถในด้านต่างๆ ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ผู้วิจัยเลือกศึกษาประวัติความเป็นมาและองค์ประกอบการแสดงสิละของคณะพิกุลทอง เนื่องจากคณะพิกุลทองเป็นคณะสิละที่แสดงสิละเป็นหลักและมีชื่อเสียงคณะหนึ่งของจังหวัดปัตตานี สืบทอดการแสดงสิละมาจากสิละของเจ้าเมืองรามัน (ยะลา) มีการสืบทอดการแสดงสิละในหมู่เครือญาติจำนวน 6 รุ่น มีอายุการสืบทอดกว่า 90 ปี ผู้แสดงมีทั้งผู้ชายและผู้หญิงแสดงร่วมกันซึ่งแตกต่างจากคณะสิละอื่นๆ ในจังหวัดปัตตานี อายุผู้แสดงอยู่ระหว่าง 14 ปีถึง 93 ปี สามารถแสดงได้ทั้งสิละมือเปล่าและสิละกริช ซึ่งคณะส่วนใหญ่แสดงเพียงสิละมือเปล่าเพียงประเภทเดียว

---

[92] สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปัตตานี, "เอกสารบันทึกข้อมูลบุคคลสำคัญทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นจังหวัดปัตตานีปี พ.ศ. 2546," (เอกสารอัดสำเนา)

[93] อริยา ลิ่มกาญจนพงศ์, "การแสดงมะโย่งคณะสรีปัตตานี," (วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปะศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชานาฏยศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), หน้า 55-57.

2.5 ประวัติคณะสิละพิกุลทอง

คณะสิละพิกุลทอง เดิมชาวบ้านโคกโพธิ์เรียกว่าคณะสิละบ้านโคกอ้น ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 33 / 2 หมู่ที่ 6 หมู่บ้านโคกอ้น ตำบลท่าเรือ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี หัวหน้าคณะคือนายเจ๊ะหมาน ทิ้งจะนะ ซึ่งก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2526 คณะพิกุลทองมีรูปแบบการแสดงสิละที่เรียกว่า "สินีสิละ" คำว่า "สินี" มาจากคำว่า "สนี" (seni) ในภาษามลายูซึ่งมีความหมายว่า "ศิลปะ" แต่ในความหมายของคณะสิละพิกุลทอง "สินิสิละ" หมายถึง การร่ายรำสิละ

คณะพิกุลทองสืบทอดการแสดงสิละมาจากสิละของเจ้าเมืองรามัน (จังหวัดยะลาในปัจจุบัน) ในสมัยแบ่งการปกครองปัตตานีออกเป็น 7 หัวเมือง (ระหว่าง พ.ศ. 2359 – 2452) โดยเจ้าเมืองในสมัยนั้นคือพระยารัตนภักดี (ต่วนมาลายาวอ) เป็นคนที่รักความสนุกสนานโดยเฉพาะสิละ จึงได้ฝึกหัดให้ผู้ชายในวังรามันรำสิละเป็นทุกคน โดยหาครูฝึกมาจากวังโกตาบารูในรัฐกลันตัน (ในประเทศมาเลเซียปัจจุบัน) และเมื่อถึงวันสำคัญในเทศกาลต่างๆ เจ้าเมืองก็จะจัดให้มีการแข่งขันรำสิละขึ้นในวัง ต่อมาหลังจากได้ยกเลิกระบบการปกครองแบบ 7 หัวเมืองดังกล่าวเป็นการปกครองระบบจังหวัดในปัจจุบัน สิละจึงได้แพร่หลายออกไปนอกวังรามัน ปัจจุบันคณะพิกุลทองยังคงรักษารูปแบบการแสดงสิละไว้ทั้ง 2 ประเภท คือ สิละมือเปล่าและสิละกริช นอกจากนี้ยังมีการแสดงรำกริชเดี่ยว รำเทียน ซึ่งใช้ประกอบการแสดงในประเพณีเข้าสุหนัตอีกด้วย

นายเจ๊ะหมาน ทิ้งจะนะ เริ่มฝึกหัดสิละมาตั้งแต่อายุ 15 ปี เป็นลูกศิษย์ของนายสมาน มะโซ๊ะ เป็นชาวมุสลิมบ้านคอนโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ซึ่งได้รับการถ่ายทอดการแสดงสิละมาจากรามันอีกช่วงหนึ่ง อาจารย์สมานเปิดสอนสิละขึ้นที่บ้านคอนโคกโพธิ์ (ประมาณปี พ.ศ.2505) ขณะนั้นมีลูกศิษย์จำนวน 13 คน นายเจ๊ะหมานเป็นศิษย์ฝีมือดีคนหนึ่ง เมื่อมีการแสดงในที่ต่างๆ มักจะได้รับเลือกให้ไปแสดงอยู่เสมอ จึงทำให้มีความชำนาญในการแสดงสิละมากขึ้น ต่อมาเมื่ออาจารย์สมาน มะโซ๊ะได้เสียชีวิตในปี พ.ศ. 2526 อายุประมาณ 70 ปี นายเจ๊ะหมานจึงได้ออกมาตั้งคณะสิละขึ้นเป็นของตนเอง โดยมีนายหรน มะเส็นและนายเจะเหม หมัดเลาะเป็นผู้ร่วมกันจัดตั้งคณะขึ้นในปี พ.ศ. 2526 ระยะแรกมีสมาชิกจำนวน 8 คน

ในปี พ.ศ. 2531 คณะพิกุลทองได้ฝึกหัดสิละผู้หญิงขึ้นเป็นครั้งแรกโดยแนวคิดของนายเจ๊ะหมาน เพื่อต้องการให้มีความแตกต่างไปจากสิละคณะอื่นๆ ที่มีผู้ชายแสดง และจากความเชื่อของคณะพิกุลทองซึ่งชื่อว่าสิละมีต้นกำเนิดมาจากผู้หญิง จึงได้เริ่มฝึกหัดสิละผู้หญิงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2531 เป็นต้นมา โดยได้รับการสนับสนุนจากนายอำเภอโคกโพธิ์ในสมัยนั้นคือนายกล่อง ยังอภัยได้มอบเงินงบประมาณสนับสนุน เพื่อให้คณะพิกุลทองได้ฝึกหัดเด็กๆ ในหมู่บ้านด้วยอีกจำนวนหลายคน ในการฝึกหัดสิละ

ผู้หญิงขึ้นในครั้งนั้น อาจารย์หมาด หมัดเลาะ (ปัจจุบัน 2549) อายุ 93 ปี ได้ดัดแปลงกระบวนท่ารำสิละของผู้ชายให้เข้ากับลักษณะท่าทางของผู้หญิง จึงเกิดกระบวนท่ารำที่แบบแผนในการฝึกหัดสิละผู้หญิงขึ้นในคณะพิกุลทอง และได้ใช้สืบทอดต่อมาจนถึงปัจจุบัน

ต่อมาในปี พ.ศ. 2539 คณะพิกุลทองได้รับคัดเลือกให้เป็นตัวแทนของอำเภอโคกโพธิ์ไปแข่งขันรำสิละในงานกาชาดจังหวัดปัตตานี ทำให้คณะพิกุลทองต้องตั้งชื่อคณะขึ้นเพื่อใช้ในการแข่งขัน โดยใช้ชื่อว่า "พิกุลทอง" ในการแข่งขันครั้งนั้นคณะพิกุลทองได้รับรางวัลรองชนะเลิศอันดับที่ 2 ทำให้คนรู้จักเพิ่มมากขึ้นและมีชื่อเสียงขึ้นตามลำดับ คณะสิละพิกุลทองมีสมาชิกในคณะ ดังนี้

1) นายหมาด มัดเลาะ อายุ 93 ปี เกิดปี พ.ศ. 2456 อยู่บ้านเลขที่ 55 หมู่ที่ 6 ตำบลท่าเรือ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี อาชีพทำนาทำสวน สมรสกับนางแอเสาะ มัดเลาะ อายุ 65 ปี เริ่มฝึกหัดสิละเมื่ออายุ 13 ปี (จำชื่อครูผู้สอนไม่ได้-ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว) ปัจจุบันทำหน้าที่เป็นครูผู้ฝึกสอนสิละของคณะพิกุลทอง

2) นายเจ๊ะหมาน ทิ้งจะนะ อายุ 59 ปี เกิดปี พ.ศ. 2490 ที่อยู่ 33 / 2 หมู่ 6 ตำบลท่าเรือ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี อาชีพทำนาทำสวน ระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านสามยอด บิดาชื่อนายเจ๊ะดำ ทิ้งจะนะ อายุ 89 ปี มารดาชื่อนางมีย๊ะ ทิ้งจะนะ อายุ 78 ปี นายเจ๊ะหมานสมรสกับนางเจ๊ะมีเน๊าะ ทิ้งจะนะ อายุ 56 ปี มีบุตรด้วยกัน 3 คน คือ นายมะรัมลี ทิ้งจะนะ นายมะสาดี ทิ้งจะนะ และนายเจ๊ะหมัด ทิ้งจะนะ นายเจ๊ะหมานเริ่มฝึกหัดสิละตั้งแต่อายุ 15 ปี จากนายสมาน มาโซะ (เสียชีวิตแล้ว) นายเจ๊ะหมาน ทิ้งจะนะเป็นหัวหน้าคณะ

3) นายเจ๊ะแว เต๊ะลูกา อายุ 72 ปี เกิดปี พ.ศ. 2477 หมู่ที่ 6 ตำบลท่าเรือ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี อาชีพช่างตีกริช บิดาชื่อแวหามิ เต๊ะลูกา อายุ 103 ปี มารดาชื่อเจ๊ะแมะ เต๊ะลูกา อายุ 90 ปี สมรสกับนางมัสง เต๊ะลูกา มีบุตร 5 คน คือ นายแวรอซีอ๊ะ เต๊ะลูกา อายุ 37 ปี นายสุภกร เต๊ะลูกา อายุ 35 ปี นายซาลีฮะ เต๊ะลูกา อายุ 31 ปี นายฉัตรา เต๊ะลูกา อายุ 28 ปี และนายไพศาล เต๊ะลูกา อายุ 23 ปี เป็นนักดนตรีของคณะพิกุลทอง เครื่องมือที่เล่นคือปี่ เริ่มฝึกหัดปี่เมื่ออายุ 30 ปี จากนายสะอิ ไม่ทราบนามสกุล (ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว) อยู่จังหวัดนราธิวาส ปัจจุบันนายเจ๊ะแว เต๊ะลูกาเป็นนักดนตรีของคณะพิกุลทองทำหน้าที่เป่าปี่ชวา เริ่มเล่นดนตรีกับคณะพิกุลทองเมื่อปี พ.ศ. 2531

4) นายหรน มะเส็น อายุ 65 ปี เกิดปี พ.ศ. 2484 (ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว) อยู่บ้านเลขที่ 19 หมู่ที่ 6 ตำบลท่าเรือ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี สมรสกับนางสหนอ มะเส็น อายุ 60 ปี มีบุตรคือ นางสาวอาซีต้า มะเส็น อายุ 25 ปี นายหรน มะเส็น เป็นนักดนตรีของคณะพิกุลทองทำหน้าที่เป่าปี่ชวา

5) นายเจ๊ะเหม หมัดเลาะ อายุ 64 ปี (ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว) อยู่บ้ายเลขที่ 24 หมู่ที่ 6 ตำบลท่าเรือ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี สมรสกับนางฟาติเมาะ แวนิ อายุ 55 ปี มีบุตรด้วยกันคือ นางรอฟีอะ แดงขุนทด อายุ 25 ปี นายเจ๊ะเหม หมัดเลาะเป็นนักแสดงของคณะพิกุลทอง

6) นายดนเหม สือรีกามา อายุ 70 ปี (ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว) อยู่บ้ายเลขที่ 32 หมู่ที่ 6 ตำบลท่าเรือ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี สมรสกับนางแมะแตะ สือรีกามา อายุ 65 ปี มีบุตรธิดาร่วมกัน 3 คนคือ นายสมหมัด สือรีกามา นายมูฉะมะสารี สือรีกามา และนางนาปีสัะ สือรีกามา นายดนเหม สือรีกามาเป็นนักแสดงของคณะพิกุลทอง

7) นายอาดำ ยีดำ อายุ 65 ปี เกิดปี พ.ศ. 2484 อยู่บ้านเลขที่ 83 หมู่ที่ 9 ตำบลโคกโพธิ์ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี บิดาชื่อนายหวังจิ ยีดำ อายุ 80 ปี มารดาชื่อ บีเดาะ ยีดำ อายุ 79 ปี สมรสกับนางสุหรี ยีดำ อายุ 44 ปี (ไม่มีข้อมูลบุตร-ธิดา) เริ่มฝึกหัดสิละเมื่ออายุ 20 ปี จากนายสามาน มะโซะ (ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว) ปัจจุบันนายอาดำ ยีดำทำหน้าที่เป็นนักแสดงของคณะพิกุลทอง

8) นายเจ๊าะสัน มะหวัง อายุ 57 ปี เกิดปี พ.ศ. 2493 อยู่บ้านเลขที่ 25/2 หมู่ที่ 6 ตำบลท่าเรือ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี อาชีพทำนาทำสวน ระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านสามยอด บิดาชื่อนายหวัง มะหวัง อายุ 70 ปี มารดาชื่อนางยานี หมัดเลาะ อายุ 60 ปี สมรสกับนางสารีปัะ มะหวัง อายุ 45 ปี มีบุตร-ธิดารวมกัน 2 คน คือ นางสาวอาซียัะ มะหวัง อายุ 25 ปี และนายเจ๊ะอีชมะแอ มะหวัง อายุ 22 ปี ปัจจุบันนายเจ๊าะสัน มะหวังทำหน้าที่เป็นนักดนตรีของคณะพิกุลทอง เครื่องมือที่เล่นคือกลอง เริ่มฝึกหัดเมื่ออายุ 15 ปี

9) นางฟาติเมาะ แวนิ อายุ 55 ปี เกิดปี พ.ศ. 2494 อยู่บ้านเลขที่ 24 หมู่ 6 ตำบลท่าเรือ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี อาชีพรับจ้างทั่วไป บิดาชื่อนายละโบ๊ะ แวนิ อายุ 80 ปี (เสียชีวิตแล้ว) มารดาชื่อนางมีเนาะ แวนิ อายุ 77 ปี (เสียชีวิตแล้ว) สมรสกับนายเจ๊ะเหม มัดเลาะ อายุ 65 ปี (เสียชีวิตแล้ว) มีบุตร-ธิดารวม 4 คน คือ นายเจ๊ะสมาแอ มัดเลาะ อายุ 33 ปี นายดนรอหีม มัดเลาะ อายุ 29 ปี นางรอฟีอะ แดงขันทด อายุ 26 ปี และนายดนละซิ มัดเลาะ อายุ 23 ปี ปัจจุบันนางฟาติเมาะ แวนิทำหน้าที่เป็นนักดนตรีของคณะพิกุลทอง เครื่องมือที่เล่นคือฆ้องโหม่ง

10) นายดอเลาะ ดามัน อายุ 54 ปี เกิดปี พ.ศ. 2494 อยู่บ้านเลขที่ 32/1 หมู่ที่ 6 ตำบลท่าเรือ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี อาชีพรับจ้างทั่วไป ระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนควรเปลอ บิดาชื่อนายลาโมะ ดามัน (ไม่ทราบอายุ) มารดาชื่อนางเจ๊ะหวัน ดามัน (ไม่ทราบอายุ) สมรสกับนางฮามีด๊ะ ดามัน อายุ 52 ปี มีบุตร-ธิดารวมกัน 5 คน คือ นางอรนุช ดามัน อายุ 30 ปี

นายอัสลัม ดามัน อายุ 23 ปี นายฮายานัน ดามัน อายุ 21 ปี นายฮายาซัน ดามัน อายุ 18 ปี และเด็กหญิงเยมีรา ดามัน อายุ 13 ปี ปัจจุบันนายดอเลาะ ดามันทำหน้าที่เป็นนักดนตรีของคณะพิกุลทองและสามารถแสดงสิละได้

11) นายมะหลี ทิ้งจะนะ อายุ 45 ปี เกิดปี พ.ศ. 2504 อยู่บ้านเลขที่ 34 หมู่ที่ 6 ตำบลท่าเรือ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี อาชีพทำนา จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 5 จากโรงเรียนโพธิ์คีรีราชศึกษา บิดาชื่อนายเจ๊ะหมาน ทิ้งจะนะ อายุ 59 ปี มารดาชื่อนางเจ๊ะมีเน๊าะ ทิ้งจะนะ อายุ 56 ปี สมรสกับนางสุนี๊ะ ทิ้งจะนะ อายุ 37 ปี มีบุตร-ธิดารวมกัน 5 คน คือ นางสาวสุไวบ๊ะ ทิ้งจะนะ อายุ 17 ปี นายสาฟีอี ทิ้งจะนะ อายุ 15 ปี เด็กหญิงแอนนา ทิ้งจะนะ อายุ 6 ปี เด็กหญิงวนิดา ทิ้งจะนะ อายุ 2 ปี และเด็กชายซาฟารี ทิ้งจะนะ อายุ 1 ปี นายมะหลี ทิ้งจะนะเป็นนักดนตรีของคณะพิกุลทองเริ่มฝึกหัดเมื่ออายุ 32 ปี เครื่องมือที่เล่นคือกลอง (ปัจจุบันเลิกแสดงแล้ว)

12) นายมะรัมลี ทิ้งจะนะ อายุ 33 ปี เกิดปี พ.ศ. 2517 อยู่บ้านเลขที่ 33/2 หมู่ที่ 6 ตำบลท่าเรือ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี อาชีพตัดเย็บเสื้อผ้าและเสริมสวย กำลังศึกษาอยู่ระดับอนุปริญญาวิทยาลัยชุมชนปัตตานี บิดาชื่อนายเจ๊ะหมาน ทิ้งจะนะ อายุ 59 ปี มารดาชื่อนางเจ๊ะมีเน๊าะ ทิ้งจะนะ อายุ 56 ปี เริ่มฝึกหัดสิละตั้งแต่อายุ 14 ปี จากนายหมาด หมัดเลาะ และนายเจ๊ะหมาน ทิ้งจะนะ ปัจจุบันนายมะรัมลี ทิ้งจะนะ ปัจจุบันทำหน้าที่เป็นนักแสดงของคณะพิกุลทอง และสามารเล่นดนตรีได้เครื่องมือที่เล่นคือ กลองและฆ้อง

13) นายสมหมัด สือรีกามา อายุ 32 ปี เกิดปี พ.ศ. 2517 อยู่บ้านเลขที่ 32 หมู่ที่ 6 ตำบลท่าเรือ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี อาชีพกรีดยาง ระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษา ปีที่ 4 จากโรงเรียนวัดสุนทรวารี บิดาชื่อนายเหม สือรีกามา อายุ 73 ปี (เสียชีวิตแล้ว) มารดาชื่อแมะเต๊ะ สือรีกามา อายุ 65 ปี สมรสกับนางปาตีเมาะ ดาราแม อายุ 29 ปี มีบุตร-ธิดารวมกัน 2 คน คือ เด็กชายคนคอนี สือรีกามา อายุ 14 ปี และเด็กหญิงฆอลีเยาะ สือรีกามา อายุ 11 ปี ปัจจุบันนายสมหมัด สือรีกามาทำหน้าที่เป็นนักแสดงของคณะพิกุลทอง

14) นางนาปีส๊ะ สือรีกามา อายุ 28 ปี เกิดปี พ.ศ. 2521 อยู่บ้านเลขที่ 32 หมู่ที่ 6 ตำบลท่าเรือ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี อาชีพตัดยาง ระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จากโรงเรียนวัดสุนทรวารี บิดาชื่อนายเหม สือรีกามา อายุ 73 ปี (เสียชีวิตแล้ว) มารดาชื่อแมะเต๊ะ สือรีกามา อายุ 65 ปี สมรสกับนายอิสบราเหม เดหลำ อายุ 36 ปี มีบุตร-ธิดาร่วมกัน 2 คน คือ เด็กหญิงโสรยา เดหลำ อายุ 8 ปี และเด็กชายธนพล เดหลำ อายุ 6 ปี เริ่มฝึกหัดสิละเมื่ออายุ 10 ปี จากนายหมาด หมัดเลาะ และนายเจ๊ะหมาน ทิ้งจะนะ นางนาปีส๊ะ สือรีกามา (ปัจจุบันเลิกแสดงแล้ว)

15) นายมูฮามะสาลี สือรีกามา อายุ 30 ปี เกิดปี พ.ศ. 2519 อยู่บ้านเลขที่ 32 หมู่ที่ 6 ตำบลท่าเรือ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี อาชีพทำสวน ระดับการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอโคกโพธิ์ บิดาชื่อนายเหม สือรีกามา อายุ 73 ปี (เสียชีวิตแล้ว) มารดาชื่อแมะเต๊ะ สือรีกามา อายุ 65 ปี สมรสกับนางสุมนา เจ๊ะแว อายุ 24 ปี มีบุตรด้วยกัน 1 คนคือ เด็กชายเลอศักดิ์ สือรีกามา อายุ 2 ปี เริ่มฝึกหัดสิละตั้งแต่อายุ 15 ปี จากนายดอเลาะ ดามัน อายุ 54 ปี และนายเจ๊ะหมาน ทิ้งจะนะ ปัจจุบันนายมูฮามะลี สือรีกามา ทำหน้าที่เป็นนักแสดงของคณะพิกุลทองและเล่นดนตรี เครื่องมือที่เล่นคือกลอง

16) นางดอตีเย๊าะ หวังขาว อายุ 24 ปี เกิดปี พ.ศ. 2525 อยู่บ้านเลขที่ 31 หมู่ที่ 6 ตำบลท่าเรือ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี อาชีพกรีดยาง ระดับการศึกษา ปวส. จากวิทยาลัยอาชีวศึกษาปัตตานี บิดาชื่อ นายเจ๊ะหวัง หวังขาว อายุ 60 ปี มารดาชื่อฝาติเมาะ ทิ้งจะนะ อายุ 57 ปี สมรสกับนายก้องเกียรติ สุวรรณโณ อายุ 26 ปี มีบุตร 1 คน ชื่อ เด็กชายสุกัลย์ สุวรรณโณ เริ่มฝึกหัดสิละเมื่ออายุ 10 ปี จากนายหมาด หมัดเลาะ และนายเจ๊ะหมาน ทิ้งจะนะ (ปัจจุบันเลิกแสดงแล้ว)

17) นางรอฟีอะ แดงขุนทด อายุ 25 ปี เกิดปี พ.ศ. 2524 อยู่บ้านเลขที่ 24 หมู่ที่ 6 ตำบลท่าเรือ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี อาชีพแม่บ้าน ระดับการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จากโรงเรียนนิคมสร้างตนเองโคกโพธิ์มิตรภาพที่ 148 บิดาชื่อนายเจ๊ะเหม มัดเลาะ อายุ 65 ปี (เสียชีวิตแล้ว) มารดาชื่อนางฟาติเมาะ แวนิ อายุ 55 ปี สมรสกับนายนิพิศ แดงขุนทอง อายุ 36 ปี มีบุตร 2 คนคือ เด็กหญิงวรรัตน์ แซ่โล่ อายุ 6 ปี และเด็กหญิงธารารัตน์ แดงขุนทอง อายุ 1 เดือน เริ่มฝึกหัด สิละเมื่ออายุ 9 ปี จากนายหมาด หมัดเลาะ และนายเจ๊ะหมาน ทิ้งจะนะ นางรอฟีอะ แดงขุนทด ทำหน้าที่เป็นนักแสดงของคณะพิกุลทอง

18) นางสาวอาซีต้า มะเส็น อายุ 25 ปี เกิดปี พ.ศ. 2524 อยู่บ้านเลขที่ 19 หมู่ที่ 6 ตำบลท่าเรือ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี กำลังศึกษาอยู่ระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยรามคำแหง บิดาชื่อนายหรน มะเส็น อายุ 65 ปี มารดาชื่อนางสหนอ มะเส็น อายุ 60 ปี เริ่มฝึกหัดสิละตั้งแต่อายุ 13 ปี จากนายเจ๊ะหมาน ทิ้งจะนะ และนายมะรัมลี ทิ้งจะนะ ปัจจุบันนางสาวอาซีต้า มะเส็นทำหน้าที่เป็นนักแสดงของคณะพิกุลทอง

19) นายอัสลัม ดามัน อายุ 23 ปี เกิดปี พ.ศ. 2526 อยู่บ้านเลขที่ 31/1 หมู่ที่ 6 ตำบลท่าเรือ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี อาชีพรับจ้าง ระดับการศึกษา ปวช. จากโรงเรียนกาญนาภิเษกปัตตานี บิดาชื่อนายดอเลาะ คามัน อายุ 54 ปี มารดาชื่อนางฮามีด๊ะ ดามัน อายุ 52 ปี เริ่มฝึกหัดสิละ

ตั้งแต่อายุ 10 ปี จากนายเจ๊ะหมาน ทิ้งจะนะ ปัจจุบันนายอัสลัม ดามันทำหน้าที่เป็นนักแสดงและเล่นดนตรีได้ เครื่องมือที่เล่นคือกลองและฆ้อง

20) นายฮายานัน ดามัน อายุ 21 ปี เกิดปี พ.ศ. 2528 อยู่บ้านเลขที่ 31/1 หมู่ที่ 6 ตำบลท่าเรือ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี อาชีพรับจ้าง ระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนวัดสุนทรวารี บิดาชื่อนายดอเลาะ ดามัน อายุ 54 ปี มารดาชื่อนางฮามีด๊ะ ดามัน อายุ 52 ปี เริ่มฝึกหัดสิละตั้งแต่อายุ 10 ปี จากนายเจ๊ะหมาน ทิ้งจะนะ ปัจจุบันนายฮายานัน ดามันทำหน้าที่เป็นนักแสดงและเล่นดนตรี เครื่องมือที่เล่นคือกลองและฆ้อง

21) นายฮายาซัน ดามัน อายุ 18 ปี เกิดปี พ.ศ. 2531 อยู่บ้านเลขที่ 31/1 หมู่ที่ 6 ตำบลท่าเรือ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี อาชีพรับจ้าง ระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนวัดสุนทรวารี บิดาชื่อนายดอเลาะ ดามัน อายุ 54 ปี มารดาชื่อนางฮามีด๊ะ ดามัน อายุ 52 ปี เริ่มฝึกหัดสิละตั้งแต่อายุ 12 ปี จากนายเจ๊ะหมาน ทิ้งจะนะ ปัจจุบันนายฮายาซัน ดามันทำหน้าที่เป็นนักแสดงและเล่นดนตรีได้ เครื่องมือที่เล่นคือฆ้อง

22) นายสุกรี สือรีกามา อายุ 17 ปี เกิดปี พ.ศ. 2532 อยู่บ้านเลขที่ 32/2 หมู่ที่ 6 ตำบลท่าเรือ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี กำลังศึกษาอยู่ระดับ ปวช. วิทยาลัยกาญจนาภิเษกปัตตานี บิดาชื่อนายอิดาเร๊ะ สือรีกามา อายุ 38 ปี มารดาชื่อนางเจ๊ะเมาะ สือรีกามา อายุ 35 ปี เริ่มฝึกหัดสิละตั้งแต่อายุ 12 ปี จากนายเจ๊ะหมาน ทิ้งจะนะ และนายมะรัมลี ทิ้งจะนะ ปัจจุบันนายสุกรี สือรีกามาทำหน้าที่เป็นนักแสดงของคณะพิกุลทอง

23) นายนายดนรอหีม ยะฝาด อายุ 16 ปี เกิดปี พ.ศ. 2533 อยู่บ้านเลขที่ 29 หมู่ที่ 6 ตำบลท่าเรือ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี กำลังศึกษาอยู่ระดับ ปวช. วิทยาลัยประมงปัตตานี บิดาชื่อนายดนรอหมาน ยะฝาด อายุ 38 ปี มารดาชื่อนางอรนุช ดามัน อายุ 32 ปี เริ่มฝึกหัดสิละตั้งแต่อายุ 11 ปี จากนายเจ๊ะหมาน ทิ้งจะนะ และนายดอเลาะ ดามัน ปัจจุบันนายนายดลรอหีม ยะฝาด ทำหน้าที่เป็นนักแสดงและเล่นดนตรี เครื่องมือที่เล่นคือฆ้อง

24) นายสาฝีอี ทิ้งจะนะ อายุ 15 ปี เกิดปี พ.ศ. 2534 อยู่บ้านเลขที่ 34 หมู่ที่ 6 ตำบลท่าเรือ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี อาชีพทำนา ระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนวัดสุนทรวารี เริ่มฝึกหัดสิละตั้งแต่อายุ 10 ปี จากนายเจ๊ะหมาน ทิ้งจะนะ และนายดอเลาะ ดามัน ปัจจุบันนายสาฝีอี ทิ้งจะนะทำหน้าที่เป็นนักแสดงของคณะพิกุลทอง

25) เด็กชายดนคอนี สือรีกามา อายุ 14 ปี เกิดปี พ.ศ. 2536 อยู่บ้านเลขที่ 32 หมู่ที่ 6 ตำบลท่าเรือ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี กำลังศึกษาอยู่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดสุนทรวารี บิดาชื่อนาย สมมัด สือรีกามา อายุ 32 ปี มารดาชื่อนางปาตีเมาะ ดาราแม อายุ 29 ปี เริ่มฝึกหัดสิละตั้งแต่อายุ 11 ปี จากนายเจ๊ะหมาน ทิ้งจะนะ และนายมะรัมลี ทิ้งจะนะ ปัจจุบันเด็กชาย ดนคอนี สือรีกามาทำหน้าที่เป็นนักแสดงของคณะพิกุลทอง

ภาพที่ 12 : ภาพสมาชิกคณะสิละพิกุลทองภาพที่ 1 ถ่ายภาพเมื่อปี พ.ศ. 2544 หน้าบ้านนายเจ๊ะหมาน ทิ้งจะนะ หลังจากกลับมาจากการแสดงสิละในงาน "FESTIVAL SILAT NUSANTARA 2001" ที่รัฐปีนัง ประเทศมาเลเซีย ในภาพจากซ้ายมือ ได้แก่ 1) นายอาดำ ยีดำ 2) นายดลเหม สือรีกามา 3) นายหวังจิ ยีดำ 4) นายหมาด มัดเลาะ 5) นายเจ๊ะหมาน ทิ้งจะนะ

ที่มา : สำเนาภาพโดยเจษฎา เนตรพลับ ได้รับความอนุเคราะห์ภาพต้นแบบจากนายมะรัมลี ทิ้งจะนะ ในวันที่ 29 เมษายน 2550

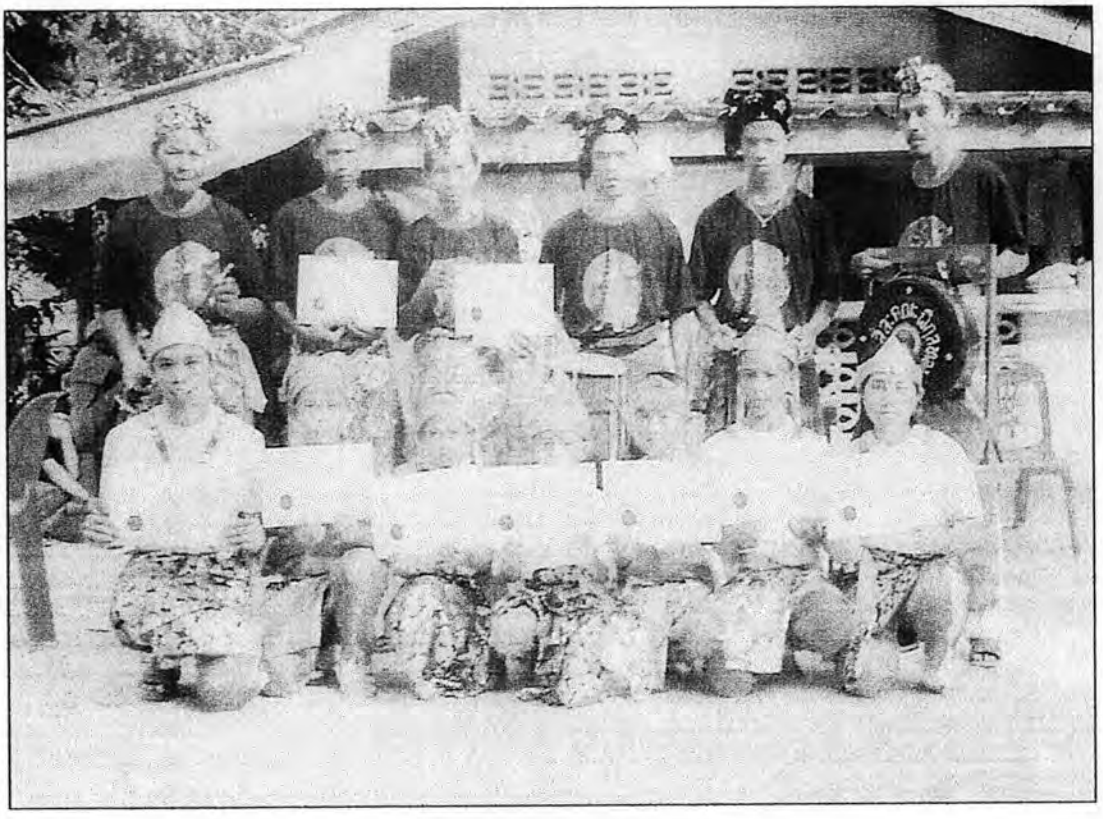

ภาพที่ 13 : ภาพสมาชิกคณะสิละพิกุลทองภาพที่ 2 ถ่ายภาพเมื่อปี พ.ศ. 2544 หน้าบ้านนายเจ๊ะหมาน ทิ้งจะนะ หลังจากกลับมาจากการแสดงสิละในงาน "FESTIVAL SILAT NUSANTARA 2001" ที่รัฐปีนัง ประเทศมาเลเซีย ในภาพแถวยืน – จากซ้ายได้แก่ 1) นายหรน มะเซ็น 2) นายฮายานัน คามัน 3) นายเจ๊ะสัน มะหวัง 4) นายมูฮามะสาลี สือรีกามา 5) นายฮายาตี คามัน 6) นายคนเลาะ คามัน แถวนั่ง – จากซ้าย ได้แก่ 1) นายมะรัมลี ทิ้งจะนะ 2) นายสุกรี สือรีกามา 3) เด็กชายคนฆอนี สือรีกามา 4) นายซาฟีอี ทิ้งจะนะ 5) นายคนรอฮิม ยะฝาด 6) นายฮายาซัน คามัน 7) นางคอตีเยาะ หวังขาว

ที่มา : สำเนาภาพโดยเจษฎา เนตรพลับ ได้รับความอนุเคราะห์ภาพต้นแบบจากนายมะรัมลี ทิ้งจะนะ ในวันที่ 29 เมษายน 2550

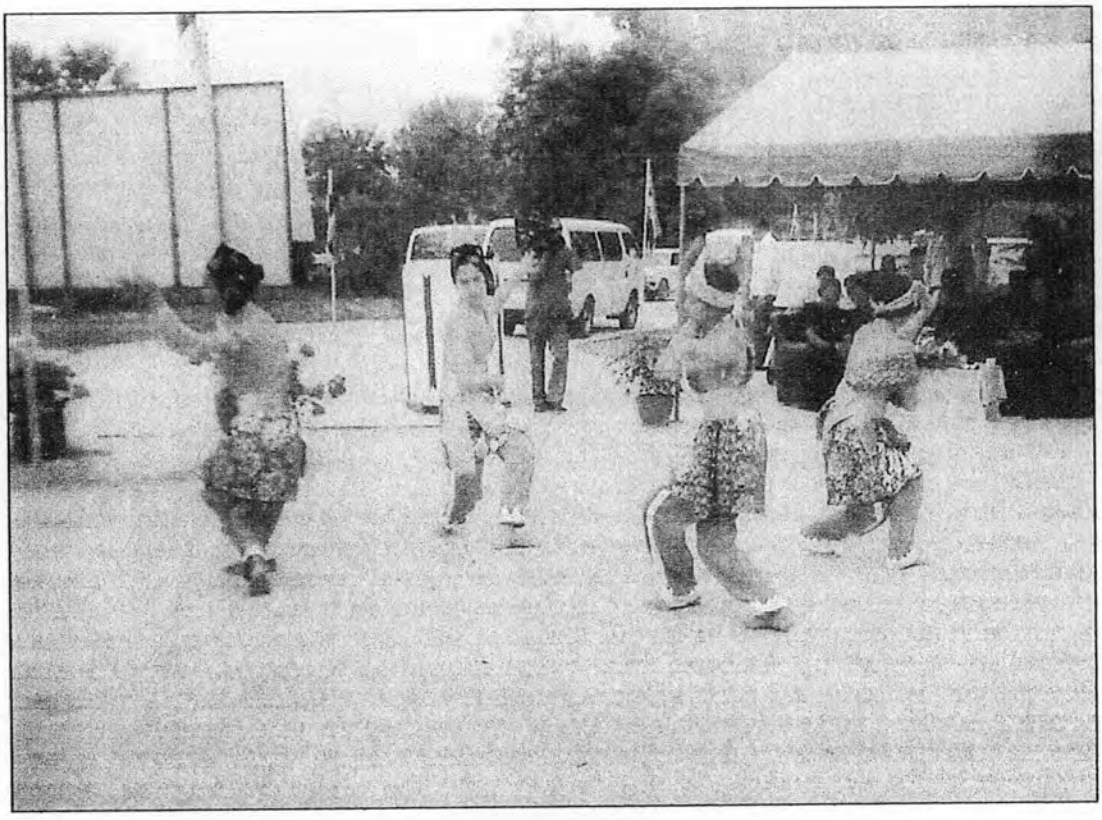

ภาพที่ 14 : ภาพสมาชิกคณะสิละพิกุลทองภาพที่ 3 ในภาพคือการแสดงสิละหมู่ในงานต้อนรับคณะวิทยากรกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรดีเด่นจากกรุงเทพมหานครฯ ณ บ้านชะเมา อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี (ไม่ทราบปีพ.ศ.) ในภาพจากซ้ายมือ 1) นายมะรัมลี ทิ้งจะนะ 2) นางนาปีซ๊ะ สือรีกามา 3) นางรอฟีอะ แดงขุนทด 4) นางคอตีเย๊าะ หวังขาว

ที่มา : สำเนาภาพโดยเจษฎา เนตรพลับ ได้รับความอนุเคราะห์ภาพต้นแบบจากนายมะรัมลี ทิ้งจะนะ ในวันที่ 29 เมษายน 2550

ภาพที่ 15 : ภาพสมาชิกคณะสิละพิกุลทองภาพที่ 4 ในภาพจากซ้ายมือ 1) นางฟาติเมาะ แวนิ 2) นายดนเลาะ ดามัน 3) นายเจ๊ะสัน มะหวัง 4) นายเจ๊ะแว เต๊ะลูกา

ที่มา : ถ่ายภาพโดย เจษฎา เนตรพลับ ณ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี วันที่ 19 ธันวาคม 2549

แผนภูมิการสืบทอดการแสดงสิละของคณะพิกุลทอง

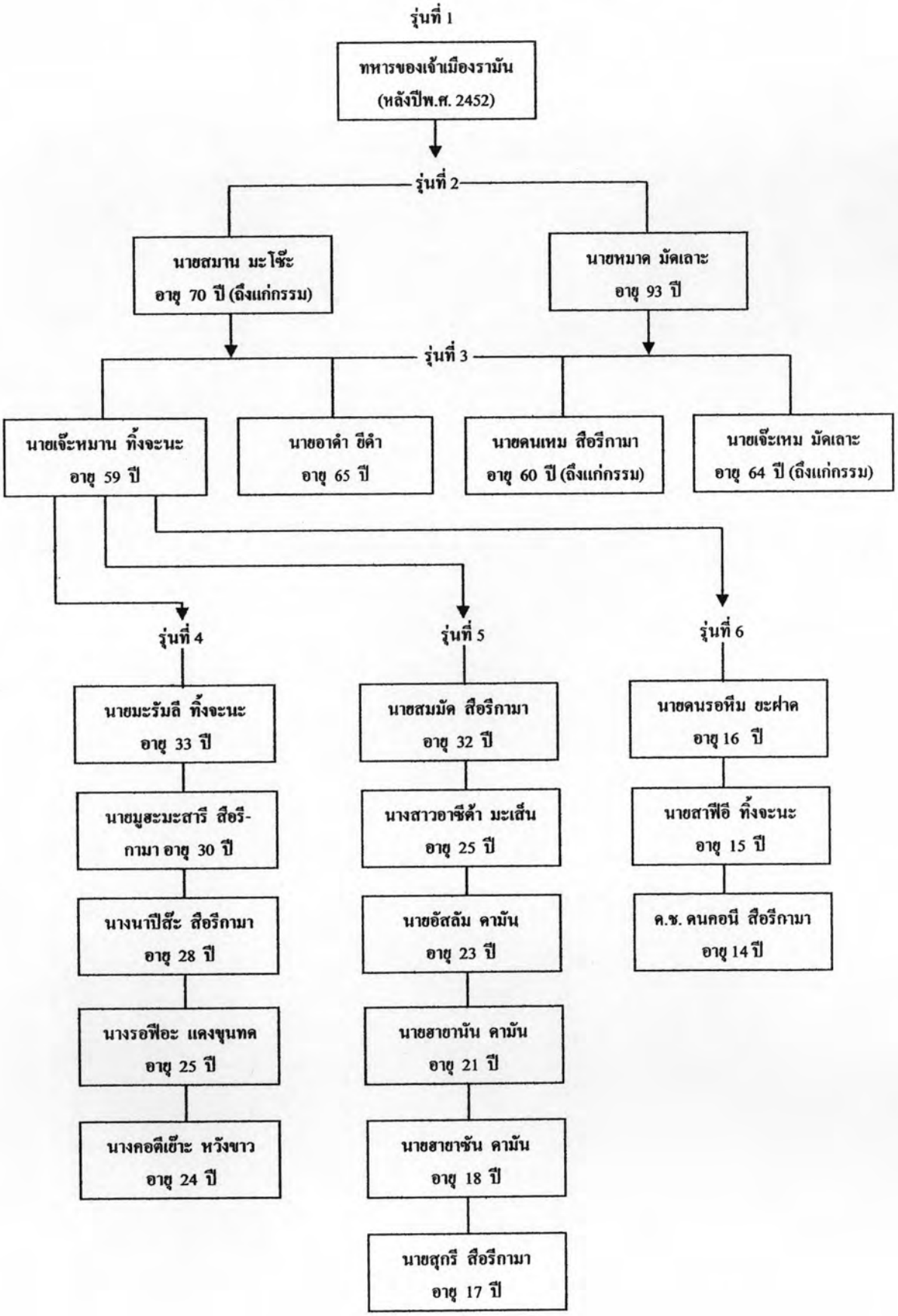

ปัจจุบันคณะสิละพิกุลทองมีสมาชิกที่ยังทำการแสดงเพียง 19 คน และไม่ได้ยึดอาชีพการแสดงสิละเป็นหลัก คณะสิละพิกุลทองรับงานแสดงในเทศกาลหรืองานรื่นเริงต่างๆ ทุกเทศกาล เช่น งานเข้าสุหนัต งานบวชนาค งานแก้บน งานแต่งงาน ตลอดจนแสดงในงานศพด้วย และงานรื่นเริงต่างๆ ที่รับไปแสดงทั้งในประเทศและต่างประเทศ รางวัลเกียรติคุณที่คณะพิกุลทองเคยได้รับ ได้แก่ ปี พ.ศ. 2537 โล่รางวัลจากการประกวดขบวนแห่วัฒนธรรมในงานประเพณีชักพระอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ปี พ.ศ. 2539 โล่รางวัลจากการประกวดสิละในงานกาชาติจังหวัดปัตตานี เมื่อวันที่ 24 กันยายน พ.ศ. 2548 ได้รับเกียรติบัตรจากสถาบันวัฒนธรรมกัลยาณิวัฒนา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี จากการแสดงสิละในงานมหกรรมศิลปวัฒนธรรม ครั้งที่ 13 ผลงานด้านการแสดงและการสอนของคณะพิกุลทองครั้งสำคัญมีดังนี้

1) ปี พ.ศ. 2539 เข้าร่วมการแข่งขันการแสดงสิละในงานกาชาติประจำจังหวัดปัตตานี ได้รับรางวัลรองชนะเลิศอันดับที่ 2 ประเภททั่วไป ณ สนามกีฬากลางจังหวัดปัตตานี

2) ปี พ.ศ. 2542 แสดงสิละงานมหกรรมศิลปวัฒนธรรม ครั้งที่ 7 วันที่ 6 กรกฎาคม 2542 ของสถาบันวัฒนธรรมกัลยาณิวัฒนา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

3) ปี พ.ศ. 2542 แสดงสิละบันทึกเทปโทรทัศน์ในรายการ "ด้วยลำแข้ง" ทางสถานีโทรทัศน์สีกองทับบกช่อง 7 ของชุมชนกำปงกูของชาวมุสลิม บ้านสะบารัง อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

4) ปี พ.ศ. 2543 แสดงสิละในขบวนแห่นกหน้าพระที่นั่ง สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนารถ ณ ศูนย์ศิลปาชีพวัดช้างให้ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

5) ปี พ.ศ. 2543 แสดงสิละต้อนรับนายชวน หลีกภัย ณ วัดสุนทรวารี อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

6) ปี พ.ศ. 2544 แสดงสิละในงาน "FESTIVAL SILAT NUSANTARA 2001" ที่รัฐปีนัง ประเทศมาเลเซีย

7) ปี พ.ศ. 2544 เป็นวิทยากรสอนการแสดงสิละให้กับโรงเรียนบ้านท่าเรือ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

8) ปี พ.ศ. 2547 แสดงสิละงานประเพณีชักพระอำเภอโคกโพธิ์ ประจำปี พ.ศ. 2547 อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

9) ปี พ.ศ. 2548 แสดงสิละในงานมหกรรมศิลปวัฒนธรรม ครั้งที่ 13 วันที่ 9 กรกฎาคม 2548 ของสถาบันวัฒนธรรมกัลยาณิวัฒนา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

10) ปี พ.ศ. 2549 แสดงสิละในงานโคมไฟนานาชาติ ณ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

จากการศึกษาประวัติความเป็นมาของคณะพิกุลทอง พบว่าคณะพิกุลทองก่อตั้งขึ้นใน ปี พ.ศ. 2526 มีนายเจ๊ะหมาน ทิ้งจะนะเป็นหัวหน้าคณะ สืบทอดการแสดงสิละมาจากสิละของเจ้าเมืองรามัน (จังหวัดยะลา) มีการสืบทอดกันมาจำนวน 6 รุ่น มีผู้แสดงผู้ชายและผู้หญิงแสดงร่วมกัน อายุผู้แสดงระหว่าง 14-73 ปี การถ่ายทอดการแสดงสิละของคณะพิกุลทองเป็นการถ่ายทอดกันในลักษณะหมู่เครือญาติ ปัจจุบันมีสมาชิกชายหญิงที่ยังทำการแสดงทั้งสิ้น 19 คน และไม่ได้ยึดอาชีพการแสดงสิละเป็นอาชีพหลัก ลักษณะโครงสร้างและระบบการจัดการของคณะสิละพิกุลทอง พบว่าเป็นลักษณะองค์กรเล็กๆ องค์กรหนึ่งในชุมชนอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ซึ่งมีระบบการจัดการของคณะอย่างหลวมๆ กล่าวคือ เมื่อมีการแสดงสิละครั้งหนึ่งๆ ก็จะมีการรวมตัวกันในหมู่เครือญาติ เพื่อจัดการแสดงสิละในงานรื่นเริงต่างๆ ของชุมชนหรืองานที่เจ้าภาพมาติดต่อรับไปแสดง นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสถ่ายทอดสิละให้กับผู้ที่มีความสนใจทั่วไปโดย ไม่จำกัดเพศและศาสนา

คณะพิกุลทองเริ่มฝึกหัดผู้หญิงแสดงสิละเป็นครั้งแรกในจังหวัดปัตตานี เมื่อปี พ.ศ. 2531 ในการฝึกหัดสิละผู้หญิงนี้ พบว่ามีการพัฒนาด้านองค์ประกอบการแสดงสิละเกิดขึ้น 3 ด้าน คือ

1) รูปแบบกระบวนท่ารำซึ่งเป็นแบบแผนในการฝึกหัดสิละผู้หญิงขึ้น และได้ใช้ฝึกหัดสิละผู้หญิงในคณะพิกุลทองในลำดับต่อมา

2) รูปแบบการแสดงสิละได้พัฒนาเป็นการรำหมู่แบบ 4 คน ซึ่งเดิมการแสดงสิละจะเป็นการรำคู่ เพียง 2 คน และใช้เฉพาะผู้หญิงแสดง

3) รูปแบบเครื่องแต่งกายซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของผู้หญิง ได้แก่ การนำเสื้อบานงมาใช้สำหรับเป็นเครื่องแต่งกายผู้หญิงแทนการใช้เสื้อยืดแบบผู้ชาย

2.5 สรุปความเป็นมาและพัฒนาการของการแสดงสิละในจังหวัดปัตตานี

สิละเป็นศิลปะป้องกันตัวของกลุ่มชนเชื้อสายชวา-มลายู ซึ่งมีพัฒนาการมานานนับศตวรรษ สิละได้แพร่หลายไปทั่วบริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งมีกลุ่มชนเชื้อสายดังกล่าวอาศัยอยู่ จากการศึกษาพบว่า พัฒนาการของสิละมีความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ของชาวชวา-มลายูในภูมิภาคดังกล่าวมากว่า 700 ปี ในฐานะที่สิละเคยเป็นส่วนหนึ่งของสงคราม ดังนั้น การศึกษาความเป็นมาของสิละจึงเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของชาวชวาและมลายูซึ่งมีพัฒนาการร่วมกันมานับตั้งแต่อดีต จากการศึกษาความเป็นมาและพัฒนาการของการแสดงสิละในจังหวัดปัตตานีสามารถสรุปเป็นหัวข้อดังต่อไปนี้

2.5.1 ความเป็นมาของสิละ

จากการศึกษาความเป็นมาของสิละพบว่า คำว่า "สิละ" สามารถเรียกหรือเขียนได้ด้วยกันหลายชื่อคือ ซีละ ซีลัต สิละ ดีกา ซซิละ ศิละ สิลัต และศิลัต ส่วนคำว่า บือซีละ บีรสิละ ปดีกา และบีรดีกา หมายถึง บุคคลที่มีความสามารถและเชี่ยวชาญในการสิละ นักสิละ หรือ ครูผู้สอนสิละ และส่วนคำว่า สินีสิละ ซีละบูวอฮ์ ซีละตะมีอีนา ซีละกายอ ซีละยาโต๊ะ ซีละตารี เป็นจะซีละ และปันจักสิลัต เป็นลักษณะชื่อเรียกของสิละในแต่ละประเภท จะเห็นได้ว่าคำที่ใช้เรียกชื่อของสิละและประเภทของสิละดังกล่าวนี้มีความแตกต่างกัน ซึ่งเกิดจากการออกเสียงของชาวไทยมุสลิมที่ออกเสียงแตกต่างกันไปตามสำเนียงการพูดของแต่ละท้องถิ่น จากลักษณะชื่อเรียกของสิละหลายชื่อดังกล่าวสามารถสรุปความหมายของสิละได้ 3 ความหมาย ดังนี้

1) สิละ หมายถึง ศิลปะการป้องกันตัวเองของชาวมลายูสมัยก่อน ใช้สำหรับป้องกันตัวในบางครั้งบางคราวได้ ในอดีตผู้ฝึกจะต้องใช้ความอดทนอย่างสูงทั้งกำลังกายและกังลำใจ ตลอดจนความสื่อสัตย์และการอยู่ในระเบียบวินัย ปัจจุบันนี้ได้พัฒนาเป็นกีฬาและศิลปะการแสดง ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าปัจจุบันโอกาสที่จะได้พบเห็นการต่อสู้ด้วยสิละอย่างในอดีตมีน้อยมาก

2) สิละ หมายถึง ศิลปะการแสดง ซึ่งจำลองแบบมาจากศิลปะการต่อสู้ของชาวมลายูสมัยก่อน เน้นลีลาเคลื่อนไหวในการแสดงกระบวนท่าร่ายรำมากกว่าจะเป็นการต่อสู้ มีเครื่องดนตรีประโคมประกอบในการแสดง สิละประเภทนี้ในสมัยโบราณใช้แสดงเฉพาะหน้าเจ้าเมืองหรือเจ้านายชั้นสูง ซึ่งสันนิษฐานว่าสิละประเภทนี้ใช้สำหรับประลองฝีมือและคัดเลือกทหารคู่กาย (ทนายเลือก) ของกษัตริย์ในสมัยโบราณ ต่อมาได้พัฒนาเป็นการแสดง เรียกว่า "สิละตะมีอีนา" หรือ "สนีสิละ" ในมาเลเซียจะเรียกว่า "สิละตารี" และสิละที่แสดงประกอบในประเพณีแห่นกของชาวภาคใต้เรียกว่า "สิละยาวอ" หรือ "สิละกายอ"

3) สิละ หมายถึง กีฬากลางแจ้งที่เพาะกำลังให้แข็งแรง ซึ่งเน้นการแข่งขันเพื่อให้รู้แพ้รู้ชนะโดยมีกฎเกณฑ์และกติกาในการเล่น เป็นการต่อสู้โดยใช้จังหวะในการรุก-รับ มีการหลอกล่อและเคลื่อนไหวปัดป้อง คล้ายศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวเช่นมวยไทย ซึ่งสามารถใช้อาวุธทุกส่วนของร่างกาย ได้แก่ หมัด ศอก เข่า และเท้า เป็นอาวุธในการต่อสู้ และคล้ายศิลปะการต่อสู้กังฟูของจีน คาราเต้และยูโดของญี่ปุ่น ที่สามารถจับฟัดและเหวี่ยงคู่ต่อสู้ได้ สิละประเภทนี้เรียกว่า "สิละยาโต๊ะ" ต่อมาได้พัฒนาเป็น "ปันจักสิลัต" ซึ่งบรรจุให้มีการแข่งขันเป็นครั้งแรกในกีฬาซีเกมส์ครั้งที่ 14 ณ นครจาร์กาตา ประเทศอินโดนีเซีย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา นอกจากนี้ยังได้พัฒนาให้มีการใช้อาวุธประกอบในการต่อสู้ได้หลายประเภท เช่น มีดสั้น ดาบ พลอง กระบี่ หอก เป็นต้น

จากความหมายของสิละดังกล่าวสามารถจำแนกรูปแบบของสิละในแถบจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยออกเป็น 2 ประเภท คือ

1) สิละมือเปล่า สิละแบบนี้ไม่ใช้อาวุธประกอบในการต่อสู้ แต่จะใช้เฉพาะมือ แขน และขา เคลื่อนไหวปัดป้องและทำร้ายคู่ต่อสู้ ผู้เล่นสิละจะไม่กำหมัดแน่นเหมือนมวยไทย เพราะในการเล่นสิละจะมีการตบ จับแขน จับขาคู่ต่อสู้ เพื่อปล้ำหรือเหวี่ยงให้ล้ม เมื่อเวลาชกต่อยกันอาจมีการกำหมัดบ้าง และการใช้เท้าเพื่อถีบหรือเตะจะไม่มีลวดลายพลิกแพลงและหนักหน่วง ดังนั้น ลักษณะสิละมือเปล่าในปัจจุบันจึงเน้นลีลาการแสดงท่าร่ายรำเสียมากกว่าการต่อสู้อย่างจริงจัง

2) สิละที่ใช้อาวุธ เช่น กริช มีดสั้น ดาบ พลอง กระบี่ หอก เป็นต้น แต่ในภาคใต้นั้นพบว่ามีสิละกริชเพียงอย่างเดียว โดยผู้เล่นจะถือกริชคนละเล่มหรือไม่ไผ่เหลาแบนยาวประมาณ 1 เมตร คนละ 1 อันใช้แทนกริช แต่ถึงแม้จะถือกริชหรือไม้ไผ่ก็เรียกว่าสิละกริช แต่เดิม สิละกริชนี้มีการวางท่าทางต่างๆ ในการต่อสู้ เช่น แสดงการแทง การหลบหลีกปัดป้อง ถีบ รับ และการทำลายพลังกล้ามเนื้อคู่ต่อสู้เพื่อให้กริชหลุดออกจากมือ แต่สิละกริชในปัจจุบันจะแสดงท่าต่างๆ เพียงเบาๆ เป็นการแสดงลีลาการร่ายรำกริชมากกว่าการใช้กริชต่อสู้กันอย่างจริงจัง

จากการศึกษาความเป็นมาของสิละในจังหวัดปัตตานี สามารถสรุปต้นกำเนิดของสิละได้ 6 ประเด็น ดังนี้

1) สิละมีต้นกำเนิดมาจากฮามินนุดดิน บูฮันนุดดิน และซัมนุดดิน 3 สหายชาวเมืองมินากาเบาเป็นผู้คิดค้น โดยการนำเอาลีลาการลอยน้ำของดอกอินทนิลมาประยุกต์เป็นกระบวนท่าทางการต่อสู้ โดยอาศัยการเคลื่อนไหวแขนและขาในการป้องกันคู่ต่อสู้

2) สิละมีต้นกำเนิดมาจากไซดีนาอุเลนและไซดีนาอะซัน ซึ่งเป็นทหารเอกของพระนบีมูหะหมัด โดยคิดค้นกระบวนท่าทางการต่อสู้และเชิงลูกไม้ในการต่อสู้ด้วยมือเปล่า ต่อมาได้พัฒนาเป็นการใช้อาวุธกริชประกอบการต่อสู้สำหรับใช้ในการทำสงคราม

3) สิละมีต้นกำเนิดมาจากทหารของพระเจ้ารามัญแห่งชวา 2 คน โดยการดัดแปลงท่าทางในการต่อสู้มาจากท่าทางการต่อสู้กับโจรป่าที่มีจำนวนมากกว่า ด้วยท่าทางหลบหลีกหลอกล่อศัตรูเพื่อเข้าประชิดตัว

4) สิละมีต้นกำเนิดมาจากภรรยาของครูสอนศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว โดยนำเอาลีลาท่าทางของฝูงปลาที่กำลังแหวกว่ายในสายน้ำวนไปเวียนมาด้วยความว่องไวและดูพลิ้วไหว เพื่อหนีปากของนกพังกะ มาประยุกต์เป็นกระบวนท่าแม่ไม้ในการต่อสู้ป้องกันตัวเวลาสามีทำร้ายร่างกาย

5) สิละมีต้นกำเนิดมาจากยูโซะ ซึ่งนำเอาท่าทางการสาธิตและสอนวิธีจับเหยื่อของเสือและการระวังอันตรายจากเครื่องดักสัตว์ซึ่งเป็นฝีมือของมนุษย์ คือ บ่วงและหลุมพราง มาจากเสือที่ชื่อฮาลอซึ่งสอนให้ลูกฝูงมาประยุกต์เป็นกระบวนท่าทางในการต่อสู้

6) สิละมีต้นกำเนิดมาจากผู้หญิงที่ชื่อฟาติเมาะ ซึ่งได้นำเอาท่าทางของเสือแม่ลูกอ่อนที่กำลังสอนลูกเสือให้จับเหยื่อเพื่อกินเป็นอาหาร มาประยุกต์เป็นกระบวนท่าทางและท่าแม่ไม้ในการต่อสู้ป้องกันตัวเมื่อเวลาสามีทำร้ายร่างกาย

จะเห็นได้ว่า ประวัติความเป็นมาของสิละมีลักษณะเป็นตำนานและนิทานที่เล่าสืบต่อกันมาซึ่งมีส่วนตรงกันบ้างและแตกต่างกันบ้างขึ้นอยู่กับแต่ละท้องถิ่นที่ได้แต่งหรือเขียนขึ้นมา ดังนั้นความเป็นมาของสิละจึงมีต้นกำเนิดและแหล่งกำเนิดไม่สามารถสรุปได้ชัดเจน จากต้นกำเนิดของสิละทั้ง 6 ประเด็นดังกล่าว สามารถจำแนกลักษณะสามัญลักษณ์ที่ดัดแปลงมาใช้ในการเคลื่อนไหวในการต่อสู้แบบสิละได้ 4 ประเภท คือ

1) ท่าที่ดัดแปลงมาจากลักษณะท่าธรรมชาติของมนุษย์ผู้ชายและผู้หญิง
2) ท่าที่ดัดแปลงมาจากลักษณะท่าธรรมชาติของสัตว์ ได้แก่ ปลา นก เสือ
3) ท่าที่ดัดแปลงมาจากท่าใช้อาวุธพื้นเมือง เช่น กริช หอก ดาบ
4) ท่าที่ดัดแปลงมาจากลักษณะของดอกไม้ คือ ดอกอินทนิลหรือบุหงาสิลัต

จากลักษณะและรูปแบบโครงสร้างในการเคลื่อนไหวของการต่อสู้แบบสิละ สันนิษฐานว่าสิละเป็นศิลปะป้องกันตัวของชาวพื้นเมืองที่นำเอาลักษณะท่าทางของมนุษย์ สัตว์ ดอกไม้ และการต่อสู้ด้วยอาวุธพื้นเมืองมาดัดแลงผสมผสานเป็นท่าทางในการต่อสู้ และนอกจากนี้ยังได้นำเอาเทคนิคการต่อสู้ของจีนที่เรียกว่า "วูซู" และจาก "กาลาริปายิต" ซึ่งเป็นศิลปะป้องกันตัวเก่าแก่ของอินเดียได้มาใช้ประกอบในการต่อสู้ โดยเฉพาะการต่อสู้ที่เรียกกาลาริปายิตนี้ สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นพื้นฐานของศิลปะ

ป้องกันของชาวชวา-มลายู เนื่องจากราวพุทธศตวรรษที่ 5 เป็นต้นมาชาวอินเดียได้เข้ามาอาศัยอยู่บริเวณเกาะชวา เกาะสุมาตรา และแหลมมลายูเป็นจำนวนมาก และได้นำศิลปวิทยาการด้านต่างๆ ของอินเดียมาเผยแพร่แก่ชาวพื้นเมืองชวา-มลายูหลายด้าน เช่น การปกครองระบบกษัตริย์ การจัดระเบียบองค์กรการทหาร เป็นต้น โดยเฉพาะที่เมืองปัตตานีพบหลักฐานสำคัญราวพุทธศตวรรษที่ 12-13 ว่าได้รับอิทธิพลศิลปะจากอินเดียใต้เช่นกัน เช่น อักษรปัลละ ภาษาสันสกฤต ซึ่งใช้เขียนเป็นคาถาเนื่องในพุทธศาสนามหายาน เป็นต้น

จากการศึกษาพบว่า ศาสนาพุทธนิกายมหายานเป็นต้นกำเนิดของศิลปะป้องกันตัว โดยมีลัทธิตันตระยานหรือวัชรยานซึ่งได้นำเอาคติเกี่ยวกับการจุติและการอุบัติของจักรวาล การเข้าถึงสุนทรียภาพแห่งประชุมชนด้วยเงื่อนไขของพิธีกรรม (การบูชา การบวงสรวง และการสมโภช) การศึกษาความเป็นไปของอำนาจจิต และควบคุมการใช้ให้เป็นไปได้ดังใจปรารถนา โดยนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม คติในเรื่องนี้ปรากฏชัดในตำราโบราณที่เกี่ยวกับการพิชัยสงครามของชาวสยามในอดีตเช่นกัน คือ การใช้ยันต์ ซึ่งเป็นภาพเขียนประเภทเครื่องราง เป็นต้น ดังนั้น นอกจากสิละจะเป็นศิลปะป้องกันตัวแล้วยังมีความเกี่ยวข้องกับอำนาจลึกลับทางไสยศาสตร์ประกฏอยู่ด้วย เช่น การใช้คาถาอาคมในการป้องกันตัว หรือแม้แต่การรำไหว้ครูก็ปรากฏว่ามีการไหว้ครูสี่ทิศ ซึ่งหมายถึง พรหมสี่หน้า หรือ การเดินก้าวย่างเป็นยันต์สี่ทิศ และการย่างสามขุม ซึ่งหมายถึงการย่าง 3 โลก สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นอิทธิพลทางด้านศาสนาพราหมณ์และพุทธศาสนาผสมกันอยู่ในศิลปะป้องกันตัวซึ่งเรียกว่าสิละ และเมื่อชาวชวา-มลายูรับนับถือศาสนาอิสลามจึงทำให้ละทิ้งคติความเชื่อดังกล่าว เนื่องจากขัดต่อหลักการของศาสนาอิสลาม จากข้อมูลดังกล่าวจึงสันนิษฐานได้ว่า กาลาริปายิตของอินเดียใต้น่าจะเป็นต้นแบบให้กับสิละของชาวชวา-มลายูในสมัยโบราณ

จากหลักฐานทางโบราณคดีของชวา นักวิชาการสันนิษฐานว่า สิละเริ่มพัฒนาเป็นระบบแบบแผนขึ้นบริเวณเกาะสุมาตราและคาบสมุทรมลายูราวพุทธศตวรรษที่ 6 เป็นต้นมา โดยมีวัฒนธรรมหลวงจากราชอาณาจักร 2 แห่ง คือ อาณาจักรศรีวิชัยในเกาะสุมาตรา (ระหว่างศตวรรษที่ 7 - 14) และอาณาจักรมัชปาหิตในเกาะชวา (ระหว่างศตวรรษที่ 13 - 16) ซึ่งได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมฮินดูอย่างกว้างขวาง ในระยะแรกสิละเป็นการต่อสู้ด้วยมือเปล่าในระยะประชิดตัว และเมื่อทำสงครามก็จะใช้ประกอบอาวุธพื้นเมืองชนิดต่างๆ เช่น หอก ดาบ กระบี่ และมีดสั้น เป็นต้น ต่อมาราวพุทธศตวรรษที่ 18 พบว่าสิละเริ่มมีลักษณะเฉพาะคือการใช้มีดสั้นสองคมเป็นอาวุธในการต่อสู้เนื่องจากเป็นอาวุธประจำตัวของชาวชวาและมลายู ซึ่งต่อมาในพุทธศตวรรษที่ 19 ได้พัฒนาขึ้นเป็นกริชดคโดยได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมของมัชปาหิตในชวาอีกช่วงหนึ่ง ดังนั้นหลังจากพุทธศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมาศิลปะป้องกันตัวที่เรียกว่าสิละนี้จึงมีลักษณะเฉพาะคือการใช้กริชเป็นอาวุธประกอบในการต่อสู้ สิละได้แพร่หลายไปสู่ชนเชื้อสายมลายูในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างกว้างขวาง และต่อมาก็ได้มีการพัฒนา

รูปแบบขึ้นหลายร้อยชนิด เช่น ในประเทศอินโดนีเซียมีลีลาประมาณ 200 ชนิด และในประเทศมาเลเซียอาจมีลีลาถึง 500 ชนิด ส่วนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยมี 3 ชนิด โดยแบ่งตามวัตถุประสงค์ของการเล่น คือ สิละยาโต๊ะ ซึ่งใช้สำหรับต่อสู้และการแข่งขัน สินีสิละ หรือ สิละตะมีอีนา ใช้สำหรับแสดงหน้าเจ้าเมืองหรือสุลต่าน และสิละยาวอ หรือ สิละกายอ ใช้สำหรับแสดงประกอบในประเพณีแห่นก

สาเหตุที่สิละแพร่หลายไปทั่วบริเวณเกาะชวา เกาะสุมาตรา และแหลมลายูนั้น สันนิษฐานว่าเกิดจากรัฐและอาณาจักรในบริเวณดังกล่าวมีการทำศึกสงครามกันมายาวนาน ดังนั้น เพื่อให้กองกำลังทหารมีความสามารถในการต่อสู้ จึงเกิดการเรียนรู้ศิลปะการต่อสู้ของของชาติต่างๆ ที่ทำสงครามด้วยพร้อมๆ กันกับการพัฒนาอาวุธที่ใช้ในการต่อสู้ ดังเช่น ทหารในสมัยสุโขทัยได้รับอิทธิพลการใช้อาวุธกริชไปจากชาวชวา-มลายู ก็เนื่องมาจากการทำศึกสงครามระหว่างกัน นอกจากนี้ยังมีอิทธิพลของวัฒนธรรมศรีวิชัยจากชวา และจากราชวงศ์มัชปาหิตที่มีอิทธิพลกว้างขวางไปทั่วบริเวณดังกล่าว ก่อนที่จะนับถือศาสนาอิสลามในพุทธศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา โดยเฉพาะเมืองปัตตานีในอดีตนั้นได้รับแบบแผนทางด้านวัฒนธรรมทั้งจากอินเดียและจากชวาโดยตรง จึงทำให้การต่อสู้ป้องกันตัวของชาวปัตตานีเหมือนกันกับชาวชวา และมีความแตกต่างไปจากวัฒนธรรมของภาคใต้ตอนบนซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากสยามโดยตรง

2.5.2 พัฒนาการของการแสดงสิละในจังหวัดปัตตานี

จากการศึกษาพัฒนาการของสิละในจังหวัดปัตตานีจากอดีตถึงปัจจุบัน ผู้วิจัยสามารถสรุปเป็นประเดนสำคัญได้ดังนี้

5.2.1 พบว่าสิละได้เผยแพร่ไปทั่วบริเวณเกาะชวา เกาะสุมาตรา และคาบสมุทรมลายู ราวพุทธศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา โดยเฉพาะในเมืองปัตตานีนั้นในปี พ.ศ. 2042 ตรงกับสมัยสุลต่านอิสมาอีล ชาร์ กษัตริย์ปกครองอาณาจักรปัตตานีดารุสสลาม สิละได้แพร่หลายไปสู่ประชาชนชั้นสามัญโดยทั่วไป โดยปรากฏมีสถานฝึกสอนวิชาดีกาหรือสิละชื่อ "บันนังปูเจ" ซึ่งสอนวิชาอภิปรัชญาทางด้านศาสนาอิสลามควบคู่กับการสอนวิชาดีกา และต่อมาในปี พ.ศ. 2092 สมัยสุลต่านมูซัฟฟา ชาร์ ซึ่งได้ยกกองทัพไปช่วยอยุธยารบกับพม่า ได้นำทหารที่มีความสามารถและชำนาญการต่อสู้ด้วยอาวุธกริชติดตามไปด้วยถึง 1000 คน ดังนั้นจะเห็นได้ว่าสิละในปัตตานีเริ่มมีการเผยแพร่ในหมู่ทหารของเจ้าเมืองก่อน แล้วจึงได้แพร่หลายไปสู่ชนชั้นสามัญทั่วไปและมีการพัฒนาการต่อเนื่องมาราว 700 ปี

5.2.2 พบว่าสิละปรากฏในพิธีกรรมเรียกผีตายาย ของชาวเมืองปัตตานีมาตั้งแต่สมัยโบราณ ซึ่งพิธีกรรมดังกล่าวมีวัตถุประสงค์ และองค์ประกอบพิธีกรรมการคล้ายกับพิธีกรรมสิละโรงครูของชาวไทยมุสลิม แต่พิธีกรรมเรียกผีตายายจะมีบทประกอบการเล่นในพิธีกรรมเรียกว่า "บทสิละวง" ซึ่งเชื่อว่าเป็นผีบรรพบุรุษหรือตายายนักรบมาประทับทรง ในการประกอบพิธีกรรมเรียกผีตายายนี้มีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันจนก่อให้เกิดการร่ายรำสิละกริชขึ้น ได้แก่ รูปแบบพิธีกรรม การใช้อาวุธกริชในการประกอบพิธีกรรม และการร่ายรำกริชเพื่อประกอบพิธีกรรม จึงสันนิษฐานได้ว่า การร่ายรำสิละกริชน่าจะมีรากเหง้ามาจากการประกอบพิธีกรรมดังกล่าวด้วยเช่นกัน

3) พบว่าสิละมีการพัฒนาเป็นกีฬาพื้นเมืองมาตั้งแต่สมัยโบราณ เป็นลักษณะของการฝึกหัดการต่อสู้ป้องกันตัวยามว่างจากการทำศึกสงคราม และเพื่อเป็นการประลองฝีมือหรือประลองกำลังกัน ต่อมาเมื่อศึกสงครามสงบลงสิละจึงได้พัฒนาเป็นกีฬาพื้นเมือง และแพร่หลายกันในหมู่ชาวพื้นเมืองปัตตานี ปรากฏหลักฐานในสมัยรัชการที่ 5 เป็นต้นมา จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2529 พบว่าศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้แก่ จังหวัดปัตตานี นราธิวาส สตูล ยะลา และสงขลา ได้ร่วมกันจัดงานวัฒนธรรมสัมพันธ์ขึ้น และได้จัดให้มีการแข่งขันกีฬาพื้นบ้านสิละในงานดังกล่าว และเวียนกันเป็นเจ้าภาพจัดงานเรื่อยมาจนถึงจังหวัดปัตตานีเป็นเจ้าภาพในปี พ.ศ. 2533 และในช่วงระยะเวลาเดียวกันนี้สิละได้พัฒนาเป็นกีฬาปันจักสิลัตซึ่งใช้ในการแข่งขันในกีฬาเอเชี่ยนเกมส์ในปี พ.ศ. 2530 ครั้งที่ 14 ที่นครจาร์กาตา ประเทศอินโดนีเซีย และในปี พ.ศ. 2533 คณะกรรมการโอลิมปิกแห่งประเทศไทยได้จัดตั้งสมาคมปันจักสิลัตแห่งประเทศไทยขึ้นเมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน 2533 มีสำนักงานอยู่ที่อาคารอเนกประสงค์ ภาควิชาพละศึกษา มหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี และในปัจจุบันไม่ปรากฏว่ามีการจัดการแข่งขันสิละในรูปแบบกีฬาพื้นเมืองในจังหวัดปัตตานีอีกเลย

4) พบว่าสิละเริ่มพัฒนาเป็นการแสดงประกอบในขบวนแห่นก ราวปี พ.ศ. 2060 เป็นต้นมา และนิยมแพร่หลายในหมู่ชาวพื้นเมืองโดยนิยมจัดให้มีขบวนแห่นกในพิธีเข้าสุหนัต และแสดงในประเพณีต้อนรับเจ้านายจากกรุงเทพฯ มาตั้งแต่สมัยรัชการที่ 5 จนถึงสมัยรัชการปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าสิละเป็นมหรสพอย่างหนึ่งซึ่งจะขาดเสียมิได้ในการจัดงานสำคัญต่างๆ ต่อมาในปี พ.ศ. 2523 เป็นต้นมา พบว่าการแสดงสิละได้รับการอนุรักษ์ฟื้นฟูจากหน่วยงานราชการต่างๆ เช่น จังหวัดชายแดนภาคใต้ 5 จังหวัด ได้แก่ ปัตตานี นราธิวาส ยะลา สตูล และสงขลา ซึ่งจัดงานวัฒนธรรมสัมพันธ์ขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2529 – 2533 และในปี พ.ศ. 2539 จังหวัดปัตตานีได้จัดประกวดรำสิละขึ้นในงานกาชาดประจำจังหวัด ทำให้มีผู้ที่มีความสามารถรวมตัวกันตั้งคณะเข้าประกวด จากการจัดประกวดในครั้งนี้ที่ทำให้สิละในจังหวัดปัตตานีได้มีการฟื้นฟูและมีการสืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่า สิละมีบทบาทต่อวิถีชีวิตของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดปัตตานี ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งสามารถสรุปได้ 4 ด้าน คือ

1) เป็นศิลปะป้องกันตัวซึ่งสามารถนำมาใช้ป้องกันตัวได้ในบางโอกาส ดังจะเห็นได้ว่าในอดีตชาวไทยมุสลิมในจังหวัดปัตตานีนิยมฝึกสิละเพื่อเป็นศิลปะป้องกันตัวกันมาก

2) เป็นองค์ประกอบหนึ่งในการประกอบพิธีกรรม เพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูต่อผีบรรพบุรุษซึ่งเชื่อว่ายังมีความผูกพันกับลูกหลานหรือผู้สืบเชื้อสายที่ยังมีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน

3) เป็นกีฬาพื้นเมือง เพื่อการออกกำลังกายและสร้างเสริมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในท้องถิ่นเพื่อให้เกิดความสามัคคี

4) เป็นศิลปะการแสดง ประกอบในงานรื่นเริงและงานพิธีสำคัญของชุมชน เพื่อเป็นการสร้างความบันเทิงใจในงานเทศกาลของชุมชน

จากข้อมูลดังกล่าว จะเห็นได้ว่าสิละเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของคนไทยในภาคใต้ตอนล่างตลอดมา ปัจจุบันพบว่าสิละในรูปแบบของการแสดงพื้นเมืองกำลังเสื่อมความนิยมลง ทั้งจำนวนผู้แสดงและโอกาสในการแสดง อันเนื่องมาจากปัจจัยสำคัญ ดังนี้

1) การขาดการสืบทอด เนื่องจากผู้แสดงส่วนใหญ่มีอายุมากกว่า 50 ปีขึ้นไป บางท่านได้มีการถ่ายทอดให้กับลูกหลาน โดยมีความเชื่อเกี่ยวเนื่องมาจากเรื่องครูหมอสิละ บางท่านก็ได้เสียชีวิตลงโดยมิได้ถ่ายทอดให้กับผู้ใด ดังนั้น ปัจจุบันจำนวนผู้ที่มีความสามารถทางด้านการแสดงสิละจึงมีจำนวนลดลงเมื่อเทียบกับในอดีต

2) ขัดหลักการของศาสนาอิสลาม เนื่องจากการแสดงสิละมีการประกอบพิธีกรรมซึ่งในทางศาสนาอิสลามนั้นถือว่าผิดหลักการของศาสนา ดังนั้น ความเชื่อถือของคนไทยมุสลิมในสมัยปัจจุบันจึงได้ละทิ้งและเลิกปฏิบัติไปในที่สุด

3) สภาพสังคมและวิถีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนไป เนื่องจากวิถีชีวิตของชาวไทยมุสลิมในสมัยปัจจุบันมีเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาช่วยอำนวยความสะดวกในชีวิตความเป็นอยู่หลายด้าน เช่น ภาพยนตร์ โทรทัศน์ เป็นต้น ทำให้วิถีชีวิตของคนในสังคมก้าวสู่ความทันสมัย การละเล่นแบบเก่าจึงไม่มีผู้สนใจ อีกทั้งการแสดงสิละนั้นไม่สามารถยึดเป็นอาชีพหลักได้จึงทำให้ผู้แสดงมีจำนวนลดลง

4) การขาดการอุปถัมภ์ ในอดีตหน่วยงานราชการเคยจัดประกวดการแสดงสิละทำให้ผู้ที่มีความสามารถทางด้านนี้เห็นคุณค่าและมีการสืบทอดและรักษาไว้ แต่ในปัจจุบันโอกาสในการแสดงน้อยลงย่อมทำให้ผู้แสดงลดลง เนื่องจากไม่เห็นความสำคัญที่จะถ่ายทอดให้ลูกหลานสืบไป

2.5.3 ประวัติคณะสิละพิกุลทอง

จากการศึกษาประวัติความเป็นมาของคณะพิกุลทองพบว่า คณะพิกุลทองก่อตั้งขึ้นใน ปี พ.ศ. 2526 มีนายเจ๊ะหมาน ทิ้งจะนะ อายุ 59 ปี เป็นหัวหน้าคณะ นายเจ๊ะหมาน เป็นศิษย์ของนายสมาน มะโซ๊ะ (เสียชีวิตในปีพ.ศ. 2526 อายุ 70 ปี) ซึ่งได้สืบทอดการแสดงสิละมาจากสิละของเจ้าเมืองรามัน (จังหวัดยะลา) โดยคณะพิกุลทองมีการสืบทอดการแสดงสิละสืบต่อกันมาแล้วจำนวน 6 ชั่วอายุคน ปัจจุบันมีสมาชิกที่ยังทำการแสดงเป็นผู้แสดงชายและหญิงแสดงร่วมกันทั้งสิ้น 19 คน และไม่ได้ยึดอาชีพการแสดงสิละเป็นอาชีพหลัก อายุผู้แสดงระหว่าง 14 - 93 ปี ลักษณะการถ่ายทอดการแสดงสิละของคณะพิกุลทองเป็นการถ่ายทอดกันในลักษณะหมู่เครือญาติ ลักษณะโครงสร้างและระบบการจัดการของคณะสิละพิกุลทองพบว่า เป็นลักษณะองค์กรเล็กๆ องค์กรหนึ่งในชุมชนอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ซึ่งมีระบบการจัดการของคณะอย่างหลวมๆ กล่าวคือ เมื่อมีการแสดงสิละครั้งหนึ่งๆ ก็จะมีการรวมตัวกันในหมู่เครือญาติ เพื่อจัดการแสดงสิละในงานรื่นเริงต่างๆ ของชุมชนหรืองานที่เจ้าภาพมาติดต่อรับไปแสดง นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสถ่ายทอดสิละให้กับผู้ที่มีความสนใจทั่วไปโดยไม่จำกัดเพศและศาสนา คณะพิกุลทองเป็นคณะสิละคณะแรกของจังหวัดปัตตานี ที่มีการฝึกหัดผู้หญิงแสดงสิละเป็นครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ. 2531 ในการฝึกหัดสิละผู้หญิงนี้ พบว่ามีการพัฒนาด้านองค์ประกอบการแสดงสิละเกิดขึ้น 3 ด้าน คือ

1) รูปแบบกระบวนท่ารำ" รอยสอง" ซึ่งเป็นแบบแผนในการฝึกหัดสิละผู้หญิงขึ้น และได้ใช้ฝึกหัดสิละผู้หญิงในคณะพิกุลทองในลำดับต่อมา ปัจจุบันกระบวนท่ารำดังกล่าวใช้ฝึกหัดสิละได้ทั้งผู้หญิงและผู้ชาย

2) รูปแบบการแสดงสิละได้พัฒนาเป็นการรำหมู่แบบ 4 คน มีลักษณะคล้ายกับระบำหมู่ใช้เฉพาะผู้หญิงแสดงล้วน ซึ่งแต่เดิมนั้นการแสดงสิละจะเป็นการรำคู่เพียง 2 คน และใช้เฉพาะผู้ชายแสดงเท่านั้น

3) รูปแบบเครื่องแต่งกายซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของผู้หญิง ได้แก่ การนำเสื้อบานงมาใช้สำหรับเป็นเครื่องแต่งกายผู้หญิงแทนการใช้เสื้อตือโละบลางอและเสื้อยืดคอกลมแบบผู้ชาย และการใช้ผ้าบาดบ่าเฉียงสะพายแล่ง ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากการแสดงสิละของประเทศมาเลเซีย